ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE

Editor: prof. dr. P. Levit

UNIVERSITA KARLOVA V PRAZE vydává

Acta Universitatis Carolinae

v sériích: Mathematica et Physica, Biologica, Geologica, Medica, Philosophica et Historica, Iuridica, Philologica, Historia Universitatis Carolinae

---

КАРЛОВ УНИВЕРСИТЕТ В ПРАГЕ, Чехословакия, издает

Acta Universitatis Carolinae

в сериях: Mathematica et Physica, Biologica, Geologica, Medica, Philosophica et Historica, Iuridica, Philologica, Historia Universitatis Carolinae

---

THE CAROLINE UNIVERSITY OF PRAGUE, CZECHOSLOVAKIA

announces the publication of

Acta Universitatis Carolinae

in series: Mathematica et Physica, Biologica, Geologica, Medica, Philosophica et Historica, Iuridica, Philologica, Historia Universitatis Carolinae

KNIHOVNA PRÁVNICKÉ FAKULTY UK

ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE

IURIDICA 2

Vol. XI. 1964 No. 2, pag. 1—84

Obsah

A. Dolenský: Zanedbání povinné výživy

Содержание

А. Доленски: Нарушение обязанности содержания

Contents

A. Dolenský: Neglect of the duty of maintenance

1964 ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE — IURIDICA NO. 2 PAG. 3—84

ZANEDBÁNÍ POVINNÉ VÝŽIVY

ADOLF DOLENSKÝ

ÚVOD

Na zasedání ÚV KSČ ve dnech 7.—8. prosince 1960 bylo řečeno v hlavním referátu: „Chceme-li, aby se naše veliká péče o rodinu a zdravou výchovu dětí naplno uplatnila, pak nemůžeme ovšem přehlížet případy, kdy rodiny trpí neuspořádanými poměry, které mají velmi nepříznivý vliv zejména na vývoj dětí. Otázky rodiny a rodinných vztahů musíme daleko hlouběji rozebrat, než tomu bylo dosud, vyzvednout je do popředí pozornosti celé naší společnosti." Příspěvkem k tomuto úkolu má být i tato práce.

Publikovaná část práce tvoří necelou polovinu monografie, v níž jsem se snažil o zpracování pokud možno komplexní[1]). K publikaci jsem vybral dvě kapitoly, které podrobně rozebírají hmotněprávní otázky zanedbání povinné výživy (§§ 213, 214 tr. zák.), s výjimkou ukládání trestů. Naproti tomu kapitoly o zločinnosti, prevenci, o vyměřování trestu a výkonu trestu a o souvislých otázkách trestního řízení nebyly sem pojaty.

Při omezených publikačních možnostech řídila se moje volba těmito momenty: Vybrané partie tvoří homogennější celek a jsou hlouběji propracovány než partie ostatní. Kapitoly o zločinnosti a o výkonu trestu odnětí svobody obsahují údaje, jejichž publikace není možná bez souhlasu orgánů, od nichž byly čerpány. Průzkum zločinnosti při omezených možnostech jednotlivce má daleko do dokonalosti a je spíše sondováním půdy než úplným jejím obrazem.

Všem, kteří mi poskytli přístup k materiálu pro tuto práci, děkuji za jejich vzácnou ochotu. Členům katedry občanského práva děkuji za cenné konzultace, členům katedry trestního práva za podrobné projednání nástinu této práce.

---

[1]) Srov. Zpráva o stavu a hlavních úkolech vědy o státu právu. Právník č. 5/1962, str. 344.

KAPITOLA I

Úvodní výklady

Rozboru trestněprávní úpravy z hlediska práva hmotného a procesního předesílám několik úvodních poznámek. Obsahují úvahy o smyslu trestní represe pro neplnění vyživovací povinnosti, dále historický vývoj trestní ochrany vyživovací povinnosti na území ČSSR a konečně umístění §§ 213, 214 tr. zák. v systému zvláštní části a souvislá ustanovení.

ODDÍL 1

Trestní donucení k splnění vyživovací povinnosti

Náš trestní zákon, stejně jako všechny ostatní trestní zákony socialistických zemí, obsahuje ustanovení na ochranu zákonné vyživovací povinnosti. Vychází se tu ze zkušenosti, že exekuční vymáhání výživného nevede vždy spolehlivě k cíli. Nebezpečnost pro společnost při zanedbání vyživovací povinnosti bývá spatřována v tom, že dítě trpí nouzí, je ohroženo jeho zdraví a výchova.

S dovršením výstavby socialismu v naší vlasti, zejména s rozšířením péče státu a společnosti o mládež, vyvstává *otázka, zda neplnění výživy je v současné době ještě natolik nebezpečné, jak je třeba k tomu, aby vůbec mohlo jít o trestný čin* (§ 3 odst. 2, § 75 tr. zák.). Náš stát vynakládá obrovské prostředky na rodinné přídavky i na jiné formy materiální pomoci pro děti: je zaručena bezplatná lékařská péče pro všechny děti bez rozdílu; je bezplatné základní školní vzdělání; jesle, mateřské školy a školní družiny pomáhají zaměstnané matce s výchovou dětí. Kromě těchto zvláštních opatření ve prospěch mládeže je tu řada opatření obecného dosahu, jimiž se provádí linie stálého zvyšování životní úrovně.

Netřeba však dokládat, že uvedená péče státu sama o sobě nestačí k výživě a výchově dítěte. Náš stát nemůže dosud převzít veškerou tíhu nákladů na výchovu dětí. Z nedávné doby možno poukázat na diskusi o zvýšení přídavků na děti z podnětu dopisu ÚV KSČ z 18. 11. 1958; z ní bylo patrno nejen to, že se rozšiřuje péče státu v tom směru, ale i to, že si jako dobří hospodáři musíme uvědomit meze svých současných možností. Všeobecná bezplatná lékařská péče neodstraňuje samozřejmě nebezpečí, jež přináší nedostatek prostředků na základní životní potřeby. Celkem je u nás na 25 000 dětí, jež nemohou být umístěny do jeslí.[1]) Přídavky na

[1]) A. Tučková, V. Hájková v Kulturní tvorbě, 31. 10. 1963, str. 6.

děti kryjí jen menší část výdajů spojených s výživou a výchovou dětí. K poskytování dětského příspěvku podle zák. opatř. č. 57/1955 Sb. docházelo poměrně v malém počtu případů. Orgány péče o mládež, soudy, i jiné instituce dostávají dopisy plné nářků matek, jimž nedochází od otců výživné pravidelně, které samy nemají dost prostředků, aby kryly nutné výdaje na výživu a výchovu dětí.

Při hodnocení společenské nebezpečnosti nemůžeme se spokojit jen se srovnáním absolutní velikosti škod skutečných či hrozících. Musíme uvážit i význam, jaký mají ohrožené hodnoty pro nás. Zanedbání vyživovací povinnosti postihuje především děti a mládež, jejichž ochranu zakotvuje náš stát přímo v ústavě (§ 26 ústavy). Neplnění výživného zkracuje materiální zajištění zdravého růstu a výchovy dětí. Mám za to, že měřítko pro hodnocení škod v tomto směru je daleko přísnější než v buržoazní společnosti. Ani to, že stoupá životní úroveň, nepůsobí jednoznačně ve směru snižování nebezpečnosti pro společnost; zvýšení životní úrovně znamená totiž také zvýšení oné míry, kterou pokládáme za normální a z níž musíme vycházet, posuzujeme-li materiální škody vznikající neplněním výživného.

Mezi následky neplnění výživného se vedle materiálních škod někdy uvádějí následky na výchově dítěte. Nebezpečí zanedbání výchovy či dokonce zpustnutí lze tu těžko v konkrétních případech zjišťovat. Nestačilo by jen zkoumat, kolik dětí v tom či onom stupni narušených pochází z rozvrácených rodin. Jde tu o vyhledání těch případů, kde zanedbání výchovy souvisí především se snížením životní úrovně matek, jež na děti nedostávají výživné. Musely by to být případy delší dobu se vlekoucí, neboť několikaměsíční, ba i roční neplnění výživného sotva může mít takové následky na výchově. Těžko lze také najít objektivní měřítko pro statistické šetření o zanedbání výchovy; je to snad spáchání trestného činu mladistvým nebo horší známka z chování ve škole? Zejména je však obtížné izolovat vliv snížené životní úrovně od ostatních vlivů působících na výchovu dítěte.

Jaký škodlivý vliv by tu neplacení výživného v současné době mohlo mít? Pokud jde o základní školní vzdělání, jež je bezplatné, prakticky žádný. Náklady spojené s posíláním děcka do předškolních zařízení jsou minimální, ba dokonce nižší než náklady na děti, jež zůstávají v domácí péči. Nutno přiznat, že zpravidla taková matka bude mít méně volného času, protože bude muset být výdělečně činná. Ani to není u nás dnes nic neobvyklého, právě naopak. Na výchovu dítěte bude tu méně času zejména proto, že se osamocená matka nemůže dělit o výchovu dítěte s druhým rodičem. Nám však jde o to, zda by osamocená matka měla pro výchovu dítěte více času, kdyby dostávala výživné pravidelně. Odpověď bude zpravidla záporná, protože bude muset jít do zaměstnání v každém případě, ať dítě dostává výživné nebo ne.

Nedostatky ve výchově dítěte bývají spíše spojeny s nedostatky ve výchově rodičů samých, s jejich nízkou kulturní úrovní, která často jde ruku v ruce s nízkou pracovní kvalifikací. Někdy se nám zdá, jako by zanedbání výchovy bylo způsobeno neplacením výživného (jež má za následek snížení životní úrovně). Ve skutečnosti poměrně nízká životní úroveň rodiny i nedostatky ve výchově mají svou společnou příčinu v nízké morální, kulturní a intelektuální úrovni rodičů.

Myslím proto, že v naší době již nebezpečí zpustnutí, kterým se dříve odůvodňovalo trestní stíhání alimentačních věcí, nehraje zdaleka tak významnou úlohu.

Jestliže stát převezme zálohování výživného, vzniká otázka, zda i potom bude neplnění povinné výživy nebezpečné pro společnost ve smyslu § 3 tr. zák. Zálohování výživného státem by zajistilo matkám pravidelnost placení a ušetřilo by námahu spojenou s vymáháním. Záleží ovšem na tom, v jakém rozsahu budou zálohy poskytovány, zda do plné výše výživného nebo jen zčásti, a dále na tom, za jakých podmínek by se tak dělo, zda by to bylo všeobecné, snadno a rychle dosažitelné opatření, či opatření omezené jen na sociálně potřebnější případy. Uvažujme o nejpříznivějším případu.

Pro posouzení stupně nebezpečnosti pro společnost v takových případech bude třeba vzít zřetel k tomu, že zálohování výživného je pouze zálohováním, nikoli úhradou potřeb dítěte. Stát je poskytuje jen za předpokladu, že od povinné osoby vymůže dříve či později to, co sám vynaložil. Vždyť i v minulosti tu bylo ve větším či menším rozsahu zálohování výživného, někdy z veřejných prostředků, někdy z ochoty nejbližších příbuzných dítěte; přece se nepochybovalo o tom, že neplnění výživného tím neztrácí svůj pro společnost nebezpečný charakter. Státní zálohování nevyřeší společenský problém rodičů, zejména otců, kteří neplní svou povinnost k dětem; význam zálohování je pouze v tom, že z hlediska potřeb dítěte lépe organizuje vymáhání výživného.

Přicházím k závěru o otázce stupně nebezpečnosti pro společnost u trestných činů zanedbání povinné výživy. Obecně vzato, nebezpečnost pro společnost těchto trestných činů dosud trvá. Vývoj zločinnosti ukazuje, že stále více se na těchto trestných činech podílejí osoby deklasované, práce se štítící. Vývoj péče státu a společnosti o dítě ukazuje, že stále větší měrou se výživa a výchova dítěte zajišťuje z veřejných prostředků. Exekuční opatření k vymáhání výživného se zlepšují. Lze tedy očekávat, že počet těchto trestných činů bude i nadále klesat, že však zbývající případy budou i v dohledné budoucnosti pro společnost nebezpečné, a to zhruba ve stejné míře jako dosud. Případy méně závažné, zejména z hlediska morálního profilu osoby k výživě povinné, budou stále častěji řešeny mimotrestními prostředky. Nelze tedy jednoznačně říci, že by se nebezpečnost těchto trestných

činů snižovala. Blíže pravdě je konstatování, že tu dochází k určité diferenciaci a že postupně odpadají z dosahu trestní odpovědnosti případy, jež by dříve byly patřily k mírněji trestným.

Zjištění, že zanedbání povinné výživy je obecně pro společnost nebezpečné (§ 3 odst. 2, § 75 tr. zák.), by však samo o sobě k odůvodnění trestní represe nestačilo. Zbývá zodpovědět ještě několik dalších otázek.

B. Je to předně *otázka, zda by nebylo možno vynutit splnění vyživovacích povinností vhodnější úpravou jeho vymáhání.* Dnešní stav je však takový, že nemáme jiné mimotrestní prostředky, jež by spolehlivě vynutily plnění alimentačních povinností. Exekuční prostředky selhávají tam, kde dlužník mění často zaměstnání a pobyt. V některých takových případech bude patrně neúčinné i projednání věci před místními lidovými soudy, neboť pachatel se nesžije ani s kolektivem, kde dočasně pracuje, ani s okolím, kde také jen dočasně bydlí, čímž se působení veřejnosti na něho oslabuje. Pachatelé z řad příživnických živlů, práci se vyhýbajících, pak vůbec již nepatří před místní lidové soudy. Bylo by tedy mylné se domnívat, že se problematika neplnění povinné výživy v podstatě vyřeší postihem před místními lidovými soudy a že trestné činy zanedbání povinné výživy ze soudní agendy vymizí. Tím nemá být nijak zmenšován význam místních lidových soudů pro upevňování platební morálky v alimentačních věcech. Mohou účinně a prospěšně zasáhnout v počáteční h stadiích, kdy člověk jinak dosud řádně pracující prožívá nějaký rodinný rozvrat a přestává plnit své povinnosti k rodině. Včasný zásah zejména společenských organizací může tu mnoho zachránit. Zkušenost ukazuje, že rodinný rozvrat a zanedbání alimentačních povinností se zpravidla projevují i zanedbáváním práce a nejednou vyústí v používání podobných prostředků, jaké vidíme u příživnických živlů: pachatel mění zaměstnání a pobyt, předstírá nemoc a vyhýbá se práci. Můžeme tedy shrnout, že ani z hlediska pomocné úlohy trestní represe nepozbývá trestní postih pro zanedbání povinné výživy svého oprávnění.

C. Dále je to *otázka, zda je trestní hrozba prostředkem dosti účinným.* Zkušenost ze soudní praxe učí, že je to prostředek značného významu, byť ne stoprocentně spolehlivý. Význam trestní hrozby pro vymáhání povinné výživy lze zejména posoudit podle počtu případů, kde se podmíněně odsouzený osvědčil, a případů účinné lítosti podle § 214 tr. zák. Tyto případy tvoří většinu.

D. Konečně je to *otázka, zda potrestání nepřinese větší škodu než užitek.* Andrejew[2]) upozorňuje, že trestné činy proti rodině obsahují v sobě paradox. „Trestní ochrana rodiny obsahuje prvky působící proti této rodině samé. Rozsudek odsuzující otce nemůže — z pochopitelných důvodů — upevnit

---

[2]) Sezn. lit. č. 40, str. 14.

srdečné city vůči matce a dítěti. Tento rozsudek, který ztěžuje materiální situaci odsouzeného, ovlivňuje tím či oním způsobem situaci rodiny. Tento paradox je různý podle uloženého trestu." Andrejew probírá pak jednotlivé tresty a dospívá k závěru, že z tohoto důvodu se většinou ukládá podmíněné odnětí svobody; upozorňuje též na to, že je třeba vhodně upravit možnosti nepodmíněně odsouzených, aby z výdělku ve výkonu trestu podporovali rodinu. My se budeme otázkou ukládání vhodných trestů i výkonem nepodmíněného odnětí svobody zabývat ve zvláštní publikaci. Zatím nám však jde o to, zda vůbec má být zanedbání povinné výživy do trestního zákona pojato. Myslím, že odpověď musí být kladná, protože prospěch z toho podstatně převažuje některé obtíže. Trestní stíhání zpravidla již nenaruší srdečné vztahy povinné osoby k osobě oprávněné, protože tyto vztahy v době, kdy se k trestnímu postihu sáhne, neexistují. Pokud jde o zhoršení materiální situace oprávněné osoby, nelze srovnávat povinnou výši výživného s příspěvkem pro rodinu, dosažitelným ve výkonu trestu; je třeba se ptát, co by povinná osoba platila, kdyby ve výkonu trestu nebyla. Jde-li o osoby, u nichž všechny ostatní prostředky již selhaly, je, myslím, odpověď na tuto otázku samozřejmá.

Všechny naše úvahy o smyslu trestního stíhání neplnění povinné výživy možno tedy uzavřít konstatováním, že trestní represe je i nadále namístě.

ODDÍL 2

Vývoj trestněprávní úpravy na území ČSSR

A. Právní řády evropských států v první polovině 19. století většinou vůbec neznají trestní odpovědnost za neplnění povinné výživy. Ve střední a východní Evropě ještě dlouho po Velké francouzské buržoazní revoluci se udržují pozůstatky feudálních poměrů. Vrchnost bránila poddaným stěhovat se z místa na místo, katolická církev střežila nerozlučitelnost manželství, hospodářské poměry znesnadňovaly přechod z jednoho pracoviště na jiné. Hospodářská závislost přitom podporovala soudržnost rodiny; malovýroba přímo počítá s pomocí rodinných příslušníků a malovýroba byla převládající formou hospodaření. Opuštění rodiny jejím živitelem nebylo naléhavým poblémem, který by volal po radikální nápravě.

Vítězný postup kapitalismu zasáhl všechny oblasti společenského dění; postihl i rodinu a různými svými vlivy ji začal rozrušovat. Sami buržoazní sociologové píší o krizi rodiny. Nepřekvapuje tedy, že první zákony trestající porušení vyživovací povinnosti se objevují v Anglii[1]), tehdy hospodářsky nejvyspělejší zemi.

Na sklonku minulého a na počátku tohoto století byla ustanovení o trestní ochraně alimentační povinnosti přijata v několika dalších evropských i mimoevropských státech, především opět v hospodářsky vyvinutých státech. Zároveň s ochranou vý-

---

[1]) "Act for the punishment of idle and disorderly persons and rogues and vagabonds" z r. 1824.

živy se mnohde postihuje i ochrana výchovy. Tyto otázky byly namnoze řešeny v souvislosti s jiným širším problémem, se zločinností mládeže.

Značný význam jako zákonodárný vzor měl francouzský zákon ze 7. 2. 1924[2]). První návrh formulace, která byla jeho předchůdcem, dala v r. 1914 „Societé des prisons" z iniciativy prof. Garçona a Tissiera. V r. 1923 se touto otázkou zabývala „Union fraternelle des Femmes", která dala přímý podnět k přijetí uvedeného zákona. Společnost národů v „Deklaraci práv dítěte" se obrací na ostatní státy s výzvou, aby přijaly obdobné zákony.

Výzva byla následována, zejména po vypuknutí velké hospodářské krize v třicátých letech, protože odpovídala současným potřebám. V této době dochází v četných státech k reformě celého trestního zákonodárství nebo jsou alespoň vypracovány a diskutovány návrhy nových trestních zákonů. Vesměs již zahrnují v sobě trestní ochranu alimentační povinnosti.

Rychlejšímu pronikání této nové skutkové podstaty do zákonodárství bránily určité rozpaky buržoazních právních ideologií, které pokládaly zásah trestního práva do poměrů mezi členy rodiny za neslučitelný s povahou rodinných vztahů.[3]) Pozdější nauka připustila, že „trestní právo nemůže zůstat indiferentní vůči otázkám, které se tak bezprostředně dotýkají nejen rodiny jako instituce práva soukromého, ale také státu, protože ona je buňkou, na níž spočívá sociální stavba".[4]).

B. Historie vzniku alimentačního zákona č. 4/1931 Sb. v předmnichovském Československu je těsně spjata s krizovými jevy třicátých let. Zákon má svého předchůdce v § 249 Přípravné osnovy trestního zákona z r. 1926 a v iniciativním návrhu poslankyně Pechmanové a dalších z r. 1928.[5])

Přípravná osnova trestního zákona se dovolává, jak vůbec je pro ni charakteristické, četných cizích zákonodárných vzorů, zejména rakouské a švýcarské osnovy. V jediném ustanovení byla spojena ochrana výživy, výchovy i skutková podstata „odložení dítěte": „Kdo svou povinnost pečovati o nezletilého poruší tak, že je vydán nebezpečí zpustnutí, kdo svou povinnost vyživovati nebo podporovati jiného poruší tak, že je vydán nouzi nebo že musí, aby nebyl vydán nouzi, býti podporován odjinud, kdo odloží nebo opustí dítě, aby se ho zbavil".

Mnohem barvitější vylíčení důvodů, s podtržením sociální a hospodářské stránky, najdeme v iniciativním návrhu z r. 1928. Poukazuje se tu na pokles mravnosti, na pokračující krizi manželství a rodinného života, na vzrůst počtu nemanželských početí, které je označováno za důsledek nemoralnosti vrstev zámožných a manželského systému dnešní společnosti. Zajímavá jsou statistická data, jimiž je návrh doložen:

Poměr nemanželských dětí ke všem narozeným dětem

1904	7,4 %
1918	10 až 12 %

Zaměstnání a sociální charakteristika nemanželských matek

35 % služky
25 % dělnice a nádenice
22 % švadleny a modistky
18 % ostatní

---

[2]) č. 1768 Journal official.

[3]) Reta Sosa Dias A.: Proteccion juridico penal de la familia. Montevideo 1956, str. 73.

[4]) Ure E.: La proteccion penal de la familia. Buenos Aires, 1937. Citováno na místě v předešlé poznámce uvedeném.

[5]) Tisk č. 1657 poslanecké sněmovny, II. období, 6. zasedání.

Věk nemanželských matek v době narození dítěte

35 % mladší než 20 let
30 % 20 až 25 let
35 % starší než 25 let

„Typickým zjevem nemanželské matky jest především proletářské děvče.“ Nápadná úmrtnost a větší kriminalita u nemanželských dětí je „přímý důsledek bídné sociální situace“. Tehdejší postavení nemanželských dětí s jejich právní nerovností a společenským opovržením je „krutě nespravedlivé“. Římské a kanonické právo vysvětluje a omlouvá tuto nerovnost tím, že chce chránit manželství, ovšem především, „aby hospodářsky (majetkově) netrpělo“. Důsledek rozvratu je, že muž opouští rodinu, mění pobyt a zaměstnání a ztěžuje vymáhání výživného. „V nynějších těžkých životních poměrech“ matky nestačí opatřit dětem samy výživu, jsou odkazovány na veřejnou dobročinnost, dosud ne uspokojivě organizovanou a nedostatečně podporovanou. Také péče domovských obcí je nedostatečná. „Řady mládeže opuštěné rostou měrou tak povážlivou, že ohrožují obecné blaho“. K tomuto vylíčení není třeba ani dnes nic více dodat, než jen poukázat výslovně na to, že všechny tyto zjevy jsou konec konců důsledkem kapitalistického zřízení.

C. Na iniciativní návrh z r. 1928, jakož i na požadavek různých sociálních organizací a spolků, domáhajících se úpravy vyživovací povinnosti k manželským i nemanželským dětem, navazuje důvodová zpráva k zákonu č. 4/1931 Sb. Zmiňuje se o nejrůznějších prostředcích, které byly u nás navrhovány proti nemanželským otcům, vyhýbajícím se plnění výživného: 1. ztráta volebního práva; 2. opatření nuceného zaměstnání, kde by bylo po odečtení existenčního minima užíváno přebytků k výživě dítěte; 3. vést v patrnosti nemanželské otce a matky, uložit jim povinnost se přihlašovat, opominutí přihlášky trestat a stíhat zatykačem osoby, které se této povinnosti vyhýbají; 4. obstarávat výživu nemanželských dětí prostřednictvím okresních soudů nebo okresních péčí o mládež; 5. odpírat vydání pasu do ciziny osobám, které mají povinnost živit nemanželské děti. Tyto návrhy osnova zákona odmítá. „Při formulaci těchto choulostivých ustanovení trestního práva uznala ... osnova za vhodné odchylovati se co nejméně od přípravné osnovy trestního zákona, ... To tím spíše, že dva z autorů této osnovy, univ. prof. Dr. Miřička a Dr. Kallab, jsou rovněž vynikajícím způsobem činni v ústředních organizacích dobrovolné sociální péče o mládež, ... a jsou tudíž po stránce účelné formulace těchto ustanovení znalci po výtce povolanými“. Jinak měl značný vliv na formulaci zákona č. 4/1931 Sb. zejména rakouský zákon ze 4. 2. 1925 č. 69 BGBl.

Zákon č. 4/1931 Sb. „na ochranu osob oprávněných požadovati výživu, výchovu nebo zaopatření“, zvaný krátce alimentační zákon, obsahoval v §§ 1 až 7 ustanovení civilistická. Podle § 8 cit. zák. se dopouštěl přestupku, „kdo úmyslně nebo z hrubé nedbalosti neplnil svoji povinnost vyživovati nebo zaopatřovati jiného, takže oprávněný byl vydán nouzi nebo musel, aby nebyl vydán nouzi, býti podporován odjinud“. Přestupek byl podle § 9 cit. zák. stíhán veřejnou žalobou, ale jen na návrh osoby, která má právo na výživu nebo zaopatření, resp. na návrh poručenského (opatrovnického) soudu. V témže § 9 cit. zák. bylo ustanovení o účinné lítosti.

Trestněprávní ochrana, obsažená v §§ 8 a 9 cit. zák. nebyla však dost účinná, jak na to najednou poukazovaly hlasy z řad praktiků. Soudci zejména upozorňovali na to, že exkulpační ustanovení velmi zeslabují účinnost zákona.[6]) Zajímavá je pro

---

[6]) Börsch: Der Schutz der Unterhaltsberechtigungen. Richterzeitung, 1931, str. 57. — Šimák J.: Zákon ze dne 16. prosince 1930 na ochranu osob, oprávněných požadovati výživu, výchovu neb zaopatření. Soudcovské listy, str. 119 a 139.

nás kritika, kterou podává Reta Sosa Dias[7]): Nepokládá za šťastné řešení, že se nechává na úvaze soudu, zda obviněný mohl spoléhat na jinou osobu. Ještě závažnější je, že exkulpace je závislá na ekonomické situaci třetí osoby. Čs. zákon chrání fyzickou integritu oprávněné osoby a ne rodinu, zajímá se o plnění výživného a ne o chování povinného ve vztahu k jeho povinnostem v rodině. Nejasný a příliš omezující se jí jeví výraz „vydána nouzi".

Domnívám se, že zákon č. 4/1931 Sb. se poctivě snažil uplatnit trestní ochranu alimentační povinnosti, někde ji dokonce až přeháněl. Tak zákon nečiní rozdílu mezi vyživovací povinností založené na rodiném právu a povinnostmi plynoucími ze smlouvy, z dědického práva aj. Zbytečně postihuje i kulpózní jednání. K tomu došlo tak, že zákon se věrně držel svého vzoru, § 249 osnovy z r. 1926, která po subjektivní stránce žádala tzv. vinu vědomou, vycházejíc z tripartice forem zavinění; protože však platné trestní právo je vybudováno na bipartici forem zavinění, nahradila se vina vědomá hrubou nedbalostí. Ovšem vina vědomá a hrubá nedbalost zdaleka nejsou stejné pojmy. Zákon dále nepřevzal z rakouské předlohy znak „hrubého" porušení povinnosti, které by trestní ochranu příliš omezovalo. Na druhé straně však nelze upřít oprávnění výtkám, že exkulpační důvody a znak nouze ochranu zeslabují; zde však mohla a měla pomoci judikatura.

Zákon č. 4/1931 Sb. u nás platil až do let, kdy staré kapitalistické pořádky se začaly nahrazovat novým, socialistickým společenským řádem a buržoazní právo právem socialistickým.

D. K posílení trestněprávní ochrany řádného plnění vyživovací povinnosti došlo ještě před všeobecnou kodifikací trestního práva v r. 1950. Stalo se tak zákonem č. 266/1949 Sb., o zatímních změnách v některých občanských věcech právních; tento zákon, vydaný v souvislosti s novou úpravou práva rodinného, ve svých §§ 42 až 44 obsahuje skutkové podstaty zanedbání povinné výživy, a to v § 42 se zaviněním úmyslným, v § 43 se zaviněním z nedbalosti. V obou případech je vyšší sazba na případy, bylo-li tím ohroženo zdraví oprávněné osoby nebo je-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost. Ustanovení § 44 obsahuje účinnou lítost. Na rozdíl od dřívější úpravy, jež vázala trestnost na určité těžší následky na straně oprávněné osoby (nouze, nutnost podpory odjinud), stačí nyní pouhé neplnění vyživovací povinnosti. Z dřívějšího přestupku se sazbou od 1 týdne do 6 měsíců stává se přečin se základními sazbami do 2 let při úmyslném jednání, do 1 roku při nedbalosti. Kvalifikované případy jsou ještě přísněji trestné (od 3 měsíců do 3 resp. do 2 let). Odpadly zvláštní důvody beztrestnosti, jež uváděl alimentační zákon z r. 1931; k stíhání není již třeba návrhu oprávněné osoby resp. poručenského (opatrovnického) soudu.

E. Ustanovení §§ 42 až 44 zákona č. 266/1949 Sb. přešla s několika změnami do trestního zákona č. 86/1950 Sb., nedlouho potom vydaného. Kromě změn stylistických, terminologických a takových, jež plynuly ze struktury nového zákona (přečin — trestný čin, tuhé vězení — odnětí svobody) spojil trestní zákon neplnění vyživovací povinnosti úmyslné i z nedbalosti do prvého odstavce svého § 210, od pouhého neplnění odlišil vyhýbání se takové povinnosti (§ 210 odst. 2) a jako společnou zvláště přitěžující okolnost uvedl vydání oprávněné osoby nouzi nebo jinému nebezpečí. Formulace §§ 210 a 211 prošly během kodifikačních prací řadou proměn, většinou rázu legislativně technického, zčásti však i věcného dosahu (výše trestních sazeb), jež by nemělo cenu dopodrobna sledovat.

Mám za to, že změny, jež přinesl trestní zákon v §§ 210 a 211, jsou zlepšením. Zá-

---

[7]) Reta Sosa Dias A.: Proteccion juridico penal de la familia. Montevideo 1956, kap. VIII, č. 3.

kladním kritériem pro rozlišení jednotlivých případů není tu rozdíl mezi jednáním úmyslným a z nedbalosti, který zde má minimální praktický význam, neboť naprostá většina činů toho druhu je úmyslná. Základní kritérium se tu přesouvá do objektivní stránky, tj. do rozdílu mezi neplněním a vyhýbáním se vyživovací povinnosti. Vhodnější jsou i podmínky pro použití přísnější sazby, neboť nové ustanovení je konkrétnější. Pojem „ohrožení zdraví" mohl vyvolávat pochybnosti v tom směru, zda stačí jen ohrožení vzdálené, spojené s tím, že např. dítě dostává chudší stravu, nemá dost prostředků na hygienické potřeby, anebo zda je třeba nějaké bezprostřední nebezpečí pro zdraví (např. nastaly již lékařsky zjistitelné tělesné změny, jež signalizují blížící se poruchu zdraví). Prvý výklad nedává dost bezpečné hranice pro přísnější trestní odpovědnost, druhý ji odsunuje příliš daleko a nadto předpokládá zjištění příčinné souvislosti, jež by tu bylo dost obtížné.

F. Ustanovení § 210 tr. zák. z r. 1950 přešlo s nepodstatnými změnami do § 213 tr. zák. z r. 1961. Prakticky jde jen o jedinou změnu věcnou, a to o zvýšení dolní hranice kvalifikované trestní sazby ze tří na šest měsíců. Odpovídá to linii zpřísňování nízkých trestních sazeb u trestných činů typicky páchaných protispolečenskými živly (srov. např. §§ 235, 247 tr. zák. aj.). Kromě toho se trestní zákon důsledně vyhýbal tomu, aby dolní hranice trestní sazby — pokud je vůbec stanovena — byla nižší než 6 měsíců odnětí svobody. Změnu ve formulaci okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby nepokládám za podstatnou. Formulace zní: „vydá-li... oprávněnou osobu nebezpečí nouze". „Vydání nouzi" bylo tedy nahrazeno „vydáním nebezpečí nouze" a vynechána byla zmínka beztak nepraktická o „jiném nebezpečí". Pro lepší srozumitelnost je výslovně řečeno, že vyhýbání se vyživovací povinnosti je jednání úmyslné. Stylistické změny, rovněž na prospěch srozumitelnosti, jsou i v ustanovení § 214 tr. zák., jež upravuje zvláštní případ účinné lítosti.

Ustanovení §§ 213 a 214 trestního zákona z r. 1961 nedoznala od vydání tohoto zákona dodnes žádných změn.

ODDÍL 3

Umístění § 213 tr. zák. v systému zvláštní části a poměr k souvislým ustanovením

A. *Základním ustanovením* na ochranu vyživovací povinnosti v čs. trestním právu jsou §§ *213 a 214 tr. zák.* Přitom § 213 tr. zák. vlastně zahrnuje skutkové podstaty dvě; prvá záleží v neplnění vyživovací povinnosti, druhá ve vyhýbání se jí. *Systematicky* jsou §§ 213 a 214 tr. zák. umístěny v hlavě šesté, kde jsou shrnuty trestné činy proti rodině a mládeži.

Stejné umístění v systematice zákona najdeme v jiných právních řádech tam, kde zákon vytváří zvláštní skupinu trestných činů proti rodině.[1]) Jinak zpravidla nacházíme neplnění vyživovací povinnosti ve skupině trestných

[1]) Viz albánský trestní zákon z r. 1952 ve znění zákona z r. 1958, hlava V zvláštní části, trestné činy „v oblasti manželství a rodiny", čl. 177 a 178; rumunský trestní zákon z r. 1936 ve znění zákona z r. 1955, díl XII, trestné činy „proti rodině", čl. 454; jugoslávský trestní zákon z r. 1951 ve znění zákona z r. 1959, oddíl XVII, trestné činy „proti manželství a rodině", čl. 197.

činů ohrožujících zdraví.[2]) Některé právní řady upravily trestní odpovědnost ze zanedbání povinné výživy zvláštními, do trestního zákona nezahrnutými ustanoveními.[3])

Systematika zvláštní části se má řídit podle skupinového objektu trestného činu. Jestliže neplnění povinné výživy je konstruováno tak, že ohrožení zdraví není primárním objektem trestného činu, pak nepatří ustanovení o něm mezi trestné činy ohrožující zdraví. V takovém případě je nejvhodnější zařazení mezi trestné činy proti rodině, protože jde o porušení zvláštních povinností plynoucích z práva rodinného, jak ještě dále ukážeme. Lze souhlasit i se zařazením neplnění povinné výživy mezi trestné činy proti osobnosti, pokud jimi rozumíme útoky různého druhu proti zájmům jednotlivce; taková skupina trestných činů je však příliš široká a vyžaduje dalšího členění.

Pořádací princip, shrnující do jedné kapitoly všechny trestné činy proti mládeži, zdůrazňuje spíše hmotný předmět útoku než společenské vztahy. Je správný jen potud, pokud jej chápeme jako společenské vztahy pro mládež specifické, např. zájmy výživy a výchovy dětí. U některých trestných činů není náš trestní zákon v tom směru dost důsledný; jejich zařazení do VI. hlavy zvláštní části je dáno spíše předmětem útoku (např. u opuštění dítěte převládá ochrana života a zdraví, viz § 212 tr. zák.). A naopak u jiných trestných činů jde o specifické zájmy mládeže, ale při jejich umístění v systematice zákona rozhodovala jiná hlediska; tak např. u pohlavního zneužívání jde především o ochranu mravního vývoje mládeže (§§ 242, 243 tr. zák.), ale pro systematiku bylo rozhodující, že se tento čin dotýká pohlavních vztahů.

B. Trestní ochrana vyživovací povinnosti neomezuje se jen na citovaná ustanovení. Pomineme-li ustanovení, jež by se jen ojediněle, nepřímo nebo jen ve zvláštních případech mohla dotknout poskytování prostředků k výživě,[4]) jeví se nám v trestním zákoně *asi tři nebo čtyři skupiny ustanovení úžeji s § 213 tr. zák. souvisících.* Další skupinu pak tvoří souvislé přestupky. Hlediskem pro toto třídění je nám objekt trestného činu.

Prvou skupinu tvoří *trestné činy, které mají jiný objekt než je v § 213 tr. zák. a mohou být prostředkem k spáchání tohoto trestného činu.* Jsou to

---

[2]) Tak výslovně bulharský trestní zákon z r. 1951 v hl. V — trestné činy proti osobnosti, oddílu 3 — ohrožení, čl. 153. Stejně trestní zákoník RSFSR z r. 1926, který však skupinu ohrožujících deliktů proti zdraví zvlášť neoznačuje a zahrnuje ji do hlavy VI — trestné činy proti životu, zdraví, svobodě a důstojnosti člověka. Korejský trestní zákon umístil svůj čl. 143 rovněž do skupiny (blíže nerozdělené) trestných činů proti osobnosti. V platném trestním právu RSFSR jsou to články 122, 123, zařazené v III. hlavě tr. zák. z r. 1960, jež je označena stejně jako její precedent.

[3]) Viz maďarské nařízení s mocí zákona z 3. 8. 1958 č. 21 1958 Mag. Közlöny.

[4]) Např. trestné činy proti majetku jednotlivců; takový příklad uvádí Vybíral, Pojem a význam objektu trestného činu v československém socialistickém trestním právu, Rozpravy ČSAV, Praha 1956, str. 15, 16 na doklad, že výživa je tu vedlejším (sekundárním) objektem trestného činu.

zejména trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných, jako jednání vedoucí k nesprávnému zjištění vyživovací povinnosti (§§ 158, 159 tr. zák.), nesprávné rozhodnutí o ní (§§ 158, 159 tr. zák.) a maření exekuce pro výživné (§ 171 písm. a) tr. zák.). Nastává tu jednočinný souběh s § 213 tr. zák., resp. s pomocí k tomuto činu. Tyto případy jsou dost vázcné. Praxe se zabývala nepravdivým prohlášením poddlužníka, že dlužník nemá proti němu nárok na plat; tím poddlužník pomáhal dlužníkovi, aby se vyhnul placení výživného — kvalifikováno podle §§ 7,210 v souběhu s § 171 písm. a) tr. zák. z r. 1950.

Mnohem častěji se vyskytují v souběhu s § 213 tr. zák. takové trestné činy, jež záleží v tom, že osoba povinná výživou se uvádí do situace, kdy svou povinnost plnit nemůže. Je to příživnictví (§ 203 tr. zák.), absentérství a fluktuace posuzované jako porušování povinností v provozu socialistické organizace (§ 130 tr. zák.), jako provinění podle § 21 písm. b) zák. o MLS aj. I zde bývá porušování pracovní kázně prostředkem k tomu, aby osoba povinná nemohla dostát svým povinnostem vůči rodině, prostředkem někdy záměrně používaným, častěji však tento následek není pachateli cílem, nýbrž je jen nutným důsledkem jeho jednání nebo aspoň průvodním zjevem, který má spolu s parazitním, zahalečským způsobem života společné příčiny.

Druhou skupinu trestných činů souvisících s § 213 tr. zák. tvoří *ty, k jejichž spáchání může být naopak prostředkem trestný čin zanedbání povinné výživy*. Tak tomu bude, dosáhne-li zanedbání povinné výživy takového rozsahu, že znamená přímo týrání svěřené osoby (§ 215 tr. zák.) anebo vede k škodám na zdraví (§§ 221 a násl.). Tuto skupinu uvádím spíše jen pro úplnost než proto, že by byla praktická. Jednočinný souběh zde bude pravidlem.

Do třetí skupiny zařazuji ona ustanovení V. a VI. hlavy zvláštní části tr. zák., *v jejichž objektu je již povinná výživa obsažena*. Jsou to §§ 209, 212 tr. zák.

V § 208 tr. zák. z r. 1950 o záměně rodinné příslušnosti se chránil souhrn práv vyplývajících z příslušnosti k určité rodině, označovaný v teorii i v některých cizích zákonech jako „osobní stav". K němu patří též právo na výživu. Jestliže někdo zamění nebo utají rodinnou příslušnost dítěte, k jehož výživě je povinen, je v tom obsažena i snaha, jednou provždy se zbavit vyživovací povinnosti. Jednočinný souběh s § 210 tr. zák. z r. 1950 byl tu vyloučen.

Trestní zákon z r. 1961 nemá již vyslovné ustanovení o záměně rodinné příslušnosti. Taková jednání by se dnes posuzovala jako poškozování cizích práv podle § 209 tr. zák. Je to jednání podvodného charakteru, jež se tímto svým charakterem blíží vyhýbání se plnění vyživovací povinnosti podle § 213 odst. 2 tr. zák., s nímž má i stejnou trestní sazbu. Podle § 209

tr. zák. by bylo třeba např. posuzovat, když matka dítěte uvede matrikáře v omyl a dosáhne nesprávného zápisu do matriky narozených[5]). Tím ovšem pomáhá k tomu, aby pravý rodič unikl plnění své vyživovací povinnosti; pomoc k zanedbání povinné výživy se zde podle mého názoru zvlášť nepřičítá. Ustanovení o nemajetkovém podvodu podle § 209 tr. zák. přichází v úvahu i pro případy, kdy pravděpodobný nemanželský otec nějakým klamavým jednáním unikne tomu, aby bylo jeho otcovství soudem určeno.

Vyhýbání se vyživovací povinnosti je také spojeno s opuštěním dítěte, pokud se ho dopustí osoba k výživě povinná na dítěti oprávněném na pachateli požadovat výživu. Ačkoli povinná výživa není výslovně uvedena mezi znaky § 212 tr. zák. a ač opuštění dítěte se může dopustit i osoba, jež nemá vyživovací povinnost (stačí povinnost pečovat), mám za to, že pokus vyhnout se takto vyživovací povinnosti se pachateli zvlášť nepřičítá. Vždyť snaha vyhnout se veškeré další péči o dítě je motivem převážné části trestných činů podle § 212 tr. zák., s nímž zákonodárce zajisté již počítal. Také trestní sazba je tu dost vysoká, aby tyto okolnosti vystihla.

Ustanovení o zanedbání materiální péče o mládež obsahově souvisí se zanedbáním morální péče, jež je postiženo v § 217 tr. zák. V některých osnovách k trestnímu zákonu[6]) najdeme obě skutkové podstaty spojené do jediného paragrafu. V řadě zákonů jsou ustanovení o hrubém zanedbání výchovy mládeže v těsné blízkosti ustanovení chránícího alimentační povinnost. Srovnání §§ 213, 217 tr. zák. je poučné jednak pro otázku, zda výchova mládeže je též objektem v § 213 tr. zák., jednak z hlediska trestních sazeb. Horní hranice nejpřísnější sazby za zanedbání povinné výživy jsou tři léta, kdežto za ohrožování mravní výchovy mládeže jen dvě léta. Rozdíl tím závažnější, že ustanovení § 217 tr. zák. postihuje často velmi hrubá zanedbání výchovy, jež se projevují tím, že mladý člověk se začal dopouštět trestných činů. Pachateli bývají rodiče, jež sami vedou zahálčivý nebo nemravný život, osoby příživnického způsobu života, živly asociální, práce se štítící. Sotva lze tedy říci, že by šlo o jednání méně pro společnost nebezpečná, než zanedbání povinné výživy. Ani jiné znaky obou srovnávaných trestných činů nenasvědčují větší nebezpečnosti trestného činu podle § 213 odst. 3 tr. zák. Oba trestné činy jsou ohrožovací, oba předpokládají činnost delší dobu trvající, okruh osob, jež jsou předmětem útoku, je prakticky stejný. I pro naše platné trestní právo tedy platí výtka, kterou činí Šonka při srovnání § 8 zák. č. 4/1931 Sb. s § 61 zák. č. 48/1931 Sb.: „... nouze materiální je ceněna výše než zpustnutí, tedy nouze a bída morální".[7]) V socialistickém právu by tomu tak být nemělo.

---

[5]) Lid. soud Levice, T 107/54.
[6]) Kodifikační osnovy z 26. 3. a 23.4. 1949, patrně pod vlivem čs. osnovy z r. 1926.
[7]) Šonka J.: Příspěvek k výkladu § 8 alimentačního zákona. Věstník československé společnosti pro právo trestní, 1931, str. 109.

Z podpůrných ustanovení, které chrání tytéž společenské vztahy jako § 213 tr. zák., dlužno jmenovat především § 20 zák. o MLS. Do roku 1961 platily tu podpůrně ustanovení o přestupcích podle §§ 77, 78 a 127 tr. zák. spr. (k podpůrnému významu § 127 tr. zák. spr. viz č. 7/ 1953 Sb. rozh. tr.), jakož i § 6 zák. opatř. č. 57/1955 Sb. Výchovy mládeže — nikoli materiálního zabezpečení mládeže — se dnes týká přestupek § 11 písm. a) přest. zák., záležející o nedbání o řádnou školní docházku.

Ustanovení § 20 písm. a) zák. o MLS formuluje provinění proti rodinným vztahům a zájmům zdravého vývoje mládeže, jehož se dopustí, kdo se náležitě nestará o hmotné zabezpečení svých rodinných příslušníků, o které je povinen podle zákona pečovat, anebo kdo zanedbává svou povinnost pečovat o řádný vývoj a výchovu nezletilých osob svěřených jeho péči.

KAPITOLA II

Rozbor ustanovení § 213 tr. zák. (§ 20 zák. o MLS)

ODDÍL 1

Objekt trestného činu (provinění)

Obecné výklady

Objekt trestného činu podle § 213 tr. zák. bývá v literatuře uváděn různým způsobem.

Za objekt se někdy označuje samotný nárok na výživné[1]), jindy též zdraví, ba i výchova[2]) oprávněné osoby. Nejednou se přitom poukazuje na to, že je tu nejen zájem oprávněného, ale i „socialistické společnosti, aby ... z dítěte vyrostl zdravý občan"[3]). Ruff[4]) uvádí, že dokud obdobný § 324 BHÖ v maďarském právu podmiňoval trestní odpovědnost takovými následky, jako je vážné strádání nebo ohrožení života a zdraví oprávněné osoby, byl předmětem ochrany život a zdraví; po novelizaci v r. 1958, kdy tyto následky ze skutkové podstaty odpadly, chrání se tu samotný alimentační závazek.

Co je objektem trestného činu podle § 213 tr. zák., není v zákoně výslovně uvedeno a je to třeba dovodit výkladem. Přitom budeme muset odlišit, co je primárním objektem, proti němuž především trestný čin směřuje, a co jsou jen vedlejší objekty.

---

[1]) Skripta, sezn. lit. 8., učebnice, sezn. lit. 7.
[2]) Císařová, sezn. lit. 1.
[3]) O. Rolenc, sezn. lit. 5; srov. též Jestřáb, sezn. lit. 2.
[4]) Sezn. lit. 33.

Ustanovení § 213 tr. zák. postihuje neplnění a vyhýbání se „zákonné povinnosti vyživovat... jiného". *Právní vztahy mezi osobou k výživě povinnou a osobou oprávněnou* jsou tedy chráněným vztahem, primárním objektem trestného činu. Objekt je v textu zákona naznačen uvedením povinností, jež jsou jeho prvkem. Které vztahy to konkrétně jsou, bude vyloženo dále.

Je otázka, zda primární objekt § 213 tr. zák. je širší a zahrnuje též život a zdraví oprávněné osoby, popř. její výchovu. Ze systematického zařazení můžeme dovodit jen objekt — rodinné vztahy, nikoli však existenci či neexistenci dalších objektů. Z doslovného znění § 213 tr. zák., které se ani o zdraví ani o výchově nezmiňuje, nelze dovodit zápornou odpověď na tuto otázku.

Pro kladnou odpověď by hovořil argument, že alimentační povinnost se nechrání trestními předpisy jen tak pro pořádek. Má-li to být jednání pro společnost nebezpečné, musí ohrožovat nějaké společenské vztahy. Je nasnadě, že těmito vztahy jsou zdraví a výchova. Vždyť ohrožení zdraví a nebezpečí zpustnutí jsou zákonodárnými motivy.

Zastáncům tohoto názoru lze namítnout, že výchova nemůže být primárním objektem, protože u porušení alimentační povinnosti vůči dospělým nepřichází ohrožení výchovy v úvahu. Této námitce se ulomí hrot, jestliže konstrukci objektu poopravíme tak, že by zdraví a výchova byly chápány jako alternativní objekty; vedle této alternativy byl by tu kumulativně další objekt, kterým je nárok na výživné.

Avšak ani tato konstrukce plně nevyhovuje. Jsou tu závažné důvody proti.

Kdyby primárním objektem bylo zdraví a výživa, šlo by o trestný čin jen tehdy, kdyby došlo k jejich ohrožení. Je obava, že by se touto cestou vracel výklad zákona k podmínce, známé řadě buržoazních zákonů, že oprávněná osoba musí být vydána nouzi. Tuto podmínku nepřijal žádný socialistický trestní zákon; pokud mají socialistické státy dosud trestní zákony buržoazního původu (např. Polsko), judikatura se snaží vyložit toto omezení tak, aby trestní ochrana byla co možno široká.[5]) Neplnění povinné výživy je třeba trestně stíhat, jakmile se projeví na životní úrovni dítěte, nikoli až tehdy, když už je ohroženo zdraví a výchova. Tvrdit, že k ohrožení dochází po každé, znamená zavádět do trestního práva presumpci nebo neoznačovat věci jejich pravým jménem.

Taková terminologie by nás mohla uvést do nepříjemné situace. Dejme tomu, že určitou životní úroveň v jedné rodině, sníženou v důsledku neplnění povinné výživy, označíme za „ohrožení zdraví"; pak bychom museli hovořit o „ohrožení zdraví dětí" i v řadě dalších rodin, které mají stejnou

[5]) Gimbut, sezn. lit. 41.

životní úroveň v důsledku jiných okolností, např. pro nízkou pracovní kvalifikaci rodičů. V našich současných podmínkách, kdy stát a společnost tolik pečují o příznivý rozvoj mládeže, by to bylo označení nemístné. Trestní zákon v § 213 odst. 3 a zákon o rodině v § 90 se vyhnuly tomu, aby určité svízelné životní situace nazvaly nouzí. S tímto postojem zákona, který odpovídá stoupající tendenci životní úrovně, by se nesrovnávalo označovat situace méně vážné za „ohrožení zdraví nebo výchovy dětí".

Myslím, že *označení zdraví a výchovy pouze za sekundární objekty skýtá lepší možnosti řešení některých otázek trestní odpovědnosti.*

1. Předně je to případ výživného z důvodu náhrady škody (srov. č. 7/1953 Sb. rozh. tr.). Kdyby trestní odpovědnost byla podmíněna ohrožením zdraví nebo výchovy, jevil by se nám asi tento důvod trestního postihu jako hlavní; okolnost, že jde též o rodinné vztahy, by v našem právním vědomí poněkud ustupovala do pozadí. Pak by byla nasnadě otázka, proč nestíháme i případy, kdy někdo neplatí výživné uložené mu z důvodu náhrady škody, jestliže se tím také „ohrožuje zdraví a výchova".

2. Lépe lze vysvětlit, že svolení poškozeného má v určitých případech význam pro trestní odpovědnost. U trestných činů proti zdraví bychom sotva mohli se svolením poškozeného spojovat takové důsledky.

3. Ani při tomto pojetí není třeba stíhat případy, kdy otec neplatí na dítě, ale matka plně postačí se o hmotné potřeby dítěte postarat. Chybí tu totiž nejen ohrožení života nebo výchovy, ale i snížení životní úrovně dítěte.

4. Naše pojetí odpovídá i výkladu kvalifikovaného případu podle § 213 odst. 3 tr. zák., který znamená určité vyšší konkrétní ohrožení, které — ač ač je nejpřísněji trestným případem — ještě nemusí dosahovat ohrožení zdraví.

Konstrukce objektu má rozhodující význam v otázkách jednočinného souběhu trestných činů. V našem případě tato otázka zní: Je přípustný jednočinný souběh zanedbání povinné výživy s trestnými činy ublížení na zdraví podle VII. hlavy zvláštní části? Odpověď je kladná. Je-li primárním objektem v § 213 tr. zák. pouze vyživovací povinnost, je souběh nutný, aby byly vystiženy oba objekty, zdraví i vyživovací povinnost. To nám ostatně naznačují i trestní sazby: některé poruchové delikty VII. hlavy mají nižší sazby než ohrožovací delikt § 213 tr. zák. Výjimkou z toho jsou případy faktické konzumpce, kdy trestný čin proti zdraví bude podstatně závažnější než zanedbání povinné výživy. Tak např. nastane-li těžká újma na zdraví dítěte jako následek soustavného týrání dítěte hladem, nebudeme tu trestný čin podle § 213 tr. zák. pachateli zvlášť přičítat.

Dodejme ještě k objektu trestného činu podle § 213 tr. zák. dvě poznámky: 1. Zdůrazňuje-li se někde, že objektem je tu také zájem celé společnosti, nejen oprávněné osoby, není to nějaký další samostatný objekt. Je pravidlem, že ve všech trestních ustanoveních na ochranu jednotlivce je tu

i zájem společnosti, jako naopak ochrana kolektivních zájmů děje se též v zájmu jednotlivce. To plyne z dialektické jednoty zájmů celku a jednotlivce v socialistické společnosti. 2. Žádný z literárních pramenů, které jsem měl v ruce, nepřipomínal jako objekt trestného činu podle § 213 tr. zák. majetkové vztahy. Třebaže svým významem ve srovnání s jinými důvody trestní ochrany ustupují do pozadí, pokládám za nepochybné, že jsou rovněž objektem trestného činu. Vždyť přece obsahem chráněné povinnosti je majetkové plnění. I tento poznatek má význam pro řešení otázky, jaký význam má svolení poškozeného, o čemž později.

Terminologie zákona:

Trestný čin podle § 231 tr. zák. záleží v neplnění určitých alimentačních povinností nebo ve vyhýbání se takovému plnění. Tyto povinnosti označuje zákon v nadpise stručně jako „povinná výživa", v textu samém jako „povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného". Terminologie trestního zákona nenavazuje bohužel přesně na zákon o rodině, navazuje však na předchozí čs. trestní zákonodárství. Možno ji sledovat přes §§ 42, 43 zák. č. 266/1949 Sb. až k § 8 zák. č. 4/1931 Sb., kde se již vyskytoval výraz „vyživovati nebo zaopatřiti". Kdežto výrazy „vyživovat" a jeho odvozeniny se běžně užívají pro označení povinností toho druhu, nenajdeme výraz „zaopatřovat" v platném právu rodinném. Důvodové zprávy k ustanovení § 213 tr. zák. a jeho legislativním precedentům, ba ani trestněprávní literatura se zvlášť pojmem „zaopatření" nezabývala.

Starý občanský zákoník z r. 1811 mluvil v § 166 o povinnosti rodičů „vyživovat, vychovat a zaopatřit" nemanželské děti a podrobněji tyto povinnosti rozváděl v § 139 pro manželské děti. Srov. též § 1220 cit. obč. zák. „vyživovati nebo zaopatřovati děti". Stará civilistická judikatura vyložila pojem zaopatřovat tak, že „dítě má býti vedeno na onu cestu, na které by pak bylo s to vydělávati si svůj chléb, má mu býti umožněno, by bylo s to, samo se živiti" (č. 12704 Sb. Vážný), „by se dítěti dostalo takového vychování, by pak bylo s to, samo se vyživovati" (č. 6670 Sb. Vážný); někdy toto „zaopatření" spočívalo v poskytnutí určitých finančních prostředků, např. k založení živnosti apod. (srov. č. 6670, 7141, 12604, 12615, 12704 Sb. Vážný). Šlo tu tedy především o složku povinností výchovných, jež nejsou zahrnuty v ustanovení § 213 tr. zák. Pokud pak se zaopatřením rozumělo i poskytnutí materiálních prostředků, byly to většinou případy našemu dnešnímu společenskému řádu neznámé: uplatnění mladého člověka, který se zapojuje do práce v socialistické společnosti, se nezakládá na soukromém podnikání ani nepředpokládá složení velkých kaucí ani opatření nějakých nákladných nástrojů či jiných potřeb. Naše rodinné právo nezná věno ani obvěnění, jež by také dříve bylo možno zahrnout pod „zaopatření"[6]).

---

[6]) O těchto případech uvažuje Šonka, Příspěvek k výkladu § 8 alimentačního zákona. Věstník československé společnosti pro právo trestní, 1931, str. 109, kde dosah § 8 zák. č. 4/1931 Sb. vylučuje, ježto tu chybí vydání oprávněné osoby nouzi. Týž autor v jiném článku K zákonu tzv. alimentačnímu, Soudcovské listy, 1931, str. 185 a 204, uvádí tyto případy jako sporné.

Jedinou předností rozvinutého výrazu „vyživovat nebo zaopatřovat jiného" v dnešním trestním právu je, že naznačuje širší chápání chráněné povinnosti, než je výživa sama; lze jej chápat buď jako poskytování ostatních životních potřeb (ošacení atd.) anebo jako zaopatření osob starších na rozdíl od „výživy" dětí (srov. „zaopatřovací ústav" a podobná slovní spojení). Rozlučovací spojka odůvodňuje spíše tento druhý výklad. Na adjektiva bohatší popis alimentační povinnosti je však předností, jež jen málo vyvažuje nedostatek souladu v terminologii s právem rodinným.[7]) Výraz „zaopatřovat" byl nedomyšleně přenesen ze starého buržoazního práva, jeho původní obsah je nám již cizí a nemá v tomto smyslu v dnešním právu co dělat. Bylo by lépe, kdyby trestní zákon navázal na terminologii zákona o rodině. V dalším budeme pro stručnost mluvit jen o vyživovací (alimentační) povinnosti.

Druhy vyživovacích povinností souhrnně:

A. Dále se budeme obecně zabývat otázkou, které povinnosti spadají pod pojem „zákonné povinnosti vyživovat jiného".

V právu rodinném se rozlišují tyto skupiny vyživovacích povinností:

a) vzájemná vyživovací povinnost rodičů a dětí (§§ 33, 50, 85, 88, 91 zák. o rod.),

b) vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými (§§ 88 až 90 zák. o rod.),

c) vyživovací povinnost mezi manžely (§§ 18, 19, 91 zák. o rod.) a příspěvek na výživu rozvedeného manžela (§§ 92 až 94 zák. o rod.),

d) příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce (§ 95 zák. o rod.),

e) vyživovací povinnost z důvodu osvojení (§§ 63, 72 zák. o rod.).

Všeobecně se uznává, že alimentační povinnosti chráněné v § 213 tr. zák. zahrnují prvé tři skupiny povinností [a) až c) shora]. Komentář k trestnímu zákonu z r. 1953 připojuje k výpočtu též alimentační povinnosti založené osvojením. Dále je shoda v tom, že ochrany nepožívají jiné nároky podobného obsahu, nezakládající se na právu rodinném, ale např. na smlouvě o důchod, na dědickém právu, nároky na náhradu škody. O čtvrté skupině [d) shora] se ani literatura ani judikatura zachycená ve Sbírce rozhodnutí a v evidenci Nejvyššího soudu nezmiňují; zřejmě proto, že z hlediska § 213 tr. zák. nejsou tyto případy praktické.

Toto vymezení okruhu povinností ve smyslu § 213 tr. zák. vyžaduje několik slov upřesnění a odůvodnění.

B. Ujasníme si napřed, *co znamená „zákonná povinnost vyživovat... jiného"*.

---

[7]) Srov. obdobný problém kolem § 361 č. 5. něm. tr. zák. s výrazy „Ernährung-Unterhalt", Eckstein, Die strafbare Verletzung der Unterhaltspflicht. Breslauer strafrechtliche Abhandlungen, č. 45, 1903.

Zákonné povinnosti bývají stavěny proti povinnostem vyplývajícím z úředního výroku, ze smlouvy nebo z jiných důvodů. Je snad z dosahu § 213 tr. zák. vyloučena např. ochrana vyživovací povinnosti mezi osvojitelem a osvojencem, protože osvojení vzniká úředním výrokem a před 1. 1. 1950 smlouvou? „Zákonnou" vyživovací povinnost nelze chápat tak, že by poměr tuto povinnost odůvodňující nemohl vzniknout z úředního výroku nebo třebas i smlouvou. Při opačném výkladu bychom museli důsledně zastávat, že ani vyživovací povinnost mezi manžely sem nepatří. „Zákonnou" vyživovací povinností je taková, kterou zákon spojuje s určitými právními poměry, při čemž nezáleží na tom, zda právní skutečností, s níž je spojen vznik tohoto poměru samého, je narození dítěte, nebo souhlasné formální prohlášení snoubenců nebo soudní výrok (při osvojení) či smlouva (osvojení založená před 1. 1. 1950).[9])

Jaký smysl tedy má přívlastek „zákonná" povinnost? Zajisté bude třeba sem počítat povinnosti obligatorně zákonem spojené s určitou právní skutečností, např. s narozením dítěte za trvání manželství. Pochyby vznikají, zda sem patří i povinnost stanovená v zákoně jen fakultativně, k jejímuž vzniku je třeba soudního výroku, který pak tu má konstitutivní charakter. Žádoucí by bylo chránit stejnou měrou i tyto povinnosti. Jde totiž o nároky stejného společenského významu, jaký mají nároky obligatorní; fakultativnost u nich neznamená menší význam nároku samého. Důvod, proč zákon dává soudu na uváženou, zda nárok přizná, tkví spíše ve velké pestrosti životních situací, kterou by obligatorní formulace zákona nemohla správně vystihnout.

Znamená tedy snad „zákonná povinnost" každou povinnost právní na rozdíl od povinností pouze morálních? V právní normě není třeba zvlášť zdůrazňovat, že jde o povinnost právní; opak by bylo třeba uvést výslovně. Výrazu „zákonná" (povinnost) bylo poprvé u nás použito v §§ 42, 43 zák. č. 266/1949 Sb. Jeho smysl je, jak se zdá, v tom, že měly být vyloučeny různé — tehdy ještě dost praktické — nároky na výživu, které byly založeny na smíru mezi rozloučenými manžely, na smlouvě, na odkazu v závěti apod. Čelilo se tím příliš širokému výkladu trestního ustanovení v zákoně č. 4/1931 Sb, které např. prof. Miřička vztahoval na každou právní vyživovací povinnost.[10].)

V judikatuře se však dostalo výrazu „zákonná" ještě jiného vysvětlení: Zákonná = plynoucí ze zákona o právu rodinném.

Jde tu o rozhodnutí č. 7/1953 Sb. rozh. tr.: Obviněný neplnil výživné poškozené ženě R. a jejím nezletilým dětem, k němuž byl odsouzen, protože z nedbalosti za-

[9]) Pro platné rodinné právo netřeba se zabývat otázkou, kam zařadit případy, kdy vyživovací povinnost ze zákona s určitým poměrem spojena je, lze ji však smluvně vyloučit (osvojení před 1. 1. 1950).

[10]) Tento výklad nebyl v literatuře nesporný. Srov. Šimák, K výkladu zákona alimentačního. Soudcovské listy, 1932, str. 4.

příčinil smrt jejich živitele. Šlo tedy o nárok na náhradu škody. Publikované rozhodnutí vylučuje tento nárok z dosahu § 210 tr. zák. z r. 1950 s odůvodněním, že toto ustanovení se vztahuje jen na takovou vyživovací povinnost, která vyplývá přímo ze zákona (arg. slova „svou zákonnou povinnost..." — proloženo v cit. rozh.). Odůvodnění citovaného rozsudku se zmiňuje i o jiných závazcích, neopírajících se „přímo o zákon", jako je smluvní závazek nebo odkaz. Jako zákonodárný motiv uvádí zvláštní péči státu o rodinu (§§ 10, 11 ústavy z r. 1948). Rozsudek krajského soudu v Prešově Tk 18/1952, který byl podkladem pro č. 7/1953 Sb. rozh. tr., dovolává se argumentu historického, v č. 7/1953 Sb. rozh. tr. neuváděného, totiž že §§ 210, 211 tr. zák. z r. 1950 přejímají ustanovení §§ 42 až 44 zák. č. 266/1949 Sb., které se vztahovaly jen na nároky z práva rodinného. Uvádí dále (rovněž vynecháno v publikovaném znění), že také text „vyživovat..." odpovídá zákonu o právu rodinném.[11])

Jinou argumenatci podal Vybíral[12]): ustanovení § 210 tr. zák. z r. 1950 je zařazeno do oné hlavy zvláštní části, jejímž skupinovým objektem jsou práva a povinnosti z práva rodinného; nelze proto rozšiřovat výklad § 210 tr. zák. z r. 1950 na povinnosti mající jiný právní podklad.

Obdobnou otázkou se zabývalo rozhodnutí č. 13/1960 Sb. rozh. tr. Právní věta správně se zmiňuje o zájmu a péči státu o rodinu, zakotvených v ústavě; samo odůvodnění však je celkem stručné. Zbytečně opět podtrhává grafickou úpravu znak „zákonná" povinnost a spíše konstatuje než odůvodňuje, že § 210 tr. zák. z r. 1950 chrání jen nároky na výživu nebo zaopatření, které vyplývají ze zákona o rodinném právu.

C. Ani jeden z uvedených argumentů není zcela pevný. Což se nárok na náhradu škody také neopírá „přímo o zákon"? Situace je tu přesně stejná, jako třebas u nároků dítěte na výživné vůči rodičům: je tu zákon, který na určité právní skutečnosti (zde narození dítěte, tam škodná událost) váže vznik nároku, je tu i existence této právní skutečnosti. Soudní rozhodnutí o výživném ani o náhradě škody nekonstituuje tyto nároky. Historické argumenty jsou pro výklad zákona vždy druhořadé. Vybíralův systematický výklad se zdá dost přesvědčivý, ale což nemáme dost příkladů na to, že některé ustanovení přesahuje rámec skupinového objektu té hlavy zákona, kde je zařazeno (§§ 215, 216 tr. zák.)? Aby byl důkaz úplný, musili bychom jej doplnit úvahou, proč právě objekt trestného činu podle § 213 tr. zák. nepřerůstá rámec skupinového objektu.

Je tedy rozhodnutí č. 7/1953 Sb. rozh. tr. věcně správné? Jeho odůvodnění nevhodně kladlo důraz na „zákonnou" povinnost, ač podstata věci byla v tom, zda jde o vyživovací povinnost. Právním důvodem povinnosti v případě č. 7/1953 Sb. rozh. tr. byla náhrada škody, svou formou a sociálním účelem to byla povinnost k plnění určenému pro výživu rodinných

---

[11]) K tomu srov. výklad shora o tom, že terminologická shoda s právem rodinným není.

[12]) V aspirantské práci, kdežto v tištěném znění (Rozpravy ČSAV, Praha 1956) byl tento příklad vypuštěn.

příslušníků usmrceného živitele. Je otázka, zda má přednost právní důvod nároku nebo sociální účel. Přes všechny pochybnosti, které byly sneseny proti odůvodnění č. 7/1953 Sb. rozh. tr., mám za to, že řešení je věcně správné.

Vyživovací povinnost je sice svým obsahem povinnost k majetkovému plnění, svou podstatou je to však povinnost nikoli občanskoprávní, ale povinnost z práva rodinného. Socialistické rodinné právo není ovládáno hmotnými zájmy, jak tomu bylo v právu buržoazním, jež těmto zájmům podřizovalo vztahy osobní. Socialistická rodina je kolektivem, založeným na osobní náklonnosti a vzájemné úctě, jehož členové si poskytují navzájem pomoc morální i materiální; je kolektivem, který je základní buňkou společnosti, spojuje v sobě harmonicky zájmy jednotlivce a celku, slouží k výchově nových generací.

Proto požívá rodina zvláštní ochrany; proto také vyživovací povinnost je svou podstatou jiným nárokem, než nárok na náhradu škody, je nárokem osobní povahy, který nemůže být úmluvou stran vyloučen, omezen ani převeden na jiného. Celá právní úprava vyživovací povinnosti je přizpůsobena této osobní povaze nároku. Neplnění této osobní povinnosti se vyznačuje zvláštní morální zavržitelností.

Je proto správné, jestliže *dosah § 213 tr. zák. omezíme při výkladu legis latae i de lege ferenda na nároky z práva rodinného.* V tomto smyslu má Vybíralův poukaz na objekt trestného činu svůj význam. Je ovšem třeba vyložit, co tím objektem je. Bylo by přepínáním trestní represe, kdybychom trestními ustanoveními chránili také nároky na plnění ušlé výživy z důvodu náhrady škody. Juristická argumentace rozhodnutí č. 7/1953 Sb. rozh. tr. ani jiná ryze juristická argumentace nevede zde spolehlivě k cíli; správný výklad lze tu dovolit z obecných zásad naší trestní politiky, z úvah sociálně politických, v souvislosti s argumentem historickým. K historickému argumentu patří nejen návaznost na zák. č. 266/1949 Sb., ale též slova „nebo zaopatřovat", jež odkazují na úpravu rodinných vztahů v občanském zákoníku z r. 1811.

Vztahy práva rodinného nelze chápat jako výhradně vztahy pokrevní příbuznosti a vztahy mezi manžely. Stejnou ochranu zaslouží i osvojení, jakož i případy, kdy zůstala nevyvrácena domněnka otcovství, ačkoli skutečné otcovství je jiné.

Srozumitelnosti trestního zákona by prospělo, kdyby bylo v něm výslovně řečeno, že jde o povinnosti z práva rodinného, jak to činí maďarské nařízení s mocí zákona č. 21/1958[13]) a u nás § 20 zák. o MLS. Některé jiné právní řády precizují chráněné povinnosti tím, že vypočítávají jednotlivé

---

[13]) Ustanovení § 1 cit. nař.: „Kdo neplní svou vyživovací povinnost spočívající na rodinně právním vztahu..."

rodinněprávní vztahy[14]). Tato cesta by však vedla k příliš těžkopádné formulaci, kdyby měly být uvedeny všechny v § 213 tr. zák. chráněné případy; stručnější vymezení by buď nebylo zpřesněním, ale vyvolávalo by asi pochybnosti ještě závažnější než text dosavadní, anebo by trestní ochranu zužovalo.

Jednotlivé vyživovací povinnosti:

A. Vraťme se nyní k pěti skupinám vyživovacích povinností podle práva rodinného a uvažme, které z nich jsou chráněny v § 213 tr. zák.

Ad a): Prvou skupinu tvoří *výživa dětí*. Není nejmenších pochybností, že tyto případy jsou zahrnuty v § 213 tr. zák. Vždyť především pro ně je určena trestní ochrana a všechny ostatní případy, v § 213 tr. zák. rovněž chráněné, jsou více méně okrajové. Neplnění výživného vůči dětem tvoří dnes naprostou většinu trestně stíhaných případů.

Ve smyslu ústavy nerozlišuje ani rodinné ani trestní právo mezi dětmi manželskými a nemanželskými. Mater certa est. Otcovství je určeno domněnkami podle zákona o rodině: 1. otcovství manžela matky podle § 51 cit. zák., 2. otcovství určené souhlasným prohlášením rodičů podle §§ 52, 53 cit. zák., 3. otcovství určené soudem podle § 54 cit. zák. Všechny alimentační nároky dětí jsou tedy zákonné v tom smyslu, že jsou obligatorně spojeny s určitou právní skutečností. Výjimku netvoří ani třetí domněnka otcovství, jež váže vznik vyživovací povinnosti na soudní rozhodnutí. Soud zde musí kladně rozhodnout, jestliže podmínky v zákoně určené jsou splněny.

Otcovství určené na základě těchto domněnek je také podkladem pro rozhodování v otázce zanedbání povinné výživy. Může se proto dopustit trestného činu podle § 213 tr. zák. např. manžel matky, který prokazatelně není otcem dítěte, avšak nepoužil svého popěrného práva. A naopak není trestný pro neplnění výživného muž, který uznal otcovství v době, kdy trvala zákonná domněnka otcovství pro jiného muže; takové uznání nemá vůbec právního významu a tomuto muži nelze uložit, aby poskytoval dítěti výživné (č. 123/1952 Sb. rozh. obč.). Tento výklad plyne z § 9 tr. ř., podle něhož nelze otázku určení otcovství řešit v trestním řízení ani jako otázku předběžnou.

Ad b): Další skupina shrnuje *vyživovací povinnosti mezi ostatními příbuznými* (§§ 88 až 90 zák. o rod.). Je to vzájemná vyživovací povinnost příbuzných v pokolení přímém (s výjimkou rodičů a dětí), nikoli pobočném. Není tedy např. vyživovací povinnost mezi bratry (č. 88/1952 Sb. rozh. tr.).

---

[14]) To činí čl. 182, 183 albánského tr. zák. z r. 1952, čl. 153 bulharského tr. zák. z r. 1951, čl. 143 korejského tr. zák. z r. 1950.

Všechny tyto nároky plynou ze zákona, a to obligatorně. Všechny jsou kryty trestní ochranou; trestní stíhání však v praxi přichází jen pořídku.

Připomeňme, že trestní ochrana se vztahuje jen na ty povinnosti, pro jejichž vznik se splnily potřebné předpoklady. Neplnění subsidiární vyživovací povinnosti by mohlo být trestné jen tehdy, není-li tu osob na přednějším místě povinných, to znamená, nejsou-li tu vůbec anebo sice jsou, avšak nemohou zcela nebo zčásti své vyživovací povinnosti dostát. Nebyla by tedy např. trestná osoba A, subsidiárně povinná vyživovat svého práce neschopného syna B, když je tu jeho vnuk C, způsobilý poskytovat svému otci B výživné, vůči němuž nebyl nárok na výživné uplatněn. Tato poznámka má obecnější dosah a týká se i jiných skupin alimentačních povinností, jako např. vyživovací povinnosti mezi manžely, jež předchází vyživovací povinnost dětí.

Se solidaritou alimentačních závazků, jež u nás platila do 1. 4. 1964, byla spojena otázka, zda by byl trestný, kdo splnil jen podíl na sebe připadající. Mám za to, že nikoli, protože částka převyšující vlastní podíl výživného má jinou povahu než výživné.

Nárok na výživné přísluší oprávněným osobám, jen pokud toho nutně potřebují. Tato podmínka pro vznik vyživovací povinnosti je svým smyslem blízká „nebezpečí nouze" podle § 213 odst. 3 tr. zák. Ustanovení § 213 odst. 3 tr. zák. má ovšem význam nejen pro vyživovací povinnosti podle §§ 88 až 90 zák. o rod., ale pro všechny zákonné vyživovací povinnosti. Výklad „nouze" viz na str. 61 násl.

Ad c): Třetí skupinu tvoří *poměry mezi manžely*. Nutno v ní rozlišovat dvě podskupiny. Za trvání manželství mají manželé vzájemnou vyživovací povinnost (§ 91 zák. o rod.), jsou povinni vzájemně si pomáhat (§ 18 cit. zák.) a pečovat o uspokojování potřeb rodiny, založené manželstvím, podle svých schopností a možností (§ 19 cit. zák.). Tyto povinnosti, které platily ve stejné podobě i za účinnosti zák. č. 265/1949 Sb., plynou obligatorně ze zákona a požívají trestní ochrany.

Složitější je situace v druhé podskupině, kde jde o vztahy mezi rozvedenými manžely, resp. mezi manžely, jejichž manželství bylo prohlášeno za neplatné:

1. Před 1. 1. 1950 byly možné smíry přiznávající výživné tam, kde by podle zák. č. 265/1949 Sb. nárok na výživné nebyl, a naopak byly i smíry, jimiž se oprávněný platně vzdával výživného tam, kde podle cit. zákona nárok na výživné byl [15]). Ani v jednom z obou případů ovšem trestní ochrana nebyla.

2. Případy, kdy před 1. 1. 1950 nebylo rozhodnuto o vyživovací povinnosti mezi manžely rozvedenými od stolu a lože nebo rozloučenými. O tom, zda a které nároky tu byly po 1. 1. 1950, nebylo jednotného názoru a v r. 1955 došlo ke změně judikování[16]). Tak např. podle původního názoru měla nevinná, před 1.1. 1950 rozloučená manželka nárok na úhradu osobních potřeb proti manželu, také nevinnému (§ 34 zák. č. 265/1949 Sb. per analogiam); podle pozdějšího názoru tu žádný zákonný nárok

---

[15]) Případ toho druhu je zachycen v evidenci Nejvyššího soudu pod č. St 134/ /1951—3 (otázka 27), kr. soud Praha 1 Spr. 4138-15/51. Starší civilistická judikatura pokládala nárok rozvedené resp. rozloučené manželky za soukromoprávní, jehož se lze platně vzdát. Srov. č. 14385, 16826 a 17747 Sb. Vážný.

[16]) Srov. Komentář, sezn. lit. č. 12, jakož i učebnice, sezn. lit. č. 13, vyd. 1954, díl III, str. 173. Vyživovací povinnost, sezn. lit. č. 11, str. 52.

na výživné nevznikl, protože zák. č. 265/1949 Sb. nezaložil nároky tam, kde před jeho účinností nevznikly (srov. § 562 obč. zák. z r. 1950). Dnes je z toho praktická jen zkušenost, že se mohou, zejména při změně zákonné úpravy, takovéto sporné případy vyskytovat. Bude je třeba řešit v stati o zavinění.

3. Povinnost k úhradě osobních potřeb přecházela v mezích § 34 odst. 3 zák. č. 265/1949 Sb. na dědice. Pro dědice to však již nebyla zákonná vyživovací povinnost, nýbrž povinnost založená na právu dědickém. Rozsah pohledávky je proti dědicům dán jen do výše nabytého dědictví a jen pokud jde o dávky splatné v den smrti povinného. Trestní hrozba se na tyto případy nevztahovala.

4. Mezi manžely rozvedenými z viny obou stran záleželo přiznání alimentačního nároku na úvaze soudu a neplynulo přímo ze zákona (§ 34 odst. 2 zák. č. 265/1949 Sb.). Podobnou povahu má i příspěvek na výživu rozvedeného manžela podle §§ 92, 93 zák. o rod. Tyto případy spadají pod ochranu § 213 tr. zák., jestliže je správný náš názor, že „zákonné" jsou i vyživovací povinnosti stanovené v zákoně fakultativně.

5. O majetkových poměrech mezi manžely po prohlášení manželství za neplatné platilo přiměřeně ustanovení o poměrech mezi manžely rozvedenými (§ 14 zák. č. 265/1949 Sb.). Použití § 34 cit. zák. se vylučovalo s poukazem na výraz „přiměřeně" v § 14 cit. zák. a dovozovalo se, že tu žádné nároky na úhradu osobních potřeb nevznikají. Tento výklad bude třeba zachovat i dnes, kdy § 17 zák. o rod. mluví o „obdobném" použití ustanovení o majetkových poměrech rozvedených manželů; „příspěvek na výživu rozvedeného manžela" nelze počítat k „majetkovým poměrům" manželů.

Ad d): Čtvrtá skupina vyživovacích povinností jsou *nároky neprovdané matky podle § 95 odst. 1 zák. o rod.* Jsou to náklady těhotenství a slehnutí, jakož výživy matky po dobu 26 týdnů. Nárok směřuje vůči otci dítěte. V § 95 odst. 2 zák. o rod. je ustanovení o předběžném opatření k zajištění uvedených nároků, jakož i k zajištění výživy dítěte po dobu 26 týdnů; tomu, jehož otcovství je pravděpodobné, lze uložit, aby potřebnou částku poskytl předem.

První otázka je, zda vůbec nároky z § 95 zák. o rod. jsou také trestně chráněny. Soudím, že ano.

V zákoně o právu rodinném jsou zařazeny v jedné řadě s nároky z poměru příbuzenství; celá tato část je označena „výživné" (systematický argument). Také terminologie zákona je tu zčásti stejná jako u jiných vyživovacích povinností vůči dospělým (jazykový argument). Že jde o neméně naléhavé zájmy, než ostatní trestně chráněné případy, je vidno z ustanovení § 95 odst. 2 zák. o rod., jež připouští předběžné opatření. Důvodová zpráva k zákonu o právu rodinném z r. 1949 poznamenává, že tato ustanovení jsou důsledkem zvýšené péče o matku a dítě. Trestní ochrana těchto nároků ostatně není ojedinělá. Tak např. ustanovení § 170c něm. tr. zák. platného v NDR výslovně pamatuje na tyto případy. Rozhodnutí č. 46/1958 Sb. rozh. obč. přiznává těmto nárokům charakter přednostních pohledávek v exekuci na plat.

Další otázka je, které z uvedených povinností jsou trestně chráněny. Nepochybně je to výživné matky, jestliže otcovství muže bylo již určeno. Dále je nepochybné, že neplnění povinnosti uložené předběžným opatřením nepodléhá trestní sankci, protože není na jisto postaven rodině právní poměr (k tomu srov. výklad dále).

Pochyby by mohly být stran nákladů spojených s těhotenstvím a slehnutím; zahrnul bych je rovněž do trestní ochrany s odůvodněním, že výživné nelze vykládat úzce jako náklady výživy samé; výživné kryje i jiné potřeby oprávněné osoby, např. zvýšené životní náklady spojené s nemocí apod.

Ad a): Osvojením vzniká *mezi osvojitelem a osvojencem* takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi (§ 63 zák. o rod.). Vznikají tedy především vzájemné vyživovací povinnosti mezi osvojitelem a osvojencem.

Podle § 68 zák. č. 265/1949 Sb. trvaly v omezené míře podpůrně vyživovací povinnosti osvojence a vůči němu v jeho dosavadní rodině; nový zákon o rodině tuto podpůrnou vyživovací povinnost nezná. Existence některých dalších vyživovacích povinností ve vztazích založených osvojením byla sporná[17]). Šlo však o otázky málo praktické, jež jsou patrně novou formulací zákona odstraněny.

Z našeho vymezení „zákonné" vyživovací povinnosti plyne, že vyživovací povinnost mezi osvojitelem a osvojencem trestně chráněna je. Pokud se tu v literatuře projevily snad jakési rozpaky — např. komentář z r. 1958 i první vydání učebnice z r. 1957 k tomu mlčí, — jsou zbytečné.

B. Probrali jsme vyživovací povinnosti podle práva rodinného a ukázali jsme, že téměř všechny požívají trestní ochrany. V dalším se podíváme na některé nároky podobné nebo s nimi souvisící.

a) O jednom z nich, *o nároku na náhradu škody*, jejímž obsahem je výživa ušlá osobám odkázaným na usmrceného, bylo již pojednáno výše. Téhož druhu je i náhrada ušlého a budoucně ucházejících výdělků osoby, jíž bylo ublíženo na zdraví (č. 13/1960 Sb. rozh. tr.).

b) *Výměnek* podle §§ 181 až 185 obč. zák. z r. 1950 se také podobá svým obsahem úhradě osobních potřeb a nadto se zpravidla vyskytuje mezi nejbližšími příbuznými, zejména mezi synem, kterému otec postoupil zemědělskou nemovitost, a otcem, který byl dosavadním vlastníkem. Výměnek bylo možno zřídit i mezi osobami, mezi nimiž nebyla žádná vyživovací povinnost, ba ani žádný příbuzenský vztah. Samotný výměnek ovšem není ustanovením § 213 tr. zák. chráněn. Výměnek měl krýt slušnou nebo aspoň nutnou výživu výměnkáře. Byl-li skutečně v takové výši poskytován, odpadl tím nárok výměnkáře na výživné vůči jeho dětem schopným samy se živit. Jestliže by však např. syn, který je povinen poskytovat výměnek, tuto povinnost neplnil, byla by splněna podmínka § 87 zák. o rod. a vznikla by tu vyživovací povinnost; její neplnění ovšem trestní sankci již podléhá.

c) Od výživného je třeba rozeznávat *„ošetřovné"*, které je náhradou za ubytování, stravování a ošetřování, popř. jinou péči v dětských domovech, v ústavech sociální péče apod. (viz vyhl. č. 115/1958 Ú. l.). O ošetřovném nerozhodují soudy podle občanského soudního řádu (č. 28/1955 Sb. rozh. obč.), ošetřovné se určuje ve správním řízení a tvoří součást příjmů národních výborů. Souvislost s výživným je tu ještě těsnější než u výměnku, neboť placení ošetřovného se ukládá osobám výživou povinným. Závěr pro použití § 213 tr. zák. je proto stejný jako v předchozím bodu: jestliže povinná osoba neplatí ošetřovné, je v tom zároveň obsaženo i neplnění její vyživovací povinnosti. Určením ošetřovného přece nezaniká vyživovací povinnost k dítěti, ošetřovné tuto povinnost nahrazuje, a to zcela nebo zčásti.

---

[17]) Srov. Komentář, sezn. lit. č. 12, str. 277.

e) Častým *případem versionis in rem* bývá, že třetí osoba poskytuje výživné místo osoby, jež k tomu byla povinna (§ 101 zák. o rod., srov. též § 454 obč. zák.); nárok podle § 101 zák. o rod. má i osoba zčásti výživou povinná, např. matka dítěte, která poskytla celé výživné. Je myslitelné, že jednající učinil náklad sám pro sebe, např. rozvedený manžel si sám uhradil potřeby, které měl hradit podle § 34 zák. o pr. rod. z r. 1949 druhý manžel[18]). Nároky z § 101 zák. o rod. zajisté nejsou „zákonnou povinností vyživovat... jiného". Prakticky však ustanovení § 213 tr. zák. pomáhá oprávněnému, neboť vynaložením nákladu za jiného nebyla splněna vyživovací povinnost a povinný zůstává pro své neplnění trestný. Oprávněný podle § 101 zák. o rod. má v trestním řízení postavení poškozeného (č. 13/1954 Sb. rozh. tr.).

f) Mimo dosah § 213 tr. zák. jsou *dávky a služby sociálního zabezpečení* podle zák. č. 101/1964 Sb., příspěvek na výživu podle § 100 zák. o rod. a jiné nároky na úhradu některých osobních potřeb vůči státu. Pokud by snad orgán rozhodující o těchto nárocích porušil své povinnosti a nepřiznal oprávněné osobě nárok, přichází v úvahu odpovědnost podle jiných ustanovení, v nejzávažnějších případech podle §§ 158, 159 tr. zák. Vylákání dětských příspěvků (§§ 30 a násl. zák. o nemocenském pojištění zaměstnanců č. 54/1956 ve znění zák. č. 16/1959 Sb.) je třeba posuzovat především podle § 132 odst. 1 písm. c/ tr. zák.; § 138 tr. zák. se uplatní podpůrně.

g) *Nevlastní otec nebo nevlastní matka* nemají vyživovací povinnost vůči dítěti své manželky (svého manžela), jež vychovávají ve své domácnosti. Určité alimentační nároky právní povahy však i zde vznikají. V judikatuře se projevuje tendence, která v takových případech přihlíží při určování příspěvku jednoho manžela na společnou domácnost (§§ 18, 19 zák. o rod.) k tomu, že hospodářská zdatnost druhého manžela je snížena jeho vyživovací povinností k dítěti (kr. soud v Plzni 6 Ok 27/1952 a 6 Ok 36/1952[19]). Trestní odpovědnost nevlastního rodiče tedy nepřichází v úvahu.

h) Dále sem patří *nároky podle § 35 zák. o rod.* (dříve § 40 odst. 1, § 58 odst. 2 zák. o pr. rod.). Smysl těchto ustanovení je v tom, že v duchu socialistického pojetí rodiny vedou děti k vzájemné soudržnosti a pomoci. Dítě, žijící ve společné domácnosti s rodiči, je povinno podle svých schopností jim pomáhat, resp. i přispívat na úhradu společných potřeb rodiny. Tyto povinnosti se zpravidla systematicky neřadí k povinnostem vyživovacím, nicméně alimentační povinnost svého druhu to je.[20]) Trestní sankce tu nepřichází v úvahu.

ch) Ani *v poměru druha a družky* není vyživovací povinnost. Není však zpravidla ani vyživovací povinnost jiných osob, např. dosud nerozvedeného manžela nebo rodičů vůči družce, jestliže jí její druh dobrovolně hradí osobní potřeby.

C. Okruh vyživovacích povinností chráněných naším § 213 tr. zák. je tedy velmi široký. Zahrnuje všechny vyživovací povinnosti ve vlastním slova smyslu, které zákon o rodině obligatorně či fakultativně, podle uvážení soudu spojuje s některým rodinněprávním poměrem.

Trestní zákoník RSFSR z r. 1926 v čl. 158 chránil jen vyživovací povinnost rodičů k nezletilým dětem; nový trestní zákoník RSFSR z r. 1960 doplnil ochranu rodičů a zletilých práce neschopných dětí. Omezení trestní ochrany na nejbližší rodinné vztahy najdeme i v těch zákonících zemí lidové

---

[18]) Srov. učebnici, sezn. lit. 13, vyd. 1954, díl. III. str. 301.

[19]) Citované v komentáři, sezn. lit. č. 12, str. 188 a další rozhodnutí uvedená v publikaci Vyživovací povinnost, sezn. lit. č. 11, str. 137.

[20]) Srov. Vyživovací povinnost, sezn. lit. č. 11, str. 223.

demokracie, kde trestní právo bylo vytvořeno pod silným vlivem sovětského vzoru z r. 1926. Téměř doslova stejný je čl. 143 korejského trestního zákona z r. 1950 a čl. 182 albánského trestního zákona z r. 1951. Albánské trestní právo ještě připojilo v následujícím článku s nižší trestní sazbou ochranu alimentačních povinností vůči práce neschopným rodičům a manželu. Sovětská úprava nám dává podnět k zamyšlení, zda není ustanovení § 213 tr. zák. zbytečně široké. V tomto názoru nás utvrzuje i výběrové šetření, které ukazuje, že před trestní soudy se dnes takřka výlučně dostávají případy vyživného pro nezletilé děti. To sice samo o sobě ještě nedokazuje zbytečnost trestní sankce, která působí i nepřímo tím, že odvrací od páchání trestného činu. Jsou tu však další momenty. Význam výživného pro zabezpečení starých osob bude postupně klesat se zřetelem k sociálním vymoženostem dnešní společnosti; časem se stane vůči sociálnímu zabezpečení podpůrnou povinností, jak to již v r. 1949 anticipovala důvodová zpráva k zákonu o právu rodinném. Význam výživného pro rozvedené manželky bude klesat s dalším zapojováním žen do pracovního procesu. Zákonem o rodině z r. 1963 byl příspěvek na výživu rozvedeného manžela podstatně omezen. Bude tedy možno bez obav zúžit dosah trestní ochrany v § 213 tr. zák. na ochranu dětí, popř. vedle ní ponechat s nižší trestní sazbou ještě ochranu rodičů. Ve stejném rozsahu a intenzitě by bylo ovšem třeba chránit i alimentační povinnost z poměru osvojení.

De lege lata lze doporučit, aby se při zanedbání povinné výživy vůči jiným osobám než nezletilým dětem vždy dobře uvážil stupeň nebezpečnosti pro společnost. Zpravidla již dnes nebude tato jednání možno posuzovat podle trestního zákona, nýbrž pouze jako provinění podle § 20 zák. o MLS.

D. Rozsah chráněných alimentačních vztahů je v § 20 zák. o MLS vymezen tím, že jde o „rodinné vztahy", o „povinnost podle zákona", jejímž obsahem je „hmotné zabezpečení rodinných příslušníků". Z toho soudím, že všechny naše úvahy o tom, které povinnosti jsou kryty v § 213 tr. zák., je možno použít i na § 20 zák. o MLS, jestliže je tu nižší stupeň nebezpečnosti činu pro společnost, než předpokládá § 3 odst. 2 tr. zák.

Vznik, obsah, změna a zánik vyživovací povinnosti:

Tyto otázky, zejména obsah a rozsah vyživovací povinnosti, patří v práci našich civilních senátů k nejčastějším. Civilistická judikatura je proto velmi bohatá, neboť i životní situace, jež musela řešit, jsou mnohotvárné. Nemíním zde opakovat tyto otázky v celé té šíři, ale povšimnu si jich jen potud, pokud mají nějaký vztah k trestnímu právu.

Terminologicky rozlišuje platné právo „vyživovací povinnost" (§§ 85 až 91 zák. o rod.) od „příspěvku na výživu" (§§ 92 až 95 zák. o rod.). „Výživné" je jednak společným označením příslušné partie v zákoně, jednak jsou to soudem či dohodou určené jednotlivé dávky obojího druhu jak u „vyživovací povinnosti", tak u „pří-

spěvku na výživu" (srov. §§ 96 a násl. zák. o rod.), nikoli však výživa poskytovaná in natura.

A. *Vznik zákonné vyživovací povinnosti* spadá v jedno se vznikem onoho rodinněprávního poměru, se kterým je obligatorně spojena (např. s narozením dítěte v manželství), anebo nastává později, až k tomu přistoupí určité skutečnosti (např. potřebnost oprávněné osoby, její neschopnost sama se živit).

Běžně se zastává názor, že není třeba, aby rozsah vyživovací povinnosti byl určen soudem a někdy se ta myšlenka formuluje ještě šíře, že ani sama existence vyživovací povinnosti nemusí být určena soudem. Tak v odůvodnění č. 56/1951 Sb. rozh. tr., kde šlo o zanedbání povinné výživy k nemanželskému dítěti, se píše: „Povinnost otce pečovat o výživu svého dítěte nevzniká však teprve soudním výrokem, ale plyne přímo ze zákona."

Na prvý pohled se zdá, že s tím je v rozporu č. 58/1958 Sb. rozh. tr., podle něhož se nedopouští trestného činu podle § 210 tr. zák. z r. 1950 ten, jehož otcovství k dítěti narozenému mimo manželství nebylo zjištěno pravomocným rozsudkem; podle cit. rozhodnutí nestačí k trestní odpovědnosti ani okolnost, že výživné bylo uloženo předběžným opatřením podle § 219 o. s. ř. z r. 1950. Maďarský kriminalista Ruff[21]) však píše, že povinnost stanovená předběžným opatřením stačí a argumentuje a minore ad maius: jestliže vůbec není třeba soudního určení vyživovací povinnosti, tím spíše stačí toto předběžné opatření. Výjimku připouští pro nemanželské otcovství, kde trestní ochrana je výslovně (§ 1 odst. 2 nař. č. 21/1958) vázána na pravomocné soudní rozhodnutí; i zde stačí podle Ruffa předběžné opatření, ovšem pravomocné.

Při hledání odpovědi na tyto otázky musíme si ujasnit toto: První otázka je, zda sám vznik vyživovací povinnosti není v některých případech podmíněn soudním rozhodnutím čili zda soudní rozhodnutí má význam konstitutivní či deklaratorní. Druhá otázka pak je, zda trestní ochrana není, resp. nemá být omezena jen na takové povinnosti, které byly již vyjádřeny v soudním rozhodnutí.

K první otázce: Narodí-li se dítě v manželství, svědčí zákonná domněnka jednoznačně určitému muži; soudní rozhodnutí o vyživovací povinnosti v tomto případě má jen deklaratorní význam. Narodí-li se však dítě mimo manželství, nestačí sama okolnost, že muž s matkou souložil v kritické době; otcovství je tu najisto postaveno teprve souhlasným prohlášením rodičů nebo soudním určením. Takových případů, kdy soudní rozhodnutí o výživném má konstitutivní povahu, je více. Patřila sem fakultativní vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely podle § 34 odst. 2 zák. o pr.

---

[21]) Sezn. lit. č. 33.

rod. z r. 1949, patří sem prodloužení povinnosti platit příspěvek na výživu rozvedeného manžela podle § 93 zák. o rod. aj.

K druhé otázce: Některé trestní zákony stíhají pouze neplnění takových vyživovacích povinností, které jsou určeny soudním rozhodnutím. Tak je tomu např. v čl. 153 bulh. tr. zák. z r. 1951, v čl. 454 rumun. tr. zák. z r. 1936, v čl. 122 tr. zák. RSFSR z r. 1960 a v § 1 odst. 2 maď. nař. z r. 1958. V prvních třech případech zákon nerozlišuje, zda jde o rozhodnutí pravomocné, v posledním se výslovně žádá pravomocné rozhodnutí. Bulharský kriminalista Kirov[22]) hájí názor, že rozhodnutí o vyživovací povinnosti nemusí být pravomocné. Kdyby tomu tak mělo být, muselo by to prý být výslovně stanoveno v zákoně; opačné řešení by ohrožovalo podle jeho názoru účinnou ochranu oprávněných osob. Kirov při tom nerozlišuje rozhodnutí deklarativní a konstitutivní povahy.

Omezit trestní stíhání na porušení vyživovací povinnosti zjištěné pravomocným soudním rozhodnutím nebo určené předběžným opatřením žádala jedna z připomínek ke kodifikaci v r. 1950 s odůvodněním: Při určování vyživovací povinnosti je dnes mnohem větší volnost a otázka povinnosti je více závislá na rozhodnutí civilního soudce; odpadly by zbytečné návrhy na stíhání v případech, kde dosud není civilní rozhodnutí.

V našem trestním zákoně, stejně jako v trestních zákonech RSFSR z r. 1926, v jugoslávském z r. 1951, v polském z r. 1932 a v jiných není trestní ochrana omezena na vyživovací povinnosti „soudně stanovené".

Uvažme nejprve formulace trestní normy bez tohoto omezujícího znaku. Je jasné, že vyživovací povinnost, která dosud nevznikla, nemůže být trestně chráněna. Nelze proto např. ani zavést pátrání po domnělém nemanželském otci pomocí prostředků trestního řízení, nelze proti muži, jehož otcovství je jen pravděpodobné, vznést obvinění pro zanedbání povinné výživy[23]). Není-li v trestní normě znak omezující ochranu na povinnost soudně stanovenou, dosah trestní ochrany spadá v jedno se vznikem vyživovací povinnosti. V určitých případech tedy nebude vůbec třeba, aby tato povinnost byla předem soudně určena, např. u manželských dětí. Kde však soudní rozhodnutí o výživném má konstitutivní povahu, je trestní ochrana podmíněna vydáním takového rozhodnutí. Toto rozhodnutí pak musí být pravomocné. Nepravomocné rozhodnutí by podle mého názoru neskýtalo bezpečný podklad pro trestní stíhání. Proto je de lege lata správné rozhodnutí č. 58/1958 Sb. rozh. tr., a proto je formulace odůvodnění č. 56/1951 Sb. rozh. tr. nepřesná.

Omezení trestní ochrany na povinnosti soudně stanovené má dvě varianty: buď trestní norma obsahuje jen znak „(povinnost) soudně stanovená"

---

[22]) Sezn. lit. č. 20.

[23]) Opačně Bamberger, Zur Praxis des Unterhaltsschutzgesetzes. Juristische Blätter, 1951, str. 34.

nebo „pravomocně soudně stanovená". Obě přinášejí určité problémy. První vzbuzuje pochybnosti, zda stačí rozhodnutí nepravomocné, popř. zda stačí předběžné opatření o výživném. Pro naše právo tyto pochybnosti nemusíme řešit. Mám za to, že i zde platí, že nepravomocná rozhodnutí konstituující vyživovací povinnost, jakož i předběžné opatření o výživném neskýtá dost bezpečný podklad pro trestní odpovědnost; de lege ferenda by se na ně trestní ochrana neměla rozšiřovat. Na předběžná opatření dokonce ani tehdy ne, jsou-li pravomocná. Jinak je tomu u rozhodnutí deklaratorní povahy o výživném. Existence vyživovací povinnosti tu bývá nepochybná; rozhodnutí konkretizuje její výši a je zároveň důrazným upozorněním pro povinnou osobu; zde by konečně de lege ferenda stačilo i nepravomocné rozhodnutí.

Odmysleme si však tyto potíže interpretace některých současných cizích trestních zákoníků a uvažme, zda vůbec je správné omezovat trestní ochranu pouze na vyživovací povinnosti soudně určené.

Smyslem tohoto omezení zřejmě je, že trestní represe zde má jen pomocnou úlohu, že není správné při prvních několika nesplněných splátkách výživného se dožadovat ihned trestní ochrany, nýbrž že je třeba napřed vyčerpat prostředky občanskoprávní. Dále taková formulace trestní normy odstraňuje pochybnosti o tom, zda ochraně podléhají i fakultativní vyživovací povinnosti (např. § 93 zák. o rod.), vyvolává však, jak jsme ukázali, pochybnosti jiné. Pro některé případy, kdy nepravidelné plnění výživného teprve začíná, je ovšem namístě nespěchat s trestní represí. Avšak v závažnějších případech, jde-li o pachatele z řad protispolečenských živlů, osob nestálého pobytu, vyhýbajících se soustavně práci, by to bylo asi nevhodné omezení, neboť trestnímu stíhání by muselo předcházet někdy dost zdlouhavé řízení občanskoprávní. Tato překážka je tím větší, čím slabší jsou prostředky, jichž možno užít k vypátrání pobytu v občanskoprávním řízení. Předností uvažované úpravy sice je, že soudní rozhodnutí jasně vyjadřuje nejen existenci, ale i výši výživného. Je to však přednost dost problematická, neboť trestní soud není vázán rozhodnutím soudu civilního o výši výživného.

Vcelku tedy *nevidím v omezení trestní ochrany znakem povinnosti „soudně stanovené" žádnou výhodu.*

B. *Obsahem vyživovací povinnosti* je úhrada osobních potřeb oprávněné osoby; je to nejen vlastní výživa, ale i ošacení, bydlení, popř. též příprava k budoucímu povolání, některé zvláštní výlohy nutné např. vzhledem k zdravotnímu stavu apod. Rozsah vyživovací povinnosti určují v podstatě dva momenty; jednak odůvodněné potřeby osoby oprávněné, jednak schopnosti a možnosti osoby povinné (§ 96 zák. o rod.). Mezi různými druhy vyživovacích povinností jsou však jemné rozdíly jak v obsahu, tak rozsahu.

Judikatura i literatura k otázkám výše vyživovací povinnosti je velmi četná. Judikatura i literatura shodně kladou velký důraz na potřeby dítěte. Řešení otázek výchovy a výživy má být vždy v souladu s pokrokovým vývojem společnosti (preambule zák. o pr. rod. z r. 1949), má být v duchu zásad morálky socialistické společnosti (preambule zák. o rod.). Z této problematiky vyjímám následujících několik otázek:

Předně je to otázka, *jak správně chápat „schopnosti a možnosti povinného"*, jež spoluurčují výši výživného (§ 96 zák. o rod.). Důvodová zpráva k zákonu o rodině podotýká, že tento výraz lépe než „výdělečné a majetkové možnosti" (§ 73 zák. o pr. rod. z r. 1949) vyjadřuje, že pro hodnocení možnosti výdělku je stejně důležitý činitel osobních vloh a nadání rodiče. Podtrhuje tedy subjektivní prvek, i když na jiném místě správně se zmiňuje i o objektivním prvku.

Také četná civilistická rozhodnutí podtrhují subjektivní prvky při určování výše výživného. Tak např. v rozhodnutí krajského soudu Ostrava 11 Ok 165/51 čteme: „Zjistí-li se, že stejně kvalifikovaní a zdravotně disponovaní zaměstnanci jako otec vydělávají u téhož zaměstnavatele podstatně více než otec, takže je zřejmo, že otcem dosahovaný výdělek neodpovídá jeho výdělečným možnostem, je třeba za základ při výpočtu výživného brát ten výdělek, jehož může otec dosáhnout, a nikoliv ten, kterého dosahuje."

Schopnosti a kvalifikace povinného jsou zajisté pro určení výživného významné. „Je třeba bránit pokusům uniknout vyživovací povinnosti tím, že by si povinný nalezl zaměstnání s nízkým platem v domnění, že jej pak nelze postihnout" (z důvodové zprávy k zák. o rod.). Tato myšlenka není nová a má své předchůdce již v zákonu č. 4/1931 Sb. Nelze však opomíjet objektivní možnosti povinné osoby. Citované rozhodnutí krajského soudu Ostrava je správné jen za předpokladu, že lépe placená místa u tohoto nebo jiného zaměstnavatele byla také volná a právě pro povinnou osobu dostupná.

Víme, že tak tomu mnohdy není. Není nijak postaráno, aby každý se automaticky dostal na místo odpovídající jeho kvalifikaci. Distribuce pracovních příležitostí podle kvalifikace je jen z malé části organizována celostátně. Pravidlem je volnost uzavírání pracovní smlouvy podle dohody stran. Místo organizace je pravidlem souhra nabídky a poptávky. Místa odpovídající kvalifikaci neleží volně v zásobě tak, že by stačilo jen po nich sáhnout. I tam, kde by podnik měl zájem o přijetí pracovníka, je vázán mzdovým fondem. Místa lépe honorovaná v rámci jednoho pracoviště nebo podniku jsou předmětem soupeření, v němž nerozhodují vždy jen schopnosti, ale i osobní vztahy a řada dalších okolností. Pro nově přijatého pracovníka, zejména mladého, bývá mnohdy zatěžko se na lépe placené místo dostat.

Nelze proto jednostranně vycházet z osobní kvalifikace, ale nutno přihlížet i k objektivním podmínkám. Jinak by úvaha o výši výživného spočí-

vala na nereálném základě. Tuto myšlenku správně vystihlo rozhodnutí č. 33/1960 Sb. rozh. tr.: „Trestný súd musí vychádzať z reálnych možností obžalovaného pre plnenie vyživovacej povinnosti.“ Nebo slovy důvodové zprávy k zákonu o rodině: „Pro posuzování (rozsahu vyživovací povinnosti — vysvětlivka A. D.) bude rozhodné, zda tu je či není opravdová vůle po dosažení co nejvyššího výdělku, jakož i objektivní podmínky každého z rodičů k dosažení příjmu úměrného těmto předpokladům.“

V některých případech však stanoví sám zákon, *že pro určení výživného se má vycházet ne ze skutečného stavu, ale z jakési fikce.* Byl to mimo jiné § 75 zák. o pr. rod. z r. 1949, v jehož mezích soud přihlížel k výdělečným a majetkovým možnostem povinného v době před tím, než se vzdal výnosnějšího zaměstnání nebo než se zřekl majetkových práv a výhod. V obecnější formulaci je totéž vyjádřeno v § 96 zák. o rod.

Vyvstává však otázka: z čehopak bude povinný platit vyšší výživné, když majetek, jehož se zřekl, je již pro něho nenávratně ztracen, když místo, jehož se vzdal, je již obsazeno? Rozhodnutí opírající se o citované ustanovení je pro povinného důrazným pokynem, aby hleděl opět získat takové výdělečné a majetkové možnosti, jaké měl dříve. Jestliže se mu to nepodaří a rozdíl mezi skutečnými a fiktivními poměry nebude velký, bude muset doplácet ze svého nynějšího platu.

Uvedenou zásadu nelze však uplatňovat bez jakéhokoli omezení a zejména nelze z ní vyvozovat trestní důsledky. Samo vzdání se výhodnějšího zaměstnání a zřeknutí se majetkových výhod může být popř. trestné jako vyhýbání se vyživovací povinnosti podle § 213 tr. zák. nebo podle § 20 zák. o MLS. Jestliže však povinný potom neplní a ani nemůže plnit vyšší výživné, určené podle fiktivního základu, nelze jej trestat, neboť ultra posse nemo tenetur. Domnívám se proto, že při výkladu § 96 zák. o rod. není třeba striktně se řídit dřívějšími majetkovými a výdělkovými poměry, nýbrž stačí, jak praví zákon, k nim „přihlédnout“. Soud by neměl ani zde ztrácet ze zřetele reálné dnešní možnosti povinného. Jestliže se od nich podstatně uchýlí, výchovný účinek jeho rozhodnutí se oslabí.

Z fikce vyšších příjmů vychází také č. 28/1958 Sb. rozh. obč., jež — dovolávajíc se myšlenky § 75 zák. o pr. rod. z r. 1949 — vyslovilo názor, že je nutno po dobu trestu odnětí svobody pro trestný čin podle § 210 tr. zák. z r. 1950 ponechat vyživovací povinnost v dosavadní výši, nesvědčí-li tu jiné okolnosti pro její změnu, i když skutečné výdělečné možnosti odsouzeného poklesly. Kdyby soud snížil výživné, byl by odsouzený nakonec odměněn zrušením nebo snížením té povinnosti, kterou svým jednáním porušil. Potud úvahy citovaného rozhodnutí.

Praxe[24]) rozšiřuje zásadu vyslovenou v č. 28/1958 Sb. rozh. obč. i na

---

[24]) Informace z krajského soudu Ostrava.

další případy, kdy odsouzený nebyl potrestán pro § 213 tr. zák., ale pro příživnictví, pro soustavné páchání majetkových deliktů apod.; jde tedy zpravidla o případy protispolečenských živlů, které neplní řádně ani své povinnosti k rodině a u nichž od trestní odpovědnosti podle § 213 tr. zák. nebylo daleko.

Zkusme domyslit některé důsledky č. 28/1958 Sb. rozh. obč. Cožpak pachatel odsouzený za jiný, třeba ještě závažnější trestný čin, než je zanedbání povinné výživy, také není „odměněn zrušením nebo snížením vyživovací povinnosti", když se ve výkonu trestu pro něj nenajde vhodná práce? Neuvádím to jako návrh na rozšíření zásady č. 28/1958 Sb. rozh. obč. na jiné trestné činy, nýbrž jako pochybnost proti tomuto rozhodnutí. Domnívám se, že není třeba přihlížet ke krátkodobému trestu odnětí svobody, že však nelze nepřihlížet k dalším trestům, ať již byly uloženy za kterýkoli trestný čin (srov. kr. soud Praha 17 Ok 358/52).

A dále: č. 28/1958 Sb. rozh. obč. musí počítat s tím, že odsouzený (pokud nemá úspory) během výkonu trestu neplní svou vyživovací povinnost a z trestu vyjde s dluhem, a to poměrně vysokým. Splácení dluhu má nepříznivý vliv na pracovní morálku povinného, který ví, že veškeré jeho pracovní úsilí vyzní pro něho nadarmo. To brání normalizaci jeho osobních a výdělkových poměrů. Nejednou se pak stává, že toto břemeno jej znovu strhne zpět do trestné činnosti a koloběh se opakuje.[25])

Mám za to, že při posuzování trestní odpovědnosti takovýchto osob je třeba odlišit neplnění povinné výživy po propuštění z výkonu trestu od splácení dluhu, který vznikl za výkonu trestu. Neměl-li odsouzený za výkonu trestu možnost k větším výdělkům, nelze jej trestat ani za neplnění povinné výživy během výkonu trestu ani za to, že vzniklý dluh po propuštění nesplácí. Dále mám vážné pochybnosti o správnosti č. 28/1958 Sb. rozh. obč., nedoporučuji rozšiřování jeho zásad, nýbrž naopak jejich revizi.

Uveďme ještě v této souvislosti některá rozhodnutí o výši výživného, která souvisí s ukládáním trestu. Jejich společnou myšlenkou je, že výkon trestů uložených povinnému nemůže se dít na úkor osob oprávněných k výživě. Tak není důvodem pro snížení výživného, že otec splácí peněžitý trest (kr. soud Praha 21 Ok 6/52), že otci bylo uloženo nápravné opatření spojené se srážkou jedné osminy platu (kr. soud Liberec 7 Ok 137/51); ani krátkodobý výkon trestu na svobodě (jeden měsíc) neodůvodňuje sám o sobě snížení výživného — musí jít o změnu v hospodářském postavení rodiče trvalejšího rázu (kr. soud Praha 17 Ok 358/52). Mám za to, že i v těchto případech je třeba postupovat při posuzování trestní odpovědnosti za zanedbání povinné výživy velmi obezřetně.

---

[25]) Případů toho druhu je dost na Ostravsku. „Ti lidé jsou z toho nešťastni, oni vědí, že se znovu dostanou do výkonu trestu, protože nemohou svou vyživovací povinnost splnit", řekl mi o tom pracovník nápravných zařízení ministerstva vnitra. Srov. Sborník materiálů kriminalistické konference o recidivě a recidivistech. Knižnice Kriminalistického sborníku. Naše vojsko, Praha 1961, str. 109.

Vyměřování výživného podle fiktivního stavu, tedy rozšiřující výklad výdělečných možností, přináší určité obtíže; trestní odpovědnost za neplnění takového výživného je pochybná. Na druhé straně by bylo chybné vykládat hospodářskou způsobilost povinného omezujícím způsobem. Někdy by se tak mohlo stát pod vlivem přežitků starého způsobu života v našem vědomí, jindy jednostranným zdůrazněním některého, byť i důležitého zájmu.

Názory na to, *jakou práci by měl povinný konat, aby dostál své vyživovací povinnosti*, jestliže jeho dosavadní výdělky nepostačí, se časem mění. Záleží na politickém, třídním přístupu. Tak dnes nebudou po většině pro nás přijatelná hlediska, která na příkladech demonstruje Šonka v článku z r. 1931 k tehdy novému alimentačnímu zákonu[26]): Nelze žádat, aby povinný opustil málo výnosné hospodářství, aby veřejný zaměstnanec málo placený si hledal toho času výnosnější místo, aby student šel pracovat na stavbu, aby kreslíř, zlatotepec apod. přešel na lámání kamene; možno však žádat, aby nekvalifikovaný a zdatný člověk si našel práci jakoukoli.

Povinný má vyvinout „takovou výdělečnou činnost, která by odpovídala jeho tělesným a duševním schopnostem. Nevykonává-li takovou činnost, pak je nutno rozsah vyživovací povinnosti stanovit podle výše odměny za práci, kterou by vykonávat mohl"[27]). Tak např. povinný musí vykonávat v případě nutnosti i práci, jež neodpovídá jeho dosavadnímu životnímu zaměření. Obhajoba, že obžalovaný chtěl pracovat ve svém oboru, a proto jiné pracovní příležitosti odmítal (lid. soud tr. Praha, 2 T 388/58), zpravidla neobstojí. Povinný se popř. musí podrobit lehčí operaci, která by mu zlepšila jeho pracovní schopnost. Nelze trvat na tom, že by pracoviště muselo být „v místě pobytu nebo okoli, kam se obvykle z tohoto místa za prací dojíždí"[28]). V letech socialistické výstavby se otvírají nové pracovní příležitosti v místech, kde dosud nebyly. Lidé po stovkách a po tisících šli u nás dosídlovat pohraničí a stavět nové závody. Přitom změnili dosavadní zaměstnání a museli se zapracovávat; vzdálili se na sta kilometrů od dosavadního místa pobytu. Myslím, že je to možno žádat od našich občanů i tam, kde to bude třeba z důvodů plnění výživného. Zejména je to na místě u povinné osoby, jež žije sama a není k určitému místu vázána např. tím, že je tam zaměstnána manželka, že jde o zaměstnání, na němž má společnost zvýšený zájem, že by šlo jen o dočasné zvýšení výdělku, které by mělo vzápětí ztráty v jiném směru apod. Změny v pracovní kvalifikaci jsou v naší společnosti mnohem častějším zjevem než kdysi. Zásada, že povinný by měl zůstat u své původní profese, se oslabuje.

---

[26]) Příspěvek k výkladu § 8 alimentačního zákona. Věstník československé společnosti pro právo trestní, 1931, str. 109.
[27]) Učebnice, sezn. lit. č. 13, vyd. 1954, díl III, str. 166.
[28]) Učebnice, sezn. lit. č. 13, vyd. 1955, díl III, str. 179.

Někdy tu dochází ke kolisi zájmů. Takové příklady jsme již shora naznačili. Hledisko nejvyššího výdělku nelze absolutizovat. Tak se např. připouští, že nelze vyvozovat nepříznivé důsledky, jestliže brigádník, který měl na dole vyšší výdělek, se vrací do svého původního povolání.[29])

Kolise bývají v souvislosti se vstupem povinné osoby do JZD. Takový případ řešil např. okresní soud v Bruntále pod čj. 2 T 143/61. Obviněný J. K. přešel z průmyslu na méně placené místo v JZD, do něhož vstoupila i jeho manželka, a zároveň přestal od té doby platit výživné na dítě. Veškeré příjmy obviněného za rok 1960 přesahovaly jen o 428 Kčs exekuční minimum a v r. 1961 jeho příjmy vůbec exekuční minimum nepřesáhly. Okresní soud obžalovaného zprostil obžaloby pro § 210 odst. 1 tr. zák. z r. 1950 a v odůvodnění mimo jiné uvedl: „Obžalovanému není možno klást za vinu, že odešel z průmyslu do jednotného zemědělského družstva v pohraničí. Zemědělská družstva v pohraničí mají velký nedostatek pracovních sil a právě z toho důvodu mají také mnohdy horší hospodářské výsledky, než by tomu bylo při plném pracovním obsazení. Obžalovaný vstoupil do jednotného zemědělského družstva v pohraničí, aby posílil tento hospodářský úsek a v tomto družstvu celkem dobře pracoval, jak plyne z počtu odpracovaných pracovních jednotek."[30])

Z hlediska trestní ochrany nás dále zajímá, zda se k trestní odpovědnosti žádá, *aby rozsah vyživovací povinnosti byl předem vyčíslen smírem nebo soudním rozhodnutím.* Odpověď je záporná (srov. důvody č. 56/1951 Sb. rozh. tr.). Je to odůvodněno tím, že již přímo v zákoně jsou obsaženy zásady pro určení výše výživného; přesnou výši ovšem nelze ze zákona vyčíst a rozdíly v názorech na přiměřené výživné by mohly být v konkrétním případě dost velké. Zejména povinný bývá nakloněn k tomu, odhadovat výživné příliš nízko. Otázkami, jak posuzovat případy, kdy dojde k rozporu mezi správnou výší výživného a tím, co povinný platí, se budeme zabývat v rámci objektivní stránky trestného činu. Zde nám jde jen o výklad správné výše vyživovací povinnosti.

Pokud jde o formu, může být vyživovací povinnost plněna in natura, v penězích anebo oběma těmito způsoby. Výjimečně mohlo záležet výživné i v úkonech (kr. soud Č. Budějovice 6 Ok 243/52). Názor vyslovený v č. 62/1951 Sb. rozh. obč., že soud určuje výživné vždy v penězích, nebyl v praxi bezvýjimečně dodržován. Podle § 97 odst. 1 zák. o rod. je třeba výživné platit v pravidelných opětujících se částkách, které jsou splatné vždy na měsíc dopředu; toto ustanovení nutno vykládat ve spojení s ostatními ustanoveními tak, že se týká jen výživného, určeného soudem nebo dohodou.

C. *Výše výživného i její obsah se průběhem doby mění* podle toho, jak se mění výdělečné možnosti osoby povinné a odůvodněné potřeby osoby oprávněné. Někdy se mění i pracovní kvalifikace povinné osoby a jiné okol-

---

[29]) Vyživovací povinnost, sezn. lit. č. 11, str. 133.
[30]) Citováno z diplomové práce Svatopluka Pechy, předložené k 31. 3. 1963 na právnické fakultě v Praze, str. 16.

nosti. Sem patří též zmínka o změnách ve vyživovací povinnosti, jež nastanou, když např. dítě přejde z domácnosti povinné osoby do výchovy někoho jiného. Za určitých podmínek vyživovací povinnost zaniká.

Výše výživného se určuje cum clausula rebus sic stantibus. Právní moc dřívějšího soudního rozhodnutí nebo smíru nebrání novému určení výživného. Změna je přípustná *od doby, kdy došlo ke změně poměrů (ex tunc)*. Rozsudky o výchově a výživě nezletilých dětí lze změnit i bez návrhu, změní-li se poměry (§ 163 o. s. ř.).

Dřívější úprava této otázky byla v § 162 o. s. ř. z r. 1950 formulována opačně: Rozsudek o opětujících se dávkách bylo možno změnit jen s účinky ode dne podání návrhu (ex nunc). Judikatura a nauka[31]) vyložila toto ustanovení tak, že výsledek byl v podstatě stejný, jak je tomu dnes: Podstatnou změnu poměrů, jež vede k snížení výživného, možno vždy uplatnit s účinky ex tunc: šlo-li o výživné nezletilých dětí, bylo možno změnit přímo exekuční titul se zpětnou účinností, v ostatních případech bylo možno změnu poměrů alespoň uplatnit námitkami proti exekuci.

Pro trestní odpovědnost z toho plyne, že povinný není trestný, jestliže při změně poměrů plní přiměřeně méně, i když soudní rozhodnutí o výživném dosud nebylo změněno, popř. ani nemohlo být změněno ex tunc. Jestliže naopak změna poměrů si vyžaduje zvýšení výživného pro nezletilé děti, musí povinný plnit vyšší dávky již od doby, kdy změna nastala, resp. kdy se o ní dozvěděl; jinak by mohl být trestně stíhán. Tyto případy však zpravidla nebudou do té míry nebezpečné, aby šlo o trestný čin; mohlo by jít nanejvýš o provinění podle § 20 zák. o MLS.

Všimněme si v této souvislosti ještě změn ve vyživovací povinnosti tohoto druhu:

Trestní soudce se nejednou setká s obhajobou, že obžalovaný je ochoten poskytovat výživu dítěti, vychovávanému u někoho jiného, *in natura ve své domácnosti*. Bylo-li o umístění dítěte soudně rozhodnuto, je taková ochota, byť i opravdová, pro trestní odpovědnost nerozhodná. Nebylo-li o umístění dítěte dosud rozhodnuto, nelze takovou obhajobu a priori odmítnout, často však ani zde nebude mít tato objahoba význam, leda pro míru zavinění. Záleží na okolnostech případu.

K takové situaci může dojít, když např. matka s dítětem opustila společnou manželskou domácnost a žije s druhem, při čemž nové prostředí nesvědčí ani výchově dítěte. Jiný příklad: dítě, o jehož výchově nebylo soudně rozhodnuto, je u rodičů zemřelé matky a otec chce mít dítě ve své výchově. Uznává se v praxi, že vyživovací povinnost otce by trvala v obou uvedených případech (pro druhý příklad viz rozhodnutí kr. soudu Brno 10 Ok 419/52). V obou případech by však bylo na místě, aby

---

[31]) Viz zejména Fiala J.: Může být uplatněna v námitkách dlužníka proti exekuci podle § 441 o. s. ř. podstatná změna okolností, odůvodňujících návrh na změnu určení výše dávek nebo jejich trvání podle § 162 o. s. ř.? Lidové soudnictví, 1952, str. 392. Dále Komentář k občanskému soudnímu řádu, díl I, Orbis, Praha 1957, str. 646. Viz literární diskusi tam citovanou.

dítě žilo v domácnosti otcově. Třetí osoby tu poskytují dítěti výživu proti vůli otce. Rozhodnutí 10 Ok 419/52 přiznává rodičům matky nárok na náhradu nákladů, které na dítě vynaložili i poté, kdy otec požádal o vydání dítěte. Zdá se však, že zde nebyly splněny potřebné podmínky. Učebnice, sezn. lit. č. 13, vyd. 1954, II str. 300 vylučuje nárok podle § 365 obč. zák. z r. 1950, jestliže byl náklad učiněn proti vůli povinné osoby, která by náklad byla sama řádně vynaložila. I když platná ustanovení § 451 obč. zák. ani § 101 zák. o rod. neobsahují výslovně takovou výhradu, mám za to, že by to v určitých případech odporovalo některým obecným zásadám práva občanského a rodinného. Tak podle čl. VI obč. zák. výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů musí být v souladu s pravidly socialistického soužití. Podle § 96 odst. 2 zák. o rod. výživné nelze přiznat, jestliže by to bylo v rozporu se zásadami morálky socialistické společnosti. Dovedeno ad absurdum, vyděrač, který unesl dítě, by mohl žádat od rodičů náhradu za to, že za ně po určitou dobu dítě živil.

Ať již vyzní civilistické řešení těchto otázek jakkoli, mám za to, že na neplnění výživy za takových okolností nedopadá trestní sankce.

Zánik vyživovací povinnosti nastává smrtí oprávněné nebo povinné osoby. Jedinou výjimkou[32]) byl přechod nároku podle § 34 odst. 3 zák. o pr. rod. z r. 1949 na dědice; tento nárok jsme však již z dosahu § 213 tr. zák. vyloučili. Nový zákon o rodině obdobné ustanovení nemá. Vyživovací povinnost dále zaniká v důsledku podstatné změny poměrů, jestliže již nejsou splněny její předpoklady, tj. schopnost a možnost povinného a potřebnost oprávněného. Také o tom bylo již výše pojednáno. Nárok na výživné mezi manžely zaniká skončením manželství, tj. vedle smrti (nebo prohlášení za mrtvého) jednoho z manželů též rozvodem a prohlášením manželství za neplatné. Nárok podle § 92 zák. o rod. zaniká též uzavřením nového manželství. Povinnost k výživě zanikne i tehdy, vyskytne-li se jiná, na přednějším místě povinná osoba, např. uzavře-li dítě, dosud rodiči podporované, manželství.

Zánikem nároku na výživné u odrostlejšího dítěte se zabývalo rozhodnutí č. 60/ /1957 Sb. rozh. tr. Vyslovilo, že není rozhodující pouhá skutečnost, že dítě, které již nechodí do školy a je v učebním poměru, dosáhne takového věku a je tak vyvinuto, že je práceschopné, ale rozhodující je skutečnost, zda s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu má dítě možnost živit se svou vlastní prací. K plnému porozumění nestačí tu přečíst jen právní větu. Toto rozhodnutí vlastně odkazuje trestní soud na ony zásady, jež rozpracovala civilistická judikatura k této otázce. Podle § 85 odst. 1 zák. o rod. povinnost výživy trvá, pokud děti nejsou samy schopny se živit. Podrobnosti by přesahovaly rámec tohoto pojednání.

---

[32]) Výjimka toho druhu u práva osobní povahy, jakým je výživné, překvapuje. Sovětské právo rodinné ve své převážné většině omezuje nároky obdobné našemu § 34 zák. o pr. rod. nejdéle na 1 resp. na 3 roky po rozvodu; u nás toto právo šlo nejen na doživotí, ale dokonce v podobě § 34 odst. 3 cit. zák. přetrvalo smrt povinného. Lze sice výjimku hájit tím, že o jiné osoby mající nárok na výživné proti zemřelému, je v dědickém právu dostatečně postaráno jiným způsbem. Pravý důvod však leží zajisté v hospodářských a společenských poměrech, panujících u nás v době vydání zákona, v dosud poměrně nízkém zapojení žen do pracovního procesu, v rozsahu sociálního zabezpečení, jakož i v názorech, spatřujících hospodářské zajištění žen především v příjmech a v majetku manžela.

Objektivní stránka trestného činu (provinění)

Zákon popisuje objektivní stránku slovy „neplní" a „vyhýbá se plnění" (zákonné povinnosti vyživovat jiného). Ze souvislosti pak plyne, že předmětem útoku je osoba k výživě oprávněná. Otázku následku jsme již vyřídili v pojednání o nebezpečnosti pro společnost a o objektu. Nemusíme se ani zvlášť zabývat příčinným vztahem, který tu nebude činit žádných obtíží. Zato problematika jednání zahrnuje několik sporných otázek. Co je to vůbec neplnění resp. plnění ve smyslu § 213 tr. zák., dále která období počítáme do doby trestného činu, jaký je rozdíl mezi neplněním a vyhýbáním se plnění? V souvislosti s jednáním probereme otázku, zda jde o trestný čin trvající či o pokračování v trestném činu. Možnost pachatele jednat, jak velí trestní zákon, bývá někdy řazena do subjektivní stránky; ne všechny momenty tohoto druhu jsou však subjektivní, nýbrž některé jsou objektivní povahy a zmínka o nich patří sem. Konečně nutno si připomenout okolnosti objektivního rázu, které se u zanedbání povinné výživy často vyskytují, avšak trestní odpovědnost podle platné právní úpravy nepodmiňují. Je to předchozí soudní vymáhání výživného a jsou to účinky na zdraví, popř. na výchovu oprávněné osoby.

Co je to neplnění, resp. plnění ve smyslu § 213 tr. zák.

A. Neplnění zákonné vyživovací povinnosti je opominutí určitého konání. Toto opominutí je rovněž obsaženo ve vyhýbání se takové povinnosti. Je tedy základní otázkou objektivní stránky trestného činu, co je tím konáním, k němuž je pachatel povinen? Touto otázkou, po právní stránce nikoli jednoduchou, se záslužně zabýval Jestřáb.[1]) Je to snad vůbec jediné zpracování této otázky v celé literatuře k alimentačním trestným činům.

Jestřáb uvažuje takto: Neplnění tu může být nejen tehdy, když pachateli byla vyživovací povinnost určena aktem soudu v penězích, nýbrž také, když trvá původní závazek z titulu rodinného práva poskytovat výživné in natura. K řádnému splnění se nevyžaduje, aby povinná osoba plnila dobrovolně; může to být i plnění vynucené v exekučním řízení. Má-li dítě, jemuž je státem poskytován dětský příspěvek, vůči někomu nárok na výživné na základě pravomocného soudního rozhodnutí nebo jiného exekučního titulu, přechází tento nárok na stát, a to do výše poskytnutých příspěvků. To je cesse ex lege podle § 2 zák. opatř. 58/1955 Sb. Nárok dítěte vůči pachateli byl uspokojen (zcela nebo zčásti), avšak nikoli z majetku pachatele, takže pachatel zůstává zavázaným z titulu své vyživovací povinnosti; nelze proto mít za to, že došlo k splnění vyživovací povinnosti ve smyslu trestního zákona. Podobně je tomu, když rozsah vyživovací povinnosti nebyl soudem stanoven. Poskytnutím dětského příspěvku byl pachatel bezdůvodně obohacen (§ 365 obč. zák. z r. 1950). Stejně jako v prvém případě zanikl zákonný nárok dítěte vůči rodiči, avšak ten má

[1]) Sezn. lit. č. 2.

i nadále závazek z neplněné vyživovací povinnosti, tentokrát ve formě závazku z bezdůvodného obohacení. Nestačí zánik nároku osoby oprávněné, ale je třeba zánik závazku povinné osoby. K zániku závazku musí dojít splněním, nikoli jinak, např. promlčením. Jestřáb uzavírá svou stať touto definicí:

„Splnění zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného rozumíme právní úkon nebo skutečnost vedoucí k tomu, že se oprávněné osobě dostalo v plném rozsahu hodnot, na které má podle zákona o právu rodinném nárok, a to

a) buď přímo z majetku nebo z majetkových práv povinné osoby, ať již z její vůle nebo bez ní, nebo

b) od státu ve formě dětského příspěvku, pokud osoba povinná nahradila státu v plném rozsahu to, co stát za ni ve formě dětského příspěvku vynaložil."

Úvahy Jestřábovy jsou — přes některé nepřesnosti — v podstatě správné. Bude však třeba je zasadit do širšího rámce. „Splněním" rozumíme v občanském právu jeden ze způsobů zániku závazku. Splněním jednotlivé dávky však nezaniká alimentační právní poměr jako celek. Musíme tedy rozlišovat tyto dvě věci. Dále bude třeba přezkoumat, zda nárok na jednotlivé dávky opravdu nemůže zaniknout i jinak než splněním. Poskytnutí dětského příspěvku státem je jen část širší problematiky splnění závazku třetí osobou.

B. Systematický přehled zániku závazků podává Knapp.[2])

Závazky zanikají
I. splněním
II. jinak než splněním, a to
1. ze zákona
2. výrokem soudu, státního orgánu
3. právním úkonem
a) dvoustranným — prominutím
— privativní novací
— narovnáním
— smluvním započtením
b) jednostranným — uložením do notářské úschovy
— započtením
— jednostranným zrušením
4. událostí
a) odpadnutím subjektu — smrtí
— splynutím
b) nemožností splnění — zaviněnou
— nezaviněnou
c) uplynutím doby
d) jinými událostmi.

Z přehledu hned vidíme, že některé z uvedených právních skutečností působí *zánik celého alimentačního poměru*. Patří sem zánik smrtí oprávněného nebo povinné osoby aj. Těmito případy jsme se podrobně zabývali v jedné z předchozích statí.

---

[2]) Splnění závazků a jiné způsoby jejich zániku. ČSAV, Praha 1955, str. 26.

Zde nás bude zajímat *zánik nároku na jednotlivé dávky*. Z přehledu na prvý pohled vidíme, že splnění není jediným[3]) možným případem. Nárok na jednotlivé dávky zajisté zaniká také uložením do notářské úschovy (§ 83 obč. zák.) a smluvním započtením (dnes výslovně § 97 odst. 2. zák. o rod.).[4]) Nepochybno dále jest, že pro alimentační dávky je nepřípustné jednostranné zrušení. Zákon vylučuje tzv. nutnou kompenzaci (§ 97 zák. o rod. a contratio). Zpravidla se tvrdí, že je vyloučeno prominutí dluhu; ukážeme si však, že věc není tak jednoduchá a že v některých případech bude prominutí dlužného výživného přece jen přípustné. Také narovnání v sobě obsahuje prominutí nějaké části dluhu, a proto rozbor otázky prominutí dluhu bude mít význam i pro narovnání. Nevalně praktická je privativní novace, takže se jí pro naše účely nemusíme zabývat.

C) *Splnění* je vůbec nejvlastnější a nejpřirozenější způsob zániku závazku. Pro alimentační dávky to platí dvojnásob, neboť jiné způsoby zániku závazku jsou jen okrajovými výjimkami. Splnění se řídí v prvé řadě ustanoveními zákona o rodině, podpůrně pak obecnými zásadami práva občanského, které tu netřeba do všech podrobností rozvádět (§ 104 zák. o rod.).

K Jestřábovu vymezení, jež pokládá *vůli povinné osoby* za nerozhodnou, dlužno dodat toto: „Splnění je *vždy* (podtrženo autorem citátu) právním úkonem, tj. projevem vůle způsobit poskytnutím toho, co je dluhováno, zánik závazku“ [5]). K splnění tedy nestačí, že se „oprávněné osobě dostalo ... hodnot ... z majetku povinné osoby ... bez (vůle povinné osoby)“. Splnění cestou soudního výkonu, který se děje bez vůle povinné osoby, ba proti její vůli, je výjimkou, kterou nelze zobecňovat. A naopak jest splněním, jestliže se z vůle povinné osoby dostalo oprávněné osobě dluhovaných hodnot z majetku třetí osoby; se strany třetí osoby to může být dar, občanská výpomoc v podobě půjčky apod.

Splnitelem je osoba výživou povinná. Jak je tomu, *plní-li třetí osoba místo povinné osoby alimentační dávky?* Nutno lišit, plní-li v dohodě s dlužníkem nebo bez takové dohody. Zvláštním případem tohoto druhu je poskytování příspěvku na výživu státem podle § 100 zák. o rod. a § 19 vlád. nař. č. 59/1964 Sb.

Zaváže-li se třetí osoba vůči tomu, kdo má alimentační povinnost, že bude poskytovat místo něho po určitou dobu alimentační dávky, nemění se tím samozřejmě subjekty alimentačního právního poměru jako takového (srov. č. 78/1954 Sb. rozh. obč.). Mám za to, že by taková dohoda ani ohledně jednotlivých dávek nemohla přivodit privativní či kumulativní intercessi. Ostatně tu nebudou splněny ani formální předpoklady, tj. souhlas

---

[3]) Opačně Jestřáb, sezn. lit. č. 2.

[4]) Pro dříve platné právo to výslovně připouští Knapp, dílo citované v pozn. 2, str. 232.

[5]) Knapp, dílo citované v pozn. 2, str. 37.

oprávněné osoby daný jejím zákonným zástupcem a schválení soudu. Dohoda takového obsahu mezi osobou k výživě povinnou a osobou třetí by měla význam jen jako tzv. přistoupení k dluhu (§ 70 obč. zák.). Oprávněné osobě z toho žádná práva nevzejdou. Ovšem dodrží-li třetí osoba tuto dohodu a zaplatí-li jednotlivou dávku, má to účinky splnění.

Případy toho druhu se někdy vyskytují v té podobě, že staří rodiče pomáhají synovi nebo dceři s výživou jejich dětí. Praktické by to bylo také tehdy, kdyby osoba výživou povinná chtěla dosáhnout beztrestnosti podle § 214 tr. zák. a neměla potřebné peníze na zaplacení dluhu. Někdy přispívá na výživu dítěte manžel matky, který není otcem dítěte: zpravidla to tak činí bez dohody s otcem dítěte.

Tím se dostáváme k druhé skupině případů. I zde nás zajímá, zda nárok dítěte na plnění té dávky, jež byla uhrazena odjinud, zanikl. Odpověď Jestřábovu na tuto otázku známe. Jestřáb se zabývá jen případem, kdy třetí osobou je stát, který plní výživné ve formě dětského příspěvku. Jeho závěry je však možno vztáhnout i na případ, kdy třetí osobou, která vynaložila náklad na výživné místo dlužníka, je někdo jiný než stát.

Mám však pochybnosti o právní konstrukci, kterou naznačil Jestřáb stran nákladu učiněného za jiného (§ 365 obč. zák. z r. 1950). Podle Jestřába tu zanikl zákonný nárok dítěte vůči rodiči, avšak nadále existuje závazek pachatele z nesplněné vyživovací povinnosti, tentokrát ve formě závazku z bezdůvodného obohacení. Jestřáb tedy buďto konstruuje závazek, jemuž neodpovídá žádný nárok, anebo spojuje s versio in rem podle § 365 obč. zák. z r. 1950 účinky cesse. První výklad je v rozporu s právní povahou těchto vztahů, které jsou dvoustranným právním poměrem. Druhý výklad je patrně v rozporu s vládnoucími názory civilistiky).

D. *Prominutí dluhu* je upraveno v § 91 obč. zák. V zákoně o rodině mezi společnými ustanoveními o výživném o tom není žádná zmínka.

Z toho, že v § 97 odst. 2 zák. o rod. zákon pamatoval na nepřípustnost kompenzace u takových dávek, by bylo možno a contrario usuzovat, že prominutí jednotlivých dávek výživného je možné. Tento závěr však není spolehlivý, protože zákon mohl o alimentačních dávkách pomlčet proto, že nepřípustnost prominutí třebas plyne z jiných ustanovení právního řádu nebo z povahy věci. Připomeňme dále, že zákon zná promlčení alimentačních dávek (§ 98 zák. o rod.), nikoli ovšem práva na výživné vcelku. Ani to však není přesvědčivý argument pro názor, že možno prominout jed-

---

[6]) Srov. Učebnici, sezn. lit. č. 13, svazek II, 1954, str. 333—334. Dále Knapp, dílo citované v pozn. 2, str. 107. O splnění třetí osobou, která za dlužníkův závazek neručí, bez dohody s dlužníkem píše Knapp, že „může třetí osoba splnit dlužníkův závazek jen tehdy, připouští-li to výslovný právní předpis. Jinak by věřitel nebyl povinen splnění přijmout, nebyl by však k tomu ani oprávněn, neboť by tím bylo porušeno dlužníkovo právo splnit závazek". Obě citovaná místa však mluví jen o tom, že třetí osoby nejsou oprávněny plnit a věřitel není povinen splnění přijmout; neříká se nic o tom, jaké to má důsledky, jestliže přesto třetí osoba plnila a věřitel plnění přijal. Mám za to, že — není-li tu ani dodatečný souhlas dlužníka — nemá to účinky splnění.

notlivé dávky výživného. Bylo by dále možno uvažovat o nepřípustnosti prominutí dluhu s poukazem na to, že všechna ustanovení o výživném jsou nyní soustředěna v zákonu o rodině, který nezná prominutí dluhu a že nelze na výživné užít ustanovení občanského zákoníku. Snadno však najdeme v občanském zákoníku řadu ustanovení o zániku práv a povinností, jež nepochybně platí i o výživném. Tak zejména to jsou některé modality splnění dluhu (např. § 71 odst. 2, §§ 81, 82, 84). Nutnost podpůrného použití občanského zákoníku (§ 104 zák. o rod.) pro otázky výživného je tím dokázána, ale není tím dokázáno, že právě prominutí jednotlivých dávek výživného je možné.

Musíme vyjít ze společenského dosahu řešené otázky a uvážit věc z hlediska celého právního řádu, zejména též z procesního hlediska. Máme tu především alimentační nároky nezletilých dětí, za něž jedná jejich zákonný zástupce, zpravidla rodiče. Rodičovská práva obsahují též právo spravovat majetek dětí: správa má být vykonávána tak, jak to vyžaduje zájem dětí a prospěch společnosti. Jde-li o věc, která přesahuje rámec obvyklého hospodaření, nesmějí rodiče jednat bez schválení soudu. Rodiče nemají povinnost podat vyúčtování z příjmů dítěte. O výživném nezletilých dětí rozhoduje soud z úřední povinnosti.

V typickém případě je na jedné straně matka s dítětem, na druhé straně otec. Prominutí jednotlivých dávek může být motivováno hrdostí matky, která odmítá přijmout pomoc od otce dítěte, s nímž se rozešla ve zlém. Jindy to může být proto, že matka chce si tak vykoupit potřebný klid v rodině a odstranit nežádoucí vlivy se strany otce nebo jeho příbuzných. Mohl by to být i dar odůvodněný společenskými ohledy. Prakticky se nebude jednat o jedinou dávku, ale spíše o celou řadu dávek po delší období.

V takových případech by se matka zřejmě nemohla vzdát jménem dítěte dávek na výživné. Ani vysoká životní úroveň matky, jež dítě snadno uživí, ani ono vykoupení potřebného klidu, tím méně ostatní okolnosti by mohly odůvodnit takové rozhodnutí. Ostatně matka by ani formálně nebyla k němu oprávněna. Projev jménem dítěte by musil učinit kolisní opatrovník a věc by podléhala schválení soudu. Na tom nic nemění ta skutečnost, že matka může fakticky docílit téhož výsledku, nechá-li dávky promlčet. Prominutí dluhu je akt, jímž jednou provždy závazek zanikne; ukáže-li se dodatečně, že projev věřitele byl ukvapený, je již pozdě bycha honiti. Naproti tomu u promlčení má věřitel tříletou lhůtu, která je dost dlouhá na rozmyšlení. Neodhodlá-li se oprávněná osoba ani po třech letech k vymáhání výživného, nebyla věc asi tak naléhavá. I kdyby nezaplacení výživného bylo citelnou újmou, nelze do nekonečna s vymáháním otálet; nakonec je třeba právní stav přizpůsobit faktickému stavu.

Jiná je situace u oprávněné osoby, jež je zletilá. Bylo by paradoxní ji omezovat natolik, aby nemohla prominout zaplacení jedné nebo i více splátek výživného, když na druhé straně může daleko větší hodnoty volně

darovat, promíjet jiné dluhy atd. To však lze připustit jen pro dávky již dospělé, nikoli pro budoucně dospívající. Prominutí výživného do budoucna by bylo velmi nebezpečné, neboť životní potřeby oprávněného se mohou nenadále zvýšit v důsledku úrazu, živelní pohromy apod. a oprávněná osoba, jež se vzdala výživného, by se pak ocitla bez prostředků (srov. též § 91 odst. 2 obč. zák.). Zletilá osoba podle mého názoru tedy zásadně může prominout splatné dávky na úhradu osobních potřeb. Platnost prominutí bude nutno ovšem vždy pečlivě zkoumat z hledisek § 39 obč. zák.

S tím není v rozporu, že ohledně těchto dávek je vyloučena nutná kompenzace; rozpor by mohl být spatřován v tom, že při kompenzaci se jedna hodnota vyrovnává jinou hodnotou a věřitel nic neztrácí, kdežto při prominutí dluhu ztrácí; prominutí dluhu je proto hospodářsky závažnější úkon než kompenzace. Je-li vyloučena kompenzace, tím spíše by mělo být vyloučeno prominutí dluhu. Rozpor je jen zdánlivý. Vysvětlení je v tom, že nutná kompenzace je jednostranný právní úkon dlužníka. Kdyby nebylo výjimky v § 97 zák. o rod., mohla by být osoba k výživě oprávněná uvedena do svízelné situace, protože by se jí včas nedostalo likvidních prostředků k obživě. Naproti tomu prominutí dluhu je úkon dvoustranný, při němž oprávněná osoba je připravena na omezení, s nímž souhlasila.

Neplatí-li povinná osoba výživné, které bylo neplatným způsobem prominuto, nebude zpravidla trestná pro nedostatek subjektivní stránky.

E. *Narovnání* se může týkat jen dospělých dávek výživného, neboť narovnání je „smlouva, kterou strany řeší určitý vzájemný rozpor nebo pochybnost..."[7]) U budoucně dospívajících dávek takové pochybnosti nejsou. Jestliže jsme připustili s určitým omezením prominutí dluhu, musíme zajisté v oněch případech připustit i narovnání. Jinak je tomu s výživným nezletilých dětí. Nebylo-li výživné dosud určeno a jsou tu pochybnosti o výši dlužného výživného, mohou se sice rodiče dohodnout o této částce, avšak tato dohoda nemá povahu smíru (č. 28/1952 Sb. rozh. obč.). Dohoda podléhá schválení soudu podle § 176 o. s. ř. Při schvalování této dohody musí se soud řídit týmiž zásadami, podle nichž by postupoval, kdyby o výživě rozhodoval přímo (č. 46/1955 Sb. rozh. obč.). Kdyby o výživném bylo pravomocně rozhodnuto a časem se objevily pochyby, kolik činí nedoplatky, rovněž nelze tyto pochyby odklidit narovnáním.

F. Naše úvahy možno uzavřít takto: *Splněním zákonné vyživovací povinnosti ve smyslu §§ 213, 214 tr. zák. rozumíme takové právní úkony, které působí zánik nároku na jednotlivé dávky. Není to jen „splnění" ve smyslu občanského práva, ale i jiné právní úkony, pokud přicházejí v úvahu. Nezáleží na tom, zda dlužné hodnoty jsou uhrazeny přímo z majetku povinné osoby či*

---

[7]) Učebnice, sezn. lit. č. 13, II, 1954, str. 340

odjinud, ale musí se tak stát projevem vůle povinné osoby; výjimkou je jen splnění cestou soudního výkonu rozhodnutí. Liším se tedy v několika směrech od vývodů Jestřábových. Čtenář nechť si obě definice porovná.

V čem záleží trestné jednání

Trestného jednání — prozatím nebudeme rozlišovat mezi neplněním a vyhýbáním se plnění — se dopustí, kdo nezaplatí jednotlivé dávky výživného anebo jiným dovoleným způsobem nezpůsobí zánik nároku na jednotlivé dávky. Některé z uvedených způsobů, jimiž nárok na jednotlivé dávky může zaniknout, nepřicházejí v úvahu při splatnosti, nýbrž až při prodlení povinné osoby. Tak je tomu s případy, kdy stát nebo třetí osoba poskytne výživné místo povinného. Probereme nyní podrobněji případy nejběžnější, tj. neplnění.

A. *Předpokladem trestní odpovědnosti ovšem je, že povinná osoba vůbec je schopna plnit.*[8]) Publikovaná judikatura k § 213 tr. zák. to dvakrát zdůraznila (č. 81/1955 a 33/1960 Sb. rozh. tr.). Situace tu může být různá.

Zpravidla jde o sníženou výdělečnou schopnost, obtíže při změně zaměstnání, vznik nových alimentačních povinností apod. Ukázali jsme již, že tyto okolnosti, pokud nejde o krátkodobé nepodstatné změny, mají ex tunc vliv na výši alimentační povinnosti. V takových případech je odůvodněna beztrestnost tím, že alimentační povinnost částečně nebo úplně zanikla.

Někdy rodinné právo ukládá vyživovací povinnost osobám, které ji ve skutečnosti nemohou splnit, např. tomu, kdo se vzdal výhodnějšího zaměstnání, kdo si odpykává trest odnětí svobody uložený podle § 213 tr. zák. a má v trestu malé výdělečné možnosti. Také o tom jsme již pojednali v předchozí kapitole. Došli jsme k názoru, že neplnění takové povinnosti není trestné, zejména jestliže by zaplacením bylo ohroženo existenční minimum povinné osoby.

Konečně by to mohly být fyzické překážky, např. těžký úraz, déle trvající vážná nemoc, které by oprávněné osobě znemožnily obstarávat běžné záležitosti po řadu měsíců, nezpůsobily by však zánik alimentační povinnosti. Zde by vůbec chybělo jednání ve smyslu trestního práva. V praxi jsem se s takovým případem nesetkal.

B. Porušením povinnosti alimentační zajisté je, jestliže plnění neodpovídá této povinnosti co do druhu, množství nebo času. Avšak trestní důsledky nemůžeme spojovat s každým malým porušením alimentační povinnosti v těchto směrech.

Pokud jde o druh plnění: Není-li vyživovací povinnost dosud soudem či schválenou dohodou určena, nezáleží na tom, zda povinný plní v penězích

---

[8]) Srov. Mattuz, sezn. lit. č. 30.

nebo in natura. Pravidlem tu je plnění in natura. Soud určuje výživné výhradně v penězích (arg. slova „platit" v § 97 odst. 1 zák. o rod.).

O tom, jaký význam má plnění in natura v takovémto případě, se vyslovil Nejvyšší soud ve věci Cz 375/54; posíláním balíků s potravinami a šatstvem plnil otec svou vyživovací povinnost k dětem, jen pokud jde o věci, jež jsou pro děti nevyhnutelně potřebné a které by matka stejně musela dětem koupit z příspěvků otce na výživné. U jiných věcí, jež nejsou předměty denní potřeby, nedá se však předpokládat souhlas matky s plněním na účet výživného pro děti jen z toho, že matka tyto věci přijala a pro děti je použila, neboť takovéto věci právem mohla považovat za dar.

Jestliže plnění in natura má nějaký význam z hlediska práva rodinného (což je zajisté třeba vykládat velmi restriktivně), tím spíše má význam pro trestní právo. Čím naléhavěji oprávněná osoba zaslané věci potřebovala, tím je menší nebezpečnost pro společnost z toho, že plnění se co do druhu rozchází se závazkem určeným v penězích. Otázka plnění in natura přichází v trestním řízení v té podobě, že obžalovaný se snaží zmenšit částku dlužného výživného o hodnotu různých věcných plnění. Tuto obhajobu nutno řádně přezkoumat.[9]) Není správné paušálně ji odbýt tím, že šlo o dobrovolné dary.

Podobně je třeba pohlížet na případy, kdy např. otec má dítě přechodně u sebe po dobu jednoho měsíce. Opět jde o naturální plnění vyživovací povinnosti. Podle práva rodinného není to zajisté důvodem ke změně rozhodnutí o výživném. Výživné za onen měsíc nutno však pokládat za splněné a nepochybně nelze tuto dobu počítat do trestného neplnění.

Pokud jde o množství a čas: Nesplnění jediné dávky nebo neúplné plnění několika dávek nebude zpravidla do té míry pro společnost nebezpečné, aby šlo o trestný čin. Některé cizí trestní zákoníky podmiňují trestní odpovědnost nesplněním výživného nejméně za 3 měsíce.[10]) Taková mechanická časová hranice není vzorem hodným následování. Nebezpečnost pro společnost může zejména při vyhýbání se alimentační povinnosti nastat již dříve a naopak při částečném neplnění daleko později. Nebezpečnost pro společnost silně závisí i na jiných okolnostech, na naléhavosti neuspokojených potřeb dítěte, na způsobu pachatelova jednání aj.

Mám za to, že tříměsíční lhůta některých cizích trestních zákonů je pro nás poučná jen v tom smyslu, že představuje přibližné vodítko, kde v běžných případech hledat minimální dobu neplnění. Jestliže povinný neplní jen zčásti, bude toto minimum delší. Neplatí tu však přímá úměrnost. Jestliže bychom v určitých poměrech pokládali za trestný čin nesplnění

---

[9]) Srov. např. lid. soud. tr. Praha, 2 T 331/59.
[10]) Čl. 153 bulh. tr. zák. z r. 1951, čl. 454 rumun. tr. zák. z r. 1936.

tří dávek po 300 Kčs, nikterak z toho neplyne, že by stejně nebezpečné bylo částečné splnění deseti dávek ve výši jen po 210 Kčs nebo třiceti po 270 Kčs. Součet dlužných částek je ve všech případech stejný, ale nebezpečnost pro společnost při částečném neplnění je zřejmě tím menší, čím méně chybí do plné výše měsíčních dávek.

Jen zřídka dochází k trestnímu stíhání pro zanedbání povinné výživy za dobu kratší než 6 měsíců.[11]) Oprávněná osoba nejprve vyčerpá prostředky občanského práva procesního, a teprve po marném soudním vymáhání podá trestní oznámení. Tak je to také správné. Neplnění povinné výživy po dobu kratší než 6 měsíců bývá zpravidla stíháno u osob, které jsou zároveň stíhány pro jiný trestný čin. Podnět ke stíhání tu zavdá tento jiný trestný čin; při jeho vyšetřování pak vyjde najevo i neplnění povinné výživy. Začátek i konec takových krátkodobých zanedbání povinné výživy často tvoří propuštění z trestu pro jeden trestný čin a vzetí do vazby pro další trestný čin.

Za neplnění povinné výživy ve smyslu trestního zákona nutno pokládat *jen neplnění běžného výživného*, nikoli též částky, jíž se má splácet dlužné výživné (srov. případ č. 30/1957 Sb. rozh. tr., citovaný na str. 57).

C. Doba trestného jednání nás zajímá i z jiného hlediska, a to, *která období lze počítat do doby, po kterou trvá neplnění vyživovací povinnosti.*

Zanedbání povinné výživy záleží často v tom, že pachatel plní výživné nepravidelně. Bývá obtížné vyčíslit, kolik bylo plněno na jednotlivé dávky. Někdy ani oprávněná osoba resp. její zákonný zástupce nemá o tom přesný přehled. Zjistí se třeba jen doba, kdy nepravidelné plnění začalo, a úhrnná částka dlužného výživného, a ani ta není vždy přesná. Občanský zákoník má zvláštní pravidlo, na které z více dlužných pohledávek se započítává plnění, neoznačil-li dlužník sám, kterou z nich chce plnit (§ 73 obč. zák.). Podle tohoto pravidla je plněním uhrazen dluh nejdříve splatný, a to nejprve jeho příslušenství. Důvodem této úpravy je zabránit promlčení nejstarších pohledávek a tím chránit věřitele. Tuto ochranu je třeba zajisté vztáhnout i na osobu oprávněnou pobírat výživné.

Pro otázku trestní odpovědnosti se tím však doba trestného činu nemění. Dobou trestného činu jsou ta období, na která nebylo výživné včas a v plné výši zaplaceno (resp. nárok na ně nebyl jiným dovoleným způsobem likvidován).

---

[11]) Např.:
2 T 125/60 l. s. Praha 4 — říjen 1959 až leden 1960
T 31/59 l. s. Mělník — od 1. 12. 58 do 14. 1. 1959(!)
T 174/59 l. s. Mělník — od 3. 5. 1959 do 28. 8. 1959

Nejlépe je to vidět na grafickém znázornění:

	Plnění v jednotlivých měsících												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Plná výše výživného např. 400 Kčs měsíčně	□	□									□	□	□
	□	□									□	□	□
	□	□	□				□		□	□	□	□	□
	□	□	□		□		□		□	□	□	□	□
Doba (trestného) neplnění vyživovací povinnosti			—	—	—	—	—	—	—	—			
Doba, za kterou povinný dluhuje výživné								—	—	—	—	—	—

Při opačném výkladu by se mohlo stát, že bychom stíhali obviněného za období, kdy řádně plnil výživné a naopak bychom jej nestíhali za období neplnění. Dále bychom při takovém výkladu neodůvodněně posunovali počátek promlčení trestního stíhání. Objasnění otázky, kdy trvalo neplnění povinné výživy, po stránce právní i skutkové má dále význam pro použití amnestie, pro časovou působnost trestních zákonů aj.

Jaká období nelze počítat do doby, po kterou trvá neplnění vyživovací povinnosti? V úvahu přicházejí zejména období, po která pachatel přechodně plní celé výživné, ať dobrovolně nebo exekučně, a dále období, kdy pachatel pro nemoc, pro výkon vazby nebo trestu anebo pro jiné objektivní překážky nemůže plnit výživné.

Prvý případ je samozřejmý; do doby trvání trestného činu nelze počítat ony měsíce, kdy povinný včas zaplatil celé výživné. Zpoždění několika málo dnů nebo snížení splátky o několik málo korun by nemělo vliv na nebezpečnost pro společnost. Nezáleží na tom, zda splátky byly dobrovolné nebo cestou soudního výkonu rozhodnutí, nýbrž toliko na tom, zda se platí včas a v náležité výši. Nejsou-li splněny tyto podmínky, není výjimečně vyloučeno trestně stíhat povinného i pro období, kdy jsou prováděny srážky ze mzdy (§§ 276 a násl. o. s. ř.); např. povinný si zvolil nepřiměřené zaměstnání, kde málo vydělává, vynechává bezdůvodně směny, vyžádá si bezplatnou dovolenou apod.

Do doby trvání trestného činu nelze započítat období, kdy pro objektivní překážky nemohl povinný plnit. Avšak nemoc nepředstavuje nutně takovou překážku. Vždyť nemoc může být vyvolána záměrným sebepoškozením. Podobně je tomu s vazbou a trestem. Právní věta č. 16/1959 Sb. rozh.

tr. zní příliš kategoricky: „Dobu, po kterou byl obžalovaný ve výkonu trestu, nelze však zahrnovat do období, ve kterém se vyživovací povinnosti vyhýbal.“ Vždyť odsouzený se může během výkonu trestu vyhýbat pracovním povinnostem předstíráním nemoci, pokusem o útěk apod., je pak přeřazen na práce méně odměňované a tím se snižuje i příspěvek posílaný rodinným příslušníkům vězně. Záleží tedy na tom, zda jde o překážku zaviněnou. O tom pojednáme podrobněji v stati o subjektivní stránce trestného činu.

D. V této souvislosti možno se zmínit o otázce *pokračování v trestném činu podle § 213 tr. zák.* Komentář z r. 1958 uvádí, že zanedbání povinné výživy je deliktem pokračovacím. Rovněž judikatura mluví o pokračování v trestné činnosti (č. 33/1951 Sb. rozh. tr.). Naproti tomu skripta ke studiu zvláštní části z r. 1953 označovala trestný čin podle § 213 tr. zák. za trvající. Učebnice zmínku o tom nepřevzala.

Podrobněji se tou otázkou zabývala gremiální porada krajského soudu v Olomouci 5. 6. 1954, a to v souvislosti s otázkou, zda se obviněný, který je ve vazbě pro jiný trestný čin, může též po dobu vazby dopustit zanedbání povinné výživy. Gremiální porada pokládala trestný čin podle § 210 tr. zák. z r. 1950 za pokračovací a odmítla názor, že jde o trestný čin trvající. Nejsou bohužel v evidenční kartě zachyceny důvody, které vedly k přijetí jednoho a odmítnutí druhého názoru.

Při řešení této otázky vycházím z toho, jak pojmy „pokračování“ a „trvání“ trestného činu chápe učebnice[12]):

„Podstatou pokračování v trestném činu je, že pachatelovo jednání, které uskutečňuje jeden a týž záměr, znamená stále nové naplňování skutkové podstaty trestného činu... Každý úsek tohoto jednání by byl — posuzován sám o sobě — právě tím trestným činem, k němuž směřuje celé pachatelovo jednání. Jednotlivé útoky spojuje místní a časová souvislost.“ Zdůrazňuji, že každý úsek pokračování musí splňovat všechny znaky skutkové podstaty daného trestného činu, včetně následku. Nezahrnuji sem prosté rozvíjení trestné činnosti, která se postupně přibližuje svému cíli (např. vražda spáchána soustavným podlamováním zdraví). Pokračování je tedy zvláštním způsobem provedení trestného činu. O pokračování v trestném činu se poučíme rozborem zločinnosti.

Z jiného hlediska jsou vymezeny trestné činy trvající, „kde jde — podle znaků skutkové podstaty trestného činu — o udržování protiprávného stavu (např. ohrožení zdraví závadnými potravinami a jinými potřebami...), jindy jde o způsobení a udržování protiprávného stavu (např. omezování osobní svobody...)“. Udržování protiprávného stavu se většinou děje opominutím. Trvající trestné činy jsou tedy takové, kde se zákonodárce nespokojil s trestním stíháním za způsobení protiprávného stavu, ale prohlašuje za trestné i jeho další udržování. O trestných činech trvajících se poučíme rozborem skutkových podstat.

Oboje zkoumání, jak z hlediska forem zločinnosti (skutečného trvání a vzájemné souvislosti jednotlivých úseků trestné činnosti), tak z hlediska

[12]) Sezn. lit. č. 7, vyd. I, 1959, I, str. 157.

skutkových podstat (jejich smyslu, zejména časového vymezení trestného jednání), je užitečné. Obě hlediska, tj. zkoumání zločinnosti a rozboru skutkové podstaty, se nevylučují. Proto trestný čin, jehož skutková podstata postihuje udržování protiprávného stavu, může být spáchán v podobě pokračování. Např. pachatel hromadí zbraně tím, že si je opatřuje postupně, některých se zbavuje a místo nich získává další.

Pojetí trvajících trestných činů jakožto „udržování protiprávného stavu" kritizoval Novotný[13]) a označil je za formální. Postavil proti němu své materiální pojetí „trvání trestného činu". Novotný klade otázku, „zda rozumět trvajícími delikty určité delikty uvedené ve zvláštní části trestního zákona nebo jednu z forem, ve kterých se trestné činy vyskytují" a odpovídá na ni, že „není správné obecně prohlašovat za trvající trestné činy trestné činy popsané ve zvláštní části trestního zákona, že však trvajícím trestným činem třeba rozumět jednu z forem, ve kterých se vyskytují různé trestné činy". Druhá jeho teze zní: „U trvání trestného činu musí jít vždy o trvání jednání (konání nebo častěji opominutí). Trvání jednání není možno nikdy zaměňovat s trváním následků tohoto jednání." Nakonec se však Novotný ke kritizované koncepci sám vrací svou třetí tezí, podle níž „má-li jít o trvání trestného činu, musí jednání pachatele trvat po dokonání trestného činu a musí obsahovat všechny znaky skutkové podstaty příslušného trestného činu."

Z třetí teze však plyne, že trvajícími trestnými činy mohou být jen „určité delikty uvedené ve zvláštní části". Trvání trestného činu není tedy formou, jež by se mohla vyskytovat u kteréhokoli trestného činu. Specificum tohoto jevu je právě ve formální stránce: v tom, že skutková podstata trestného činu postihuje nejen způsobení určitého následku, ale i jeho udržování. Myslím proto, že Novotného kritika se nakonec sama k formálnímu hledisku vrací. Nicméně užitečné je jeho upozornění, že trvání trestného činu může být někdy velmi krátké, že udržování protiprávného stavu musí být vždy jednáním a zejména je záslužný jeho rozbor jednotlivých ustanovení, v němž ukazuje, že formulace skutkových podstat, zejména použití dokonavého nebo nedokonavého vidu slovesného, není spolehlivým vodítkem pro rozpoznání trvajícího trestného činu. Souhlasím proto spíše s analytickou částí Novotného vývodů než s částí syntetickou a setrvávám na tradičním pojetí trvajících trestných činů.

Pro účely naší studie otázka zní: *Může být trestný čin podle § 213 tr. zák. spáchán v podobě pokračování a má jeho skutková podstata povahu trvajícího trestného činu?* Odpověď na prvou otázku je jasná, na druhou sporná. Je-li § 213 tr. zák. trvající, skončí trestná činnost teprve zaplacením dluhu, v opačném případě nezaplacením v době splatnosti dávek. Řešení této otázky má praktický význam zejména pro použití amnestie a pro promlčení trestního stíhání.

---

[13]) K některým otázkám tzv. trvajících trestných činů a trestného činu spolčení. Právník 1956, str. 521.

1969/č. 27 - rozh. NS - zanedbání pov. výž. - trvající delikt

Praxe nezachází s trestným činem zanedbání povinné výživy jako s trvajícím. To se projevilo v případě amnestie z r. 1960, kdy trestné činy před datem amnestie spáchané byly amnestovány, i když dluh na výživném trval. Kdyby zanedbání povinné výživy bylo trvajícím trestným činem, bylo by jeho vynětí z amnestií 1955 a 1957 zbytečné: buď totiž pachatel dluh před datem amnestie zaplatil a pak je beztrestný z důvodů účinné lítosti (§ 214 tr. zák.), anebo nezaplatil a pak při konstrukci trvajícího trestného činu se na něho amnestie již proto nevztahuje, že dluh (protiprávný stav) trvá.

Hledáme-li odpověď na naši otázku, musíme si ujasnit, na co klade zákon důraz: zda to je jen moment včasného nezaplacení alimentačních dávek, či též na další trvání dluhu. Dobrým pomocným kritériem je nám tu úvaha, kterou Novotný v citovaném článku jako obecnou zásadu neuvádí, která však z jeho rozboru konkrétních případů vyplývá. Je to myšlenka, že jen tehdy jde o trvající trestný čin, když nebezpečnost činu pro společnost po dokonání trestného činu neklesá, ale trvá, popř. se ještě zvyšuje. U zanedbání povinné výživy je nepochybně nejnebezpečnějším časovým úsekem ten, kdy pachatel neplní běžné výživné. Neplnění dlužného výživného má tím menší význam, čím starší je dluh. Pěkně je to vidět z předpisů o soudním výkonu rozhodnutí (§ 280 odst. 2 věta druhá o. s. ř.).

Proti koncepci zanedbání povinné výživy jako trvajícího trestného činu svědčí dále tato úvaha: Pokládat tento čin za trvající by znamenalo chápat trestní sankci § 213 tr. zák. jako exekuční prostředek svého druhu.

Přikláním se proto k názoru, že *zanedbání povinné výživy není trestný čin trvající. Lze jej ovšem páchat ve formě pokračování.*

„Neplnění" na rozdíl od „vyhýbání se plnění" vyživovací povinnosti:

IV. Velmi důležité pro praxi je rozlišit, zda porušení alimentační povinnosti je pouhým *„neplněním"*, jež je trestné odnětím svobody do 1 roku, anebo *„vyhýbáním se plnění"* s trestem do 2 let. Jasné jsou krajní případy. Nezaplacení několika splátek, třeba úmyslné, jestliže k tomu nepřistoupí žádné další závažnější okolnosti, je neplněním. Jestliže povinný uniká exekuci tím, že mění zaměstnání a pobyt, jde o vyhýbání se plnění. Sporné je však, kam patří soustavné porušování alimentační povinnosti nebo neplnění s úmyslem neplnit trvale tuto povinnost.

Skripta ke studiu trestního práva[14] z r. 1953 i komentář z r. 1953[15]) pokládají soustavné neplnění za případ přísněji trestný. S tím polemisuje Jestřáb[1]): Soustavné úmyslné neplnění po delší dobu znamená určité zvýšení nebezpečnosti pro společnost [srov. § 20 písm. g) tr. zák. z r. 1950], avšak „stále půjde toliko o neplnění vyživovací povinnosti, nikoliv o kvalitativně jiné jednání, jakým je vyhýbání se povinnosti..." Použití odstavce 2 je podle Jestřába odůvodněno jen tehdy, jde-li zde o neplnění

[14]) Sezn. lit. č. 8.
[15]) Sezn. lit. č. 9, str. 383.
[16]) Sezn. lit. č. 2, str. 346.

plus další jednání směřující k tomu, aby pachatel „zmařil, zamezil nebo alespoň ztížil či oddálil plnění své povinnosti". Takovým únikovým jednáním může být zatajení exekuce na plat při nástupu do zaměstnání; toto zatajení je samo o sobě — není-li následováno neplněním vyživovací povinnosti — přestupkem podle § 6 zák. opatř. č. 57/1955 Sb.[17]) Potud Jestřáb. Ve stručné podobě nacházíme tento názor již ve sdělení Nejvyššího soudu SOP I 31/1954, zařazeného do interní evidence „KE". Učebnice [18]) již před uveřejněním Jestřábovy polemiky sama opustila výklad skripta, jež bylo jejím předchůdcem, a zeslabila zmínku o soustavném neplnění. Vyhýbání se plnění — podle učebnice — „má povahu určité soustavnosti. Jde o jakékoliv jednání, pro něž je příznačná snaha neplnit trvale povinnost vyživovat... jiného". K tomu jsou připojeny dva příklady obcházení vyživovací povinnosti. Na rozdíl od Jestřába zdůrazňuje učebnice subjektivní stránku („snahu") a setrvává na požadavku soustavnosti nebo trvalosti. Formulace z učebnice byla převzata do č. 17/ /1957 Sb. rozh. tr. a do komentáře z r. 1958[19]). Příručka „Místní lidové soudy"[20]) činí ze soustavnosti znak odlišující provinění podle § 20 zák. o MLS od trestného činu podle § 213 tr. zák.

B. Praxe někdy chybuje v rozlišování odstavce 1 a 2 u trestného zanedbání vyživovací povinnosti. Používá se mírnější kvalifikace i pro případy po právní stránce nesporné, kdy dlužník mění zaměstnání, aby se vyhnul plnění své povinnosti, neoznámí změnu zaměstnání, zamlčí exekuci na plat u nového zaměstnavatele. Mírnější kvalifikace se vyskytla i u osob, které byly pro § 213 tr. zák. několikrát trestány, u příživníků, kteří se vyhýbají řádné práci.[21])

Než přikročíme k vlastnímu výkladu, podíváme se na to, jaké situace se v životě vyskytují. Soustavné neplnění po dlouhou dobu bez jakýchkoli pletich není zpravidla možné. Oprávněná osoba totiž dříve či později přikročí k soudnímu vymáhání a pak nezbývá než nedobrovolně plnit — nebo mařit dopad výkonu rozhodnutí. Případy stejnorodé recidivy podle § 213 tr. zák. se proto nevyskytují zpravidla v podobě pouhého neplnění (odst. 1) po právní moci odsuzujícího rozsudku, nýbrž pachatel buď uniká srážkám ze mzdy anebo se vůbec nezapojí do řádné práce. Proto recidiva má velmi často povahu vyhýbání se plnění (odst. 2).

Některé zvláštnosti má zanedbání povinné výživy u pachatelů z řad příživnických živlů. Tito pachatelé se štítí práce, v zaměstnámí si vedou tak, že si vydělají jen na nezabavitelné minimum platu, zanedlouho jsou propuštěni pro lajdáctví nebo pro porušování povinností hrubšího rázu anebo sami práci bez důvodu opustí. Jejich trestní rejstřík obsahuje záznamy o trestných činech proti majetku, o příživnictví, o zanedbání povinné

---

[17]) Toto ustanovení bylo zrušeno zákonem č. 60/1961 Sb.
[18]) Sezn. lit. č. 7, 1. vyd. čes., II. sv., str. 265. Stejně II. vydání, jakož i Císařová, sezn. lit. č. 1, str. 175.
[19]) Sezn. lit. č. 10.
[20]) Orbis, Praha 1963, str. 45.
[21]) Lid. s. Tachov, T 170/57; lid. s. Stříbro, T 161/57; lid. s. Ústí n. L. 3 T 192/57; lid. s. Karlovy Vary, 3 T 295/57; lid. s. Ostrov, 1 T 74/58; lid. s. Kladno, 2 T 514/57.

výživy aj. U těchto pachatelů lze těžko rozlišit zvláštní jednání namířená přímo k uniknutí vyživovací povinnosti. Celý život těchto pachatelů-příživníků je totiž vyhýbáním se povinnostem, povinnostem vůči společnosti i povinnostem vůči rodině. Vyhýbání se práci není prostředkem, aby unikli plnění vyživovací povinnosti, nýbrž oboje vyplývá ze společného základu, z jejich protispolečenského zaměření.

C. Co je to „vyhýbání se plnění"? Záchytnými body pro správný výklad mohou nám být jazykový význam, forma zavinění a stupeň nebezpečnosti pro společnost vyjádřený trestní sazbou.

Příruční slovník jazyka českého uvádí dva významy: „1. Konati takový pohyb, aby někoho nebo něco minul, nesrazil se s ním. 2. Snažiti se s někým nebo s něčím se nesetkat, nestýkat, vystříhat se něčeho."

Smysl slova „vyhýbání se" znamená tedy především snahu něco opominout. Snaha vyjadřuje jednak úmyslnost, záměr, ale zároveň i jednání tímto záměrem vedené. To je opora pro Jestřábův názor. Vidíme však, že „vyhýbání se" má i slabší odstíny, z nichž Slovník zachycuje „vystříhati se"; v lístkovém materiálu Ústavu pro jazyk český najdeme doklady, v nichž „vyhýbání se" se blíží prostému úmyslnému neplnění.[22]) Jazykový výklad nám tedy pro rozlišení odstavce 1 a 2 mnoho nepomůže.

Jasné je, že neplnění z nedbalosti nemůže být nikdy přísněji trestným případem. Avšak pro rozlišení úmyslného neplnění od vyhýbání se, není ani subjektivní stránka nic platná.

Rozhodující bude tedy stupeň nebezpečnosti pro společnost. Předchozí zamyšlení vede k závěru, že *rozdíl mezi oběma případy je spíše jen kvantitativní. Přesto nutno zásadně dát za pravdu Jestřábovi.* Pravidlem je, že pouhé delší dobu trvající, soustavné neplnění vyživovací povinnosti není „vyhýbáním se", a to ani tehdy ne, kdyby obviněný měl úmysl neplatit trvale[23]). Naproti tomu neplnění provázené nějakým klamavým jednáním směřujícím alespoň k oddálení povinného plnění budeme kvalifikovat zpravidla jako „vyhýbání se". Přitom zvýšená nebezpečnost pro společnost se skládá z obou těchto složek. Menší intenzita jedné složky (např. kratší doba neplnění) může být vyrovnána větší intenzitou druhé složky (několikerá změna zaměstnání s utajením srážek ze mzdy).

Prozkoumejme ještě, zda toto pravidlo nemá výjimky. Významový rozdíl mezi oběma slovesy popisujícími jednání není kvalitativní, jak jsme ukázali. Proto není vyloučeno, abychom první krátkodobé neplnění spojené s jediným nesmělým pro-

---

[22]) „Což jsem se někdy vyhýbal nějakým závazkům?" (V. Martínek). „Kam by přišlo hnutí, kdyby jeho průkopníci... zbaběle se vyhýbali plnění povinností?" (Rudé právo 1950, 96, 5d). Kodifikační osnova z 26. 3. 1949 v § 62 znala dokonce vyhýbání se z nedbalosti(!).

[23]) Srov. kr. soud Praha 10 Tk 196/51. Obviněný byl přesvědčen, že není otcem dítěte; před soudem prohlásil, že se nechá raději zavřít, než by platil.

jevem snahy uniknout srážkám ze mzdy posuzovali ještě podle § 213 odst. 1 tr. zák. Praktický význam mají však výjimky v opačném směru, tj. možnost posoudit podle § 213 odst. 2 tr. zák. úmyslné neplnění, které není provázeno zvláštním únikovým jednáním. Tato možnost přichází v úvahu především u pachatelů příživnického způsobu života. V takových případech lze podle mého názoru vyjádřit vysoký stupeň nebezpečnosti pro společnost kvalifikací podle odstavce 2, i když nenajdeme žádné zvláštní momenty jednání směřující přímo k uniknutí vyživovací povinnosti. Kdybychom se rigorosně řídili Jestřábovým pravidlem — jež je jinak velmi užitečné — mohli bychom někdy porušení vyživovací povinnosti u pachatelů-příživníků kvalifikovat neprávem mírněji.

Mírněji trestný případ neplnění a přísněji trestné vyhýbání se plnění jsou navzájem *v poměru subsidiarity*. Nelze tedy někoho stíhat za to, že vůči téže osobě neplní vyživovací povinnost a zároveň se plnění vyhýbá. Je však možné, že současně vůči jednomu dítěti svou povinnost neplní, vůči druhému se jí vyhýbá anebo — a to je častější případ — nejprve neplní a pak se své povinnosti začne vyhýbat[24].

Jiné otázky objektivní stránky trestného činu:

A. Obecně se uznává, že *není třeba, aby trestnímu stíhání předcházelo soudní vymáhání* (srov. odůvodnění č. 56/1951 Sb. rozh. tr.). Maďarský kriminalista Matuz[25]) odsuzuje postup některých orgánů, které trestním řízením nahrazují exekuci k vydobytí výživného pod heslem, že s pohrůžkou trestu je vymáhání výživného snazší a bezpečnější. Matuz nemá důvěru k oprávněné osobě, která hned běží k trestnímu soudu. Bývá to ne tak pro ochranu potřeb dítěte, jako spíše ze zášti k povinné osobě. Je třeba dodat, že maďarská právní úprava je, pokud jde o tuto otázku, stejná jako naše.

Naopak samo nařízení výkonu rozhodnutí není ovšem důvodem k trestnímu stíhání. Záleží jen na tom, zda neplnění výživného dosáhlo potřebného stupně nebezpečnosti pro společnost. Výkon rozhodnutí může být nařízen již při malém prodlení, které zdaleka ještě nezakládá trestní odpovědnost (srov. str. 47,49).

Věc nutno uvážit z hlediska pomocné úlohy trestní represe. Z tohoto důvodu by předchozí marný výkon rozhodnutí měl být pravidlem. Ale z téhož důvodu nelze to stanovit jako všeobecnou podmínku. Mohou být totiž případy, kdy je předem jasné, že exekuční cesta by znamenala jen zbytečné další zdržení.

B. Do výkladu objektivní stránky trestného činu patří dále zmínka o tom, *zda příslušné ustanovení podmiňuje trestní odpovědnost nějakým účinkem na osobě, jež je předmětem útoku*, či nikoli. Některé zákony uvádějí jako znak skutkové podstaty, že oprávněná osoba upadne do nouze nebo je nu-

---

[24]) Srov. kr. soud B. Bystrica, 3 To 46/55 (SOP XVI 19/55) a č. 17/1957 Sb. rozh. tr.
[25]) Sezn. lit. č. 30.

cena brát podporu[26]), že je vystavena vážnému strádání[27], že jsou ohroženy její životní potřeby[28]) apod. Sovětské trestní právo[29]) a po jeho vzoru všechny právní řády zemí lidové demokracie, pokud již mají nové trestní zákony, dávají přednost formulaci, v níž se k trestnosti nevyžaduje žádný takový blíže konkretizovaný účinek. Pokud jsou v těchto zemích ještě trestní zákoníky buržoazního původu, vykládá je judikatura v stejném směru.[30])

Také československé trestní právo nastoupilo tuto cestu, a to již zákonem č. 266/1949 Sb.

V buržoazním právu je neplnění povinné výživy zpravidla formulováno jako výsledečný delikt. Tak je tomu v rakouském spolkovém zákoně č. 69 z r. 1925, v norském trestním zákoně z r. 1902 (§ 219), v československém zákoně č. 4/1931 Sb., v polském trestním zákoně z r. 1932, v rumunském z r. 1936 aj. Nechybí sice formulace širší nepožadující určitý účinek na předmětu útoku (Francie, zákon ze 7. 2. 1924, č. 1768 Journal Officiel, změněný zákonem ze 3. 4. 1928 č. 2155 téže sbírky, bulharský trestní zákon z r. 1896, čl. 284), avšak nejsou tak častá, jako opačná řešení.

Tento letmý pohled na otázku účinku, zejména zkušenosti z polské judikatury, opravňuje nás k tvrzení, že je přímo příznačná pro socialistické trestní právo taková úprava, která trestní odpovědnost nepodmiňuje žádným konkrétním ohrožením či porušením zdraví a výchovy dítěte. Nežádoucímu příliš širokému výkladu skutkové podstaty trestného činu (např. trestní stíhání při nezaplacení jedné dvou spátek) brání materiální pojetí trestného činu. Stran pojmu nouze odkazuji na další výklad.

C. Mezi jednáním pachatele a těžším následkem (§ 213 odst. 3 tr. zák.) musí být *příčinná souvislost*. Např. otec neplnil řádně svou vyživovací povinnost, ale něco málo přece jen matce na dítě posílal. Matka však utratila výživné pro svou zábavu a dítě trpělo nouzí. Rozsah neplnění povinné výživy u otce byl takový, že šlo o jednání pro společnost nebezpečné; dítě by však nebylo v nouzi, kdyby matka použila výživné pro dítě a ne pro sebe.[31]) U otce nejde o případ § 213 odst. 3 tr. zák.

---

[26]) Polský tr. zák., čl. 201.
[27]) Maďarsko do r. 1958.
[28]) NDR, § 170 b tr. zák.
[29]) Čl. 158 tr. zák. RSFSR 1926; stejně i nyní platný čl. 122 tr. zák. RSFSR z r. 1960.
[30]) Gimbut, sezn. lit. 41. Autorka v článku sleduje, jak se v judikatuře polského Nejvyššího soudu mění pojem nouze v čl. 201 tr. zák.: od extenzívního výkladu jako „obtížných podmínek" a „nedostatku" v rozhodnutí z 2. 2. 1952 přecházejí další rozhodnutí k výkladu ještě širšímu, že stačí stav hraničící s citelným nedostatkem; podle autorky spokojuje se tu soud se „snížením úrovně výživy a výchovy", jež je automaticky spojeno s každým neplněním povinné výživy. Článek se přimlouvá za změnu zákona ve směru judikatury.
[31]) Sezn. lit. č. 30.

ODDÍL 3

Zavinění

A. Neplnění vyživovací povinnosti podle § 213 odst. 1 tr. zák. je trestné, i když se tak stalo jen z nedbalosti. V odstavci 2 se vyžaduje výslovně úmysl. K okolnostem podmiňujícím použití vyšší trestní sazby podle § 213 odst. 3 tr. zák. stačí nedbalost (§ 6 tr. zák.).

Publikovaná judikatura vyslovila v č. 81/1955 a 30/1957 Sb. rozh. tr., že trestní odpovědnost pro zanedbání povinné výživy není dána už tím, že pachatel nevyživuje osobu, které je podle zákona o právu rodinném povinen platit výživné; trestní odpovědnost vyžaduje zavinění. V případě č. 81/1955 Sb. rozh. tr. však zřejmě nešlo jen o nedostatek zavinění, ale o zánik vyživovací povinnosti. Obviněný, provozující soukromou drátenickou živnost, neplatil soudem určené výživné 400 Kčs (starých peněz) na své 3 nezletilé děti. Hájil se, že je ve stavu nemocných, výdělek ze živnosti sotva stačí na jeho osobní potřeby, ježto platí výživné na další 2 děti zrozené mimo manželství a vydržuje nezletilého syna, kterého má ve výživě; ostatně ony dvě děti, jimž neplatil výživné, jsou již výdělečně činné. Soud si zde neujasnil, že otázku výše výživného může řešit jako otázku předběžnou (č. 33/1960 Sb. rozh. tr.) a hledal východisko v nedostatku zavinění.

Druhé rozhodnutí (č. 30/1957 Sb. rozh. tr.) nás přivádí k zavinění z nedbalosti. Obviněný plnil běžné výživné, nesplnil však v plném rozsahu dlužné výživné. Dluh 5000 Kčs narostl v důsledku toho, že manželka obviněného se původně spokojila s tím, že jí obviněný posílal rodinný přídavek na dítě a ponechal jí při rozchodu zařízení bytu. Pak si to rozmyslila a žádala výživné zpětně za půldruhého roku. Obviněný zaplatil na dluh jen 1500 Kčs, zbytek se marně snažil sehnat půjčkou. Rozsudek soudu I. stupně, kterým byl obviněný uznán vinným podle § 210 odst. 1 tr. zák. z roku 1950, byl ke stížnosti pro porušení zákona zrušen s tím, že není podklad pro závěr, že obviněný jednal úmyslně. Nebylo však ani dovozeno, v čem spočívá nedbalost. Obviněný se domníval, že přenecháním nábytku a posíláním rodinného přídavku plnil svou vyživovací povinnost. Soud o této obhajobě prohlásil, že obviněného nemůže omluvit, nepřezkoumal ji, ani jinak z okolností případu nedovodil jeho zavinění.

Praxe se setkává s problematikou zavinění častěji, než se na prvý pohled zdá. Je to všude tam, kde se musí vyrovnat s obhajobou obviněného, který se domníval, že nemusí plnit výživné nebo nikoli ve výši předpokládané v obžalobě. I když to budou po většině liché výmluvy, je nutno si ujasnit z hlediska hmotného práva, jaký je podle zákona obsah zavinění, zejména zda a do jaké míry omlouvá mylná představa o vyživovací povinnosti.

B. Zavinění se musí vztahovat na okolnosti naznačené v §§ 4, 5 ve spojení s § 3 tr. zák. Z našeho hlediska tedy zasluhuje pozornosti především otázka, *zda a do jaké míry musí mít pachatel správnou představu* o jednom ze znaků uvedených ve zvláštní části, *o své vyživovací povinnosti*. Vyživovací povinnost je pojem právní, určený blíže mimotrestními normami; vyjadřuje nejen existenci vyživovací povinnosti, ale i její výši.

Řešení je asi toto: Jde-li o znak uvedený ve zvláštní části, musí se úmysl vztahovat mimo jiné na tuto okolnost. To znamená, že pachatel musí vědět, že takovou povinnost má nebo může mít. O chtění nebo srozumění nemá smyslu mluvit u skutečností, jež tu v době činu existují již hotové. Pachatel přece nemůže „chtít" mít něco, co již má. Podobně je tomu u srozumění. Pachatel není srozuměn s tím, že má vyživovací povinnost, nýbrž s tím, že za této situace jedná způsobem naznačeným v §§ 3, 4 tr. zák. Jinak by se naše právní pojmy a vyjadřování rozcházely s obecnou řečí. Prozkoumání této myšlenky, jež omezuje dopad volní složky úmyslu na některé znaky trestného činu, by přesahovalo rámec této studie.

Úmysl se musí vztahovat přímo na samu vyživovací povinnost, nikoli jen na skutkové předpoklady její existence. Nestačilo by například, kdyby manžel věděl jen tolik, že jde o dítě, které nezplodil, narozené v prvních 180 dnech manželství, při čemž otcovství nebylo popřeno; při tom by byl přesvědčen, že cizímu dítěti není povinen výživou. Úmysl musí zahrnovat samu existenci i výši vyživovací povinnosti, a to alespoň přibližně.

Negativní omyl o existenci nebo výši vyživovací povinnosti vylučuje tedy úmysl, nemusí však nevyloučit nedbalost, která k naplnění skutkové podstaty § 213 odst. 1 tr. zák. stačí. Hájí-li se tedy obviněný, že podle svého přesvědčení nebyl povinen platit, je třeba obhajobu zvážit z uvedených hledisek. Většinou obviněný své povinnosti zná a soud takové obhajobě neuvěří. Občas se však vyskytnou případy, kdy takovou obhajobu nelze odbýt frází, „že to obviněného nemůže omlouvat". Příkladem je č. 30/1957 Sb. rozh. tr. O odpovědnosti za neplnění výživného z nedbalosti lze uvažovat, jestliže povinný např. mylně předpokládá, že jeho dítě je již výdělečně činné, že vyživovací povinnost přestává po dovršení 15. roku dítěte,[1]) že výživné je uhrazeno hodnotou věcného plnění[2]), že je o dítě jinak postaráno[3]), že nemusí platit, když se matka znovu vdala a její manžel má větší příjem, že vyživovací povinnost zanikla „prominutím dluhu" se strany matky apod. Zcela ojediněle se najdou lidé, kteří vůbec nevědí o své vyživovací povinnosti nebo o její správné výši.[4]) Omyl o správné výši výživného by byl pochopitelný u osob, jejichž vyživovací povinnost nebyla dosud soudem určena, avšak tyto případy jsou v trestní praxi vzácné.

Zde možno učinit jeden obecnější závěr de lege ferenda. Jsou četné úmyslné trestné činy, u nichž trestní odpovědnost závisí na tom, zda úmysl obviněného zahrnul i porušení mimotrestních norem (např. trestné činy daňové, devizové aj.). Znalost takových norem není tak běžná jako je znalost skutkových okolností, za nichž pachatel jedná. Kde tedy trestní politika vyža-

---

[1]) č. 33/1960 Sb. rozh. tr.
[2]) L. s. tr. Praha, 2 T 113/58
[3]) L. s. Mělník T 56/59
[4]) L. s. tr. Praha, 2 T 385/58 — omyl o výši výživného.

duje důslednější postih, je třeba dbát této zvláštnosti; někdy bude na místě rozšířit trestní odpovědnost i na případy, kdy neznalost mimotrestní normy je zaviněna jen z nedbalosti. To se může stát takovým způsobem, jako je tomu u § 213 odst. 1 tr. zák. Taková formulace trestního ustanovení ovšem znamená, že nedbalost se vztahuje nejen na porušení mimotrestní normy, nýbrž na kterýkoli znak trestného činu. Tím se trestní odpovědnost zbytečně rozšiřuje. Je možný i jiný způsob: nedbalost omezit pouze znalost mimotrestních norem, při čemž ke všem ostatním znakům by bylo třeba úmyslu. V rámci této studie se ovšem nemohu zabývat jinými trestnými činy, u nichž by jedna nebo druhá formulace přicházela v úvahu.[5])

C. Další otázka, s níž se setkáváme v subjektivní stránce § 213 tr. zák., je taková: Šlo by o pokus (resp. o přípravu k trestnému činu), *kdyby někdo neplatil výživné, mylně se domnívaje, že je k tomu po právu povinen?* Příklad lze si snadno představit: Povinná osoba neví, že její povinnost mezitím zanikla, protože dítě je již samo výdělečně činné; jiný se domnívá, že má vyživovací povinnost k práce neschopnému bratru. Jde o dva různé případy.

V druhém případě vyživovací povinnost neexistuje, neplacení výživného tedy neporušuje žádný trestněprávní předpis. Stejně by bylo třeba posuzovat, kdyby tu byla povinnost platit určité částky, nikoliv však povinnost chráněná § 213 tr. zák. Jde o beztrestný, tzv. putativní delikt. Tato otázka u § 213 tr. zák. má spíše teoretický význam. Zajímavé na tom je, že omyl se zde týká znaku výslovně jmenovaného ve zvláštní části, tj. „vyživovací povinnosti". Přesto nejde o trestný pokus. Pokusem může být jen takové jednání, které — nebýt omylu — by za daného právního řádu bylo trestným činem.

V prvním případě vyživovací povinnost také neexistuje, neboť dítě se již samo živí. Kdyby však nebylo omylu povinné osoby, tj. kdyby skutečnost odpovídala její představě, pak by tu zanedbání povinné výživy bylo. Jde o skutkový omyl, a to tzv. pozitivní. Proto by šlo za podmínek § 8 tr. zák. o pokus. Tento případ by mohl být docela praktický. Např. pachatel se po léta vyhýbal vyživovací povinnosti, byl několikrát trestán pro její zanedbání; naposled pak neplnil výživné po dobu 4 měsíců před tím, než dítě začalo být výdělečně činné, a pokračoval v tom ještě 3 měsíce poté, než se dověděl — třebas až u příležitosti dalšího vyšetřování před orgány VB — že jeho vyživovací povinnost zanikla.

---

[5]) Štěpán připomněl k této partii: Za dnešního stavu věcí musí být uznáno, že neznalost mimotrestních norem je postavena na roveň skutkovému omylu; uvádí tři argumenty: a) v současné době byly vydány rozsáhlé nové kodexy — kdo se může vyznat ve změně poloviny právního řádu? b) podle § 121 o. s. ř. ani soud nemusí znát veškeré právo, tím méně občan, c) často — a zejména v alimentačních věcech — podávají dnes při zlidovění orgánů občanům právní informace laici, a to leckdy autoritativně. Není možné, aby občana takto vzniklý omyl neomlouval (např. aktivistka péče o mládež mylně informuje otce o zániku jeho vyživovací povinnosti).

S tím plně souhlasím. Možno jen dodat, že v právním řádu máme změny nejen rozsáhlé, nýbrž i relativně velmi časté. Nepřeceňujme výsledky popularizace právního řádu v širokých vrstvách občanstva. Jako zdravotnická osvěta nemůže nahradit odbornou pomoc lékaře, tak ani popularizace práva nevyškolí právníky. Dokumentace právních norem, a to i našich vlastních, je nedostatečná, takže i pro odborníka je zatěžko v některých úsecích zjistit, co jako právo platí.

D. *Zavinění se musí vztahovat i na další znaky uvedené ve zvláštní části.* U našeho trestného činu je to tedy vedle vyživovací povinnosti i samo jednání. To záleží zpravidla v opominutí poslat výživné. Povinný někdy zapomene poslat výživné včas; pak si vzpomene nebo je upomenut. Prodlení několika dnů či týdnů není trestné. Nezaplatí-li ani pak, nejde ještě nutně o úmysl. Povinný odloží upomínku stranou, mezitím peníze z výplaty utratí; pak počítá s tím, že pošle z příští výplaty, ale historie se třeba několikrát opakuje.[6]) Takové jednání se kvalifikuje jako nedbalost, pokud povinný ještě měl dobrou (leč slabou) vůli své povinnosti přece jen dostát. O úmysl by šlo tehdy, kdyby pachatel chtěl neplnit svou povinnost nebo byl s tím alespoň srozuměn.

Z hlediska zavinění je třeba si dále všimnout případů, kdy povinný opustí dosavadní zaměstnání. To se může stát z jeho vlastního rozhodnutí, jež je motivováno nejrůznějším způsobem. Úmyslné počínání povinné osoby směřující ke skončení pracovního poměru není nutně spojeno s úmyslným zaviněním ve vztahu k vyživovací povinnosti. Někdy však v tom lze spatřovat nedbalost ve vztahu k vyživovací povinnosti; to zejména tehdy, když vyhledání nového zaměstnání bude spojeno s potížemi nebo s podstatným snížením výdělku. Ztratí-li povinný zaměstnání v důsledku nedbalého výkonu práce, neznamená to nutně nedbalost i k plnění vyživovací povinnosti. Nelze zpravidla přičítat celý další řetěz následků tomu, kdo z nedbalosti zaviní první článek tohoto řetězu. Jde-li však o hrubší formy pracovní nekázně, o lajdácký poměr k plnění úkolů, možno v tom shledat nedbalost i ve vztahu k vyživovací povinnosti. Situace je tu podobná, jako u řidiče, který se před cestou opitím uvede do stavu, kdy nebude moci dostát svým povinnostem; nedbalost ve vztahu k poruše je již v tom, že se uvedl do stavu, v němž lze předpokládat, že poruchu způsobí.

E. *Trestní odpovědnost za neplnění vyživovací povinnosti z nedbalosti* je v socialistických právních řádech ojedinělý zjev, který se nikde jinde nevyskytuje než u nás.[7]) Do platného práva přešel zákonodárnou tradicí ze zák. č. 4/1931 Sb. Tehdy však měla odpovědnost za nedbalost jakýsi smysl, protože šlo o tzv. výsledečný delikt; rozšíření na poli subjektivní stránky bylo protiváhou četných omezení trestní odpovědnosti v jiných směrech. Neplnění alimentační povinnosti z nedbalosti nedosahuje podle mého názoru nebezpečnosti pro společnost potřebné pro trestný čin. Zde plně postačí prostředky občanskoprávní. Doporučuji de lega ferenda omezit trestní postih na případy úmyslného neplnění. Dokud se tak nestane, bude na sou-

---

[6]) Tak mi osobně vylíčil svůj případ odsouzený F. K., o. s. Bratislava, 21 T 97/61.

[7]) Srov. Kirov, sezn. lit. č. 20, který požaduje k trestnosti toliko přímý úmysl. Polský tr. zák. v čl. 201 má omezující znak „złosliwe".

dech a prokurátorech, aby důsledně uplatňovali materiální pojetí trestného činu a případy kulpózní zpravidla nestíhali.

ODDÍL 4

Případy zvýšené nebezpečnosti pro společnost

A. O nouzi jako okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby v § 210 odst. 3 tr. zák. z r. 1950 se v literatuře psalo nejednou.

Už komentář z r. 1953 řešil otázku, zda pojem nouze v tomto ustanovení je totožný se stejnojmenným pojmem práva rodinného; podle komentáře je to pojem užší. Jinou otázkou zabýval se Vybíral[1]) z podnětu rozhodnutí č. 52/1954. Vybíral souhlasí s uvedeným rozhodnutím, že se nevyžaduje, aby oprávněná osoba byla následkem nesplnění alimentační povinnosti skutečně v nouzi; stačí, že jí nouze hrozí. Tento názor byl převzat i do učebnice. Přijímá jej i Císařová[2]): „V případě, že oprávněné osobě v důsledku pachatelova jednání hrozí nouze nebo jiné nebezpečí, je pachatel přísněji trestný." Námitky proti tomu vznesl Jestřáb[3]). Dovozuje, že jazykově ze spojení slov „nouze nebo jiné nebezpečí" plyne, že nouze je považována za nebezpečí. K témuž závěru jej vede i logický výklad, neboť z hlediska objektu je nouze nebezpečím čili ohrožením. Jestliže třetí osoba dobrovolně, aniž je k tomu povinna, poskytuje dítěti nutnou výživu, není dítě v nouzi; otce, který zanedbává svou vyživovací povinnost k takovému dítěti, nelze tu stíhat podle vyšší sazby § 210 tr. zák. z r. 1950. V naší trestněprávní literatuře však nikdo dosud jasně nevymezil, co to nouze je; Jestřábovo vysvětlení, že jde o ohrožení objektu, není dost určité a komentář jen srovnával jeden neznámý pojem nouze s jiným blíže nevymezeným pojmem. Podrobnější výklad „nouze" pro trestné neplnění povinné výživy podalo trestní kolegium polského Nejvyššího soudu v rozhodnutí z 27. 7. 1959. Třebaže obsahuje velmi závažné myšlenky, musíme — vzhledem k odchylné právní úpravě — k němu přistupovat kriticky. V polském právu je způsobení nouze znakem základní skutkové podstaty, takže je pochopitelný její extenzívní výklad. Pro výklad nouze v § 213 tr. zák. musíme vycházet z našeho zákona.

S pojmem nouze pracovalo naše dříve platné právo rodinné; podmiňovalo jím některé alimentační nároky (§ 72 zák. o pr. rod. z r. 1949). V literatuře a judikatuře práva rodinného nacházíme výklad pojmu nouze. I když nelze výklad přenést beze změny do práva trestního, jsou tu některé zajímavé myšlenky. V publikaci Vyživovací povinnost[4]) se říká, že je to takový stav oprávněné osoby, v němž nemá žádný zdroj, z něhož by mohla uspokojovat své osobní potřeby. Podobně definuje nouzi také Komentář k zákonu o právu rodinném[5]): „stav, v němž oprávněný nemůže buď zcela nebo zčásti z vlastních prostředků krýt své osobní potřeby přiměřeně poměrům, v nichž žije." Toto vymezení ukazuje na relativnost pojmu nouze. Jiné aspekty doplnila učebnice rodinného práva[6]): vylučuje nouzi, jsou-li nutné osobní po-

---

[1]) Vybíral: Pojem a význam objektu trestného činu v čs. socialistickém trestním právu. Rozpravy ČSAV, řada společenských věd, 1956, str. 78.
[2]) Sezn. lit. č. 1.
[3]) Sezn. lit. č. 2.
[4]) Sezn. lit. č. 11, str. 37.
[5]) Sezn. lit. č. 12, str. 301.
[6]) Sezn. lit. č. 13, str. 179.

třeby dobrovolně uhrazovány třetí osobou. Učebnice chápe dále nouzi jako stav objektivně zjistitelný. Všechny prameny se shodují v tom, že „nerozhoduje, z jakých příčin nastal stav nouze, zejména, zda si tento stav zavinila oprávněná osoba sama" (tamtéž). Nouze v právu rodinném se někdy chápe tak, že k vyloučení nouze stačí, má-li dotyčná osoba nějaký právní nárok na plnění opakujících se dávek, a to bez ohledu na to, zda tento nárok je ve skutečnosti plněn. „Jestliže však tu je zákonný nárok manžela... je nutno spatřovat zdroj jeho obživy v tomto nároku a nelze proto u takového potřebného manžela mluvit o stavu nouze."[7]) S tím nelze souhlasit. Nouze je faktický stav. Nestačí právní nárok na nějaké plnění, který není realizovatelný.

Vidíme tedy, že nouze ve smyslu práva rodinného neznamená, že by oprávněný musel skutečně po nějakou dobu strádat, např. mít hlad, trpět zimou atd. Nekryje se s běžným významem toho slova. Nouze znamená pouze nedostatek vlastních výdělečných a majetkových možností a jakýchkoli jiných příjmů.

Trestní zákon z r. 1961 ukončil spor o to, zda pro použití vyšší trestní sazby stačí nebezpečí nouze či je třeba, aby tu byla nouze skutečná. Je jasné, že stačí nebezpečí nouze. Přesto však tím není ještě vysvětleno, jaký stav je zde míněn. Nedostatkem dosavadních literárních příspěvků k této otázce bylo, že se zabývaly odtrženě otázkou, skutečná či hrozící nouze, aniž vysvětlily, co rozumějí nouzí.

B. *Jaký postoj zaujímá praxe?* Praxe používá odstavce 3 jen v ojedinělých případech. Je zajímavé, že procento kvalifikovaných případů se nijak podstatně nezměnilo se změnou zákonné úpravy v r. 1961. Jako kvalifikované případy se posuzují zpravidla jen případy skutečného vážného strádání.

Z nepublikované judikatury k § 210 tr. zák. z r. 1950 možno uvést: Matka, trestaná prostitutka, bez pracovního poměru, ponechala své 1-leté dítě v tak zuboženém stavu (hlad, špína, nemoc), že muselo být převezeno do nemocnice[8]). Obžalovaný je otcem pěti dětí ve věku od 2 do 8 roků, o něž se vůbec nestará. Z obsahu spisu vyplývá, že vede nezřízený život. Je zaměstnán pouze příležitostně, své manželce na výživu dětí dává pouze 5 Kčs denně a často i tuto částku jí odebere a propije. Matka dětí jako domovnice má příjem 210 Kčs měsíčně. Ze spisů vyplývá, že spolu s dětmi je vydána nouzi, že nemá ani na chleba a mléko a že tyto nezbytné potraviny k zajištění nejnutnější výživy dětí dostává od sousedů[9]). V obou případech však soudy nesprávně uznaly pouze na § 210 odst. 2 tr. zák. z r. 1950.

Publikované rozhodnutí č. 52/1954 Sb. rozh. tr. je výjimkou z této linie. Nemanželský otec neplnil výživné 700 Kčs (starých peněz) od 1. 2. 1952 do 1. 9. 1953; dítě žilo spolu s matkou u matčina otce, který je sám také živil, neboť matka nemohla být výdělečně činnou, nemajíc možnost malé dítě někomu svěřit. Soud spatřoval nouzi v tom, že dědeček mohl další vyživování dítěte, nejsa k tomu podle zákona povinen, kdykoli odmítnout. Žádné konkrétní nebezpečí, že dědeček odmítne svou podporu, zatím nehrozilo. Ostatně on byl dokonce povinen k výživě dítěte; nemohla-li matka vydělávat a nebylo-li možno výživné od otce dobýt, nastupovala subsidiární povinnost vyživovací prarodičů. Dítě nouzí netrpělo. Nešlo tu o mimořádný případ,

---

[7]) Sezn. lit. č. 11, str. 37.
[8]) Kr. s. Brno, 6 To 137/54, SOP X 49/54
[9]) L. s. K. Vary, 3 T 188/57

nýbrž naopak o zcela běžný. Neplní-li např. otec výživné, zpravidla se dítěte někdo ujme — jinak by totiž zemřelo hlady. Nejčastěji je to matka, která plní vedle svého i otcův podíl na výživném. Nebezpečnost pro společnost není však podstatně vyšší vypomáhá-li jiný příbuzný nebo třetí osoba.

C. Dnes není třeba se vracet podrobněji k staré judikatuře a staré literatuře. Stručně jen poznamenám, že souhlasím s Jestřábem, že odůvodnění č. 52/1954 Sb. rozh. tr. není přesvědčivé[10]). Z toho, že nouze = zvláštní případ nebezpečí, nikterak nelze vyvodit, že stačilo nebezpečí nouze, tj. nebezpečí onoho nebezpečí. Domnívám se, že zákon měl v § 210 odst. 3 z r. 1950 na zřeteli obecný význam slova nouze, a to nouze skutečné, nikoli jen hrozící (či dokonce ne dost pravděpodobné nouze, jako v případě uvedeného rozhodnutí). Hlavním důvodem je mi materiální pojetí okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby. Potvrzení toho spatřuji také ve srovnání trestních sazeb §§ 210, 212, 219 a 221 tr. zák. z r. 1950. Přitom nouze je nejen poruchou (ve vztahu k životní úrovni), ale i nebezpečím dalších závažnějších následků, např. na zdraví atd.

Co se na tom změnilo novou formulací zákona? Kodifikační materiály nasvědčují tomu, že dikce zákona se chtěla vyhnout konstatování nouze. To také pozorujeme v zákonu o rodině (srov. § 90 cit. zák.). Předpokládá se, že v podmínkách vyspělé socialistické společnosti k takovému stavu nemůže ani dojít. Materiální pojetí trestného činu bylo v celém trestním zákoně prohloubeno (srov. § 88 tr. zák.). Argument se srovnáním trestních sazeb, zejména nyní s § 215 tr. zák. platí i nadále. *Domnívám se proto, že změna v § 213 odst. 3 tr. zák. je jen formulační, ale smysl zůstává v podstatě stejný.* Pokusím se naznačit, jaký je tento smysl.

Nouze je podmíněna bohatstvím země, úrovní výrobních sil a společenským zřízením[11]). Čím větší je bohatství země, čím vyšší je úroveň výrobních sil, tím výše leží hranice mezi nouzí a normální životní úrovní. V buržoazní společnosti s jejími ostrými třídními rozdíly, jež určují i podíl příslušníků různých tříd na národním důchodu, leží hranice nouze pod úrovní nejchudších vrstev společnosti. V socialistické společnosti předně není tak příkrých rozdílů mezi bohatstvím a chudobou; zvláštní pozornost se věnuje zvýšení životní úrovně vrstev sociálně nejslabších. Kromě toho, myslím, socialistickému právnímu vědomí náleží citlivěji reagovat na pokles hospodářského postavení člověka. Proto dosah slova nouze se časem mění. Co kdysi bylo znakem vyšší životní úrovně, např. určitý způsob stravování, odívání, obutí atd., stává se běžnou životní potřebou. Např. rozhlasový přijímač, kdysi předmět téměř luxusní, je dnes prakticky v každé domácnosti.

Tyto obecné úvahy jsou užitečné, jen když nouzi vykládáme se zřetelem na souvislosti § 213 tr. zák. Nebezpečí nouze lze co do závažnosti srovnat

---

[10]) Sezn. lit. č. 2
[11]) Szerer, sezn. lit. č. 44.

s týráním svěřené osoby. Sazba trestu je tu stejná. Situace bývá dosti podobná: předmětem útoku zpravidla je v obou případech dítě, pachatelem osoba, která má zvláštní povinnosti vůči němu, oboje činnost je zpravidla soustavná, nouze i týrání vyvolávají nepřirozené, velmi tíživé životní podmínky, skutečnou osobní újmu. Mám za to, že nebezpečí nouze je takový nedostatek, který oprávněné osobě nedovoluje plně uspokojovat základní životní potřeby, zvláště potřeby výživy, odívání, bydlení. To znamená, že např. potrava nemá potřebnou kalorickou a biologickou hodnotu, nebo že oblečení je chatrné, nedostává se otop atd. Záleží přitom na skutečném stavu. Nelze vycházet ze stavu, který by tu byl, kdyby nebylo podpory poskytované třetí osobou, jež k tomu nebyla povinna, anebo podpory se strany státu. Takový fiktivní stav nouze by skýtal nejistý podklad pro rozhodování a neodpovídal by materiálnímu pojetí zvláště přitěžujících okolností.

K tomuto základnímu určení připojím několik poznámek. Jde o některé dílčí problémy:

1. Možno k základním životním potřebám, které nejsou v případě § 213 odst. 3 tr. zák. uspokojeny, počítat i určité potřeby kulturní? Myslím, že zásadně ano, např. kdyby bylo neplněním výživy ohroženo základní školní vzdělání. V našem státě, kde toto základní vzdělání je bezplatné a dokonce všechny školní potřeby jsou zdarma, nepřichází tato stránka nouze v úvahu.

2. Jde o nouzi ve smyslu § 213 odst. 3 tr. zák. i tehdy, když matka s vynaložením neúměrné námahy zajistí dítěti všechny základní potřeby a sama trpí nouzí? Polské rozhodnutí trestního kolegia Nejvyššího soudu z 27. 7. 1959 posuzuje takový případ stejně jako nouzi dítěte samého. Myšlenka je to spravedlivá. Proč by obětavost matky měla prospívat bezohlednému otci? Možno říci, že nouze matky znamená konkrétní „nebezpečí nouze dítěte"; tak je použití § 213 odst. 3 tr. zák. zněním zákona odůvodněno. Nelze to však rozšiřovat na jakoukoli podporu dítěte od kohokoli poskytovanou, jak činí č. 52/1954 Sb. rozh. tr. Omezil bych tento výklad jen na případy osobní nadměrné námahy podporující osoby, jež sama trpí nouzí.

3. Máme posuzovat, zda nouze nastala ve vztahu k průměrné životní úrovni pracujících nebo ke konkrétní vyšší nebo nižší životní úrovni té rodiny, o niž jde? Z toho, co jsem výše uvedl, myslím plyne, že by bylo proti smyslu zákona, kdyby kritérium nouze měla být individuální vyšší životní úroveň rodiny. Pak by např. bylo nouzí, kdyby dítě nemohlo chodit do hudební výchovy[12]), kdyby mu matka nemohla koupit nákladnější sportovní potřeby apod. Základním hlediskem by tedy měla být všeobecná současná životní úroveň. U rodin, které žijí hluboko pod tímto průměrem, by však dítě bylo „v nouzi", i kdyby otec plnil řádně vyživovací povinnost

---

[12]) Srov. Ruff, sezn. lit. č. 33 v polemice s Pauliniovou.

a každé sebemenší porušení vyživovací povinnosti by tuto nouzi zvyšovalo. Zde je třeba vycházet z individuální životní úrovně a za nouzi pokládat takové porušení vyživovací povinnosti, které se na tomto sníženém životním standardu zřetelně projeví. Je přirozené, že zde i nevelké zanedbání povinnosti vyživovací bude mít citelnější důsledky.

D. *Důvody pro použití vyšších trestních sazeb* byly v našem § 210 tr. zák. z r. 1950 vymezeny příliš úzce a neodpovídaly potřebám praxe. Skutečná nouze oprávněné osoby je v našich poměrech poměrně vzácná a časem bude zjevem ještě vzácnějším a posléze pouze historickým. Naproti tomu vystupuje do popředí zájmu recidiva a příživnický způsob života pachatele.

Poučný je zde příklad maďarské úpravy z r. 1958: Podle § 2 nař. č. 21/1958 platí vyšší trestní sazba (6 měsíců až 3 léta), jestliže pachatel

a) zanedbáním výživy vystavuje oprávněného vážnému strádání,

b) svou vyživovací povinnost neplní pro vyhýbání se práci, opilství nebo nemravný způsob života,

c) v případě recidivy.

Citované nařízení pro své účely pak vymezuje recidivu: Recidivistou je ten, kdo byl již pro trestný čin neplnění vyživovací povinnosti dříve odsouzen a od odpykání trestu nebo zániku výkonu trestu ještě neuplynulo 5 let.

Reformy čs. trestního práva z r. 1956 a 1961 dovolují tyto případy postihnout přiměřenějším způsobem, než tomu bylo dříve. Příživnictví se vyjadřuje souběhem trestných činů §§ 213 a 203 tr. zák. Recidiva je za podmínek § 41 tr. zák. spojena s vyšší trestní sazbou (§ 42 tr. zák.). Vyhýbání se práci, opilství nebo nemravný způsob života může se odrazit též v tom, že opominutí vyživovací povinnosti s tím spojené budeme posuzovat nikoli jen jako prosté neplnění, nýbrž vyhýbání se vyživovací povinnosti.

ODDÍL 5

Některé otázky obecné části ve vztahu k § 213 tr. zák.

A. Ústředním pojmem trestního tráva je *nebezpečnost činu pro společnost.* Má význam téměř pro všechny otázky obecné části. Reforma čs. trestního práva velmi zdůraznila materiální pojetí trestného činu.

I naše studie o zanedbání povinné výživy z tohoto pojetí vychází a snaží se je důsledně uplatnit. Uplatňuje je tak, aby bylo výrazně diferencováno na jedné straně jednání vyšší nebezpečnosti pro společnost, jako jsou jednání příživnických živlů, na druhé straně pak jednání, jež jsou při dolní hranici trestní odpovědnosti nebo pod ní. V prvém směru se diferenciace těžších případů podporuje výkladem pojmů „vyhýbání se" a „nebezpečí nouze"; na přísnější postižení třeba pamatovat i ve výkladu o trestech. V druhém směru jsou to četná upozornění v stati o objektu trestného činu

a o právní povaze nároku na výživné, kde se doporučuje vyloučit určité případy z dosahu trestní odpovědnosti; rovněž kulpózní neplnění zpravidla nebude trestným činem.

B. *Pokus zanedbání povinné výživy* se v praxi nevyskytuje. Je tomu tak z několika důvodů. Jde o omisivní delikt. Pokusy omisivních deliktů jsou vzácné, ale možné jsou. Přicházejí v té podobě, že se pachatel buď uvede do stavu, kdy nebude moci svou povinnost splnit, anebo se mylně domnívá, že má povinnost konat (viz č. 74/1957 Sb. rozh. tr.[1]). Uvede-li se někdo do situace, v níž nebude moci výživné plnit (např. přivodí si pracovní neschopnost), nepůjde tu o neplnění, nýbrž o vyhýbání se plnění. Tento typ pokusu omisivního deliktu nepřichází zde v úvahu. Výraz „vyhýbání se" je další taková široká formulace jako jsou „pletichy", „nekalé jednání" aj.; u trestných činů charakterizovaných takovým jednáním se obvykle v nauce pokus vylučuje. Myslím, že teoreticky i u skutkových podstat tohoto druhu pokus možný jest, protože může chybět k dokonání trestného činu některý jiný znak než jednání; pro naše účely se tím však nemusíme zabývat. Zbývá jen pokus toho typu, že pachatel mylně předpokládá existenci své vyživovací povinnosti. O tom byla řeč v jednom z předchozích oddílů.

C. *Návod a pomoc k § 213 tr. zák.* možné jsou. Pomocí bývalo kdysi zaměstnání povinné osoby na oko „za byt a stravu". Dnes se však tato forma účastenství nevyskytuje. Nejsou pro ni hospodářské podmínky. Místo toho umožňují nové hospodářské podmínky vznik nových forem zločinnosti. Občas se dnes setkáváme s napomáháním pachateli se strany pracovníků socialistických organizací. Mají-li zájem získat pracovní síly (na tom může být závislé splnění plánovaných úkolů), jsou ochotni porušovat předpisy o odměňování práce. Úmyslně pak neprovádějí srážky ze mzdy, aby neodradili nového pracovníka. Vědí, že tím umožňují povinné osobě, aby unikla soudnímu výkonu rozhodnutí o výživném, a jsou s tím srozuměni.

D. Větší význam má *otázka svolení poškozeného.*

Učebnice[2]) o něm říká, že „nevylučuje trestnost činu. Chráněným objektem nejsou tu totiž jednotlivé dávky, nýbrž sám zákonný nárok na výživu a zaopatření, který je nepromlčitelný a jehož se nelze platně zříci".

My jsme však již dokázali, že zletilé osoby se mohou platně zříci splatných dávek výživného. Jinak je tomu s prominutím dlužného výživného u nezletilců. Vezměme případ, že by např. matka dítěte prohlásila, že od otce dítěte žádné peníze nepřijme, že se o dítě sama postará. Kdyby otec neplatil výživné, byl by podle názoru učebnice trestný (a matka také — pro návod), ledaže by skládal výživné do notářské úschovy. Trestní odpovědnost je tu

---

[1]) Pachatel se mylně domníval, že má poskytnout pomoc osobě smrtelně zraněné; ve skutečnosti smrt již nastala a pomoc tedy nepřicházela v úvahu.

[2]) Sezn. lit. č. 7, vyd. 1959, II. sv., str. 205.

důsledek sotva přijatelný. Život přináší takové situace a otázku trestní odpovědnosti nelze tu odbýt větou, „kde není žalobce, není ani soudce". Mám za to, že reálnější a životu bližší pohled vede k názoru, že svolení poškozeného není bez významu. Učebnice spíše měla na zřeteli uvedený případ s dodatkem, že matka sama nemůže dítě uživit a dítě trpí nedostatkem. Názor, že svolení poškozeného nevylučuje trestnost, nebyl míněn tak kategoricky, jak byl formulován.

Správná odpověď podle mého názoru je tato: Pokud výjimečně (u zletilých osob) je možné prominutí dlužných dávek výživného, nemůže být o trestní odpovědnosti ani řeči. U nezletilých dětí vylučuje zpravidla souhlas jejich zákonného zástupce nebezpečnost pro společnost (§ 3 tr. zák.), je-li o děti jinak náležitě postaráno. Kdyby však potřeby dítěte utrpěly nezaplacením výživného, bude stupeň nebezpečnosti pro společnost vyšší než nepatrný a svolení zákonného zástupce nemůže vylučovat trestnost. Možno dokonce uvažovat o odpovědnosti matky, která by takové svolení dala, nevymáhala výživné a nechala děti strádat.

E. Jsou ještě nějaké *jiné okolnosti vylučující nebezpečnost pro společnost u neplnění výživného?* Někdy se uvažuje o tom, že povinný nemusí platit výživné, pokud by se tak dělo na úkor jiné osoby oprávněné požadovat výživné[3]). Myslím, že pro naše právo tento problém neexistuje. Výše výživného je vždy určována se zřetelem ke všem ostatním alimentačním povinnostem osoby povinné. Výživné více dětí téhož rodiče má být takové, aby životní úroveň všech dětí byla stejná.[4]) Změní-li se podstatně poměry, změní se ex tunc výše výživného a trestní soud k tomu musí přihlížet. Výše výživného, jehož placení bylo trestným způsobem zanedbáno, se nemůže dostat do rozporu s alimentačními nároky jiných osob.

Může tu však být kolise s krátkodobými naléhavými výdaji, které nelze ještě označit za změnu poměrů ve smyslu § 99 zák. o rod. Tak např. manželka onemocní, nebo je třeba zálohovat určitou práci, která později přinese užitek (vyzkoušení zlepšovacího návrhu, opsání rukopisu pro tisk), nebo povinný ztratil celou výplatu a musel si na krátký termín půjčit peníze apod. Takové okolnosti neodůvodňují změnu výše výživného, ale nelze k nim nepřihlížet v trestním právu. Je třeba uvážit vzájemný poměr kolidujících si zájmů.[5])

Devizové obtíže při odesílání výživného do ciziny nejsou důvodem pro zproštění vyživovací povinnosti[6]). Kdyby však vznikla překážka plnění výživného v podobě devizového zákazu, chyběla by tu nejen nebezpečnost pro společnost, ale i nedovolenost jednání. V současné době takové překážky nejsou.

---

[3]) Např. Matuz, sezn. lit. č. 30.
[4]) Vyživovací povinnost, sezn. lit. č. 11, str. 138.
[5]) Tento odstavec je doplněn z podnětu připomínky Štěpánovy.
[6]) Vyživovací povinnost, sezn. lit. č. 11, str. 151.

F. Rozhodnutí č. 84/1957 Sb. rozh. tr. se zabývalo otázkou, *která opominutí podle § 210 tr. zák. z r. 1950 tvoří jeden skutek:*

„Při zanedbání povinné výživy se pachatel dopouští tolika trestných činů podle § 210 (odst. 1 nebo 2) tr. zák., kolik samostatných závazků vyživovat nebo zaopatřovat jiné osoby splatných v různé době, popřípadě na různých místech pachatel zaviněně poruší." Obžalovaný v době od 1. května 1954 do února 1957 jako otec nezletilých dětí M a N žijících u své matky K neplatil soudem určené výživné v částce 5340 Kčs a v době od 1. července 1956 do února 1957 neplatil výživné na své další dítě O žijící u druhé manželky obžalovaného L. Vyživovací povinnost k třetímu dítěti vznikla až od 1. 7. 1956. Vyživovací povinnost k prvým dvěma vznikla dříve a její výše byla určena pro obě děti týmž usnesením opatrovnického soudu. Odůvodnění č.84/1957 Sb. rozh. tr. mluví o místní a časové souvislosti u prvých dvou dětí; na jednom místě se k tomu dodává zmínka o „témže způsobu zavinění". Samostatnost druhého závazku se dovozuje z toho, že vznikl později a později byla soudem stanovena výše vyživovací povinnosti; uvádí se, že po subjektivní stránce nelze tvrdit, že se obžalovaný rozhodl ještě v době, kdy neplnil vyživovací povinnost k dětem M a N, že nebude plnit výživné i na další později narozené dítě O.

Otázka jednoty skutku u § 213 tr. zák. je zajímavá tím, že jde o opomenutí. Naše literatura o jednotě a totožnosti skutku, ač jinak této problematice věnovala dost pozornosti, se touto stránkou nezabývala. Nauka konstruuje jednotu skutku podle jednání a následku. Spočívá-li jednání v jediném aktu, je tím jednota skutku dána. Spočívá-li ve více aktech, je dána jednota společným následkem[7]). Tato teorie nám dovoluje odlišit skutky směřující k následkům různého druhu. Nevysvětluje případy, kdy řada aktů směřuje k následku téhož druhu a neodlišuje, co je jeden následek a co více následků téhož druhu. Tato otázka byla v nauce zkoumána zvlášť jako otázka pokračování v trestném činu[8]).

V našem případě jde tedy o otázku pokračování v omisivním trestném činu. Rozhodnutí č. 84/1957 Sb. rozh. tr. počítá trestné činy podle toho, kolik závazků bylo porušeno. Obsahuje řadu náznaků, podle čeho posuzovat samostatnost závazku: V právní větě je to doba a místo splatnosti. V odůvodnění je to ještě doba vzniku závazků a způsob jejich určení (týmž rozhodnutím nebo několika rozhodnutími). Ze subjektivních momentů je to týž způsob zavinění (u dětí M a N) a moment, kdy se pachatel rozhodl k neplnění (u dítěte O to bylo později).

Je třeba si ujasnit, které okolnosti jsou směrodatné. Z citovaného rozhodnutí není dost patrné, na čem je důraz: Zda je to souvislost (samostatnost) v době splatnosti závazků či v době jejich vzniku, zda jsou to jen momenty místní a časové (podle právní věty), či též momenty subjektivní (podle odůvodnění), zda jde o týž způsob zavinění či o totéž rozhodnutí

[7]) Růžek: Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí v trestních věcech. ČSAV, Praha 1958, str. 102 násl.

[8]) Filipovský: Pokračování v trestném činu a opakování trestného činu. Socialistická zákonnost, 1956, str. 84.

jednat. Mám za to, že jednota skutku u omisívních deliktů musí vycházet z týchž teoretických zásad, jako u deliktů komisivních. Cesta k řešení této otázky je nejspíše v tom, *že budeme posuzovat jednotu nebo mnohost konání, jež byla opominuta.* Tím převedeme řešení neznámé otázky omisívních deliktů na řešení známé otázky komisívních deliktů. Počítání závazků nese s sebou nebezpečí, že budeme u omisívních deliktů vytvářet nějaké zvláštní zásady odlišné od obecných.

O jeden skutek nepochybně jde, jestliže posílání výživného více osobám se má uskutečnit uno actu. Tak tomu bývá, když všechny děti jsou ve výchově a výživě téže osoby. Nezáleží na tom, zda závazky vznikly současně nebo v různou dobu. Tak např. u dětí manželských různého věku vznikají závazky postupně; ani soudní rozhodnutí o výživném nemusí být pro všechny takové děti totožné — např. původně bylo soudem určeno, že jedno dítě bude u matky, druhé u otce a až později bylo i druhé dáno soudním rozhodnutím do výchovy a výživy matce.

Zpravidla půjde o samostatné skutky zanedbání povinné výživy, jestliže se má výživné posílat na různá místa. To platí i tehdy, jestliže vyživovací povinnosti vznikly současně; např. jde o dvojčata, z nichž jedno je u matky a druhé u své babičky v jiné obci.

Nauka spatřuje pokračování i v takových aktech, které se staly na různých místech, v různé době a proti různým předmětům útoku, pokud místní a časová souvislost je těsná a pokud všechny akty vycházejí z téhož pachatelova rozhodnutí, uskutečňují týž jeho záměr. Něco takového je možné i u omisívních deliktů. V našem případě by se to mohlo stát tak, že např. pachatel se rozhodne se vyhnout všem svým vyživovacím povinnostem, splatným na různých místech, naráz tím, že změní bydliště i zaměstnání a na novém místě utají, že byl nařízen výkon rozhodnutí srážkami ze mzdy. Aby šlo nepochybně o jeden skutek, museli bychom ještě dodat, že neplnění všech povinností začalo až od tohoto rozhodnutí. Spojujícím článkem je tu i způsob, jímž se pachatel snažil uniknout.

KAPITOLA III

Účinná lítost podle § 214 tr. zák.

A. Trestnost zanedbání povinné výživy zaniká, jestliže trestný čin neměl trvale nepříznivých následků a pachatel svou povinnost dodatečně splnil dříve, než soud prvního stupně počal vyhlašovat rozsudek (§ 214 tr.

zák.). Účelem tohoto ustanovení, které je zvláštním případem tzv. účinné lítosti, je docílit splnění výživného i za cenu beztrestnosti, jakož i nerozvracet trestním stíháním rodinné vztahy víc, než je nezbytně spojeno s vymáháním výživného. V ustanovení o beztrestnosti se projevuje pomocná úloha trestní represe.

Příslib beztrestnosti je velmi účinným prostředkem působení na pachatele, aby zaplatil dlužné výživné. Zaplacení pokládá zákon za přednější než potrestání. Je proto třeba tohoto prostředku plně využívat. Nebylo by správné vykládat podmínky účinné lítosti omezujícím způsobem a snažit se takto dosáhnout potrestání pachatele. Takové tendence v době kodifikace trestního zákona tu byly[1]) a projevily se v pozdějších letech v praxi tím, že instituce § 211 tr. zák. z r. 1950 nebyla náležitě uplatňována[2]). Ustanovení § 214 tr. zák. je předností československé právní úpravy, kterou nemají některé jiné socialistické právní řády. Na druhé straně však beztrestnost podle § 214 tr. zák. má určité meze a nebylo by správné nahrazovat nyní příliš liberálním výkladem, co bylo dříve zameškáno. Naším úkolem je tyto meze a podmínky objasnit.

Pro správný výklad § 214 tr. zák. je užitečné si připomenout některé myšlenky institutu účinné lítosti v jeho obecné podobě (§ 66 tr. zák.). Beztrestnost se mimo jiné vysvětluje snížením nebezpečnosti pro společnost. Toho třeba dbát i v případě § 214 tr. zák. Snížení nebezpečnosti pro společnost záleží jednak v povaze činu, tj. z převážné části se tu odstraní škodlivé následky, jednak v osobě pachatele, tj. on sám se na tom účastní. Důraz je na tom, aby odstranění škod bylo skutečné a aby pachatel k tomu přispěl aktivně.

B. Prvou podmínkou beztrestnosti je *dodatečné splnění*. Pachatel musí svou vyživovací povinnost skutečně splnit (č. 56/1951 Sb. rozh. tr.). Takovým splněním je i zaplacení pohledávky státu, který zálohoval výživné ve formě dětského příspěvku. Stejně je tomu s uhrazením tzv. versionis in rem (§ 101 zák o rod.); např. matčin příbuzný uhradil výživné, které měl platit otec a otec nyní jemu nahradí, co na výživném vynaložil. Splněním je i uložení výživného do notářské úschovy, jsou-li k tomu důležité důvody (§ 83 obč. zák.). Oba komentáře[3]) podotýkají, že zaplacení třetí osobou neprospívá pachateli. Dlužno dodat, jestliže se tak stalo bez dohody s pachatelem. Zaplacení v dohodě s pachatelem má účinky splnění. Občanský zákoník nežádá splnění osobní. Nezáleží přece na tom, zda třetí osoba předá částku peněz pachateli a ten osobně zaplatí, či zda pachatel opatří plnění

---

[1]) Srov. připomínky: Vynechat účinnou lítost, protože jinak by potrestání bylo většinou iluzorní (z jedné okr. prokuratury), připustit účinnou lítost jen do zahájení trestného řízení (pracovník min. spravedlnosti).

[2]) Pokyn dávat právní poučení obviněnému o účinné lítosti byl vydán až v r. 1957 (Et 5/57-29).

[3]) Sezn. lit. č. 9, 10.

tím, že o to požádá třetí osobu. Kausou poměru mezi pachatelem a třetí osobou může být půjčka, ale i darování a jiné. Také smluvní kompensace v mezích § 97 odst. 2 zák. o rod. je splněním.

Naproti tomu zajisté nestačí prominutí dluhu, pokud vůbec je přípustné. To není skutečné odstranění škodlivých následků. Nestačí ani slib nebo dohoda o splátkách (č. 56/1951 Sb. rozh. tr.). Podmínkám § 214 tr. zák. nevyhovuje splnění třetí osobou bez dohody s dlužníkem. Na tom nemá pachatel žádnou zásluhu, tím se nebezpečnost pro společnost nijak výrazně nesnižuje.

Povinnost zaplatit dlužné výživné se týká jen splatných dávek, jež vyplývají ze skutku, který je předmětem trestního řízení (stanovisko Nejvyššího soudu Et 3/58-15). Co je předmětem trestního řízení, vyložíme na jiném místě. Tento dluh nutno zaplatit celý. Částečné plnění nestačí k beztrestnosti; není ovšem bezvýznamné pro rozhodování o trestu. Na druhé straně není třeba zaplatit nic víc než uvedený dluh. Není tedy třeba nahradit náklady spojené s vymáháním výživného ani jinou škodu z neplnění výživného vzešlou.

Dodatečným splněním vyživovací povinnosti ve smyslu § 214 tr. zák. je třeba rozumět vyrovnání částky, kterou obžalovaný mohl zaplatit podle svých výdělkových možností, i když snad byl v řízení občanskoprávním (opatrovnickým soudem) uznán povinným platit částky vyšší, jeho skutečným výdělkovým možnostem a schopnostem v době trestného činu neodpovídající (směrnice III/1962 Sb. rozh.).

Zvláštní, dosti liberální výklad podal Nejvyšší soud v totmo případě: Matka dětí, jež před opuštěním domácnosti plnila svou vyživovací povinnost tím, že o děti pečovala, se vrátila k rodině; k beztrestnosti stačí, jestliže z celkového jejího projevu a zejména ze skutečnosti, že se vrátila, možno soudit, že jde o trvalé rozhodnutí a že ani jinak její nepřítomnost nezanechala trvale nepříznivých následků (stanovisko Nejvyššího soudu Et 2/58-4 z 8. 6. 1959). Je zřejmé, že tím nebylo nahrazeno, co dětem ušlo na výživném v době její nepřítomnosti.

Možno použít dobrodiní § 214 tr. zák., jestliže výše nedoplatků není přesně známa?[4]) Např. dosud nebyla soudně stanovena výše výživného nebo jsou tu nesrovnalosti v evidenci zaplacených splátek. Myslím, že to nemůže být na překážku. Pachatel může zaplatit dluh v pravděpodobné výši. Trestní soud posoudí výši dluhu jako otázku předběžnou. Bude-li zaplacená částka aspoň přibližně odpovídat správné výši, měl by soud přiznat beztrestnost.

C. Další podmínkou beztrestnosti je *dodržení lhůty pro zaplacení*. Trestní zákon v tomto směru vychází obviněnému do krajnosti vstříc. Poslední příležitost k zaplacení má obviněný ve chvíli, kdy se soud vrátil z poradní síně a chystá se vyhlašovat rozsudek. Praxe kolísala v otázce, zda stačí dodatečné plnění před vyhlášením rozsudku v případě, že odvolací soud

---

[4]) Touto otázkou se zabýval l. s. Jičín v jednom případě z r. 1959.

vrátil věc soudu I. stupně k dalšímu řízení a novému rozhodnutí.[5]) Naposled se přiklonila ke kladné odpovědi na tuto otázku s odůvodněním, že hlavního účelu je dosaženo řádným plněním vyživovací povinnosti; splnění vyživovací povinnosti je přednější než potrestání — není důvodu tuto zásadu omezovat na prvé vyhlášení rozsudku[6]).

Podrobněji toto stanovisko odůvodnil j ž v r. 1957 Jestřáb[7]): Byl-li rozsudek I. soudu zrušen odvolacím soudem v celém rozsahu, zaniká tím zrušený rozsudek jako právní akt, nemá žádné hmotněprávní účinky a věc se prakticky vrací do stadia po zahájení hlavního líčení. V novém hlavním líčení přihlíží soud jen k těm skutečnostem, které byly při něm probrány, tedy i k dodatečnému splnění vyživovací povinnosti. Nové hlavní líčení je ovládáno zásadou objektivní pravdy, jež je omezena toliko v případě § 286 tr. ř. z r. 1956 zákazem reformace in peius (nyní § 264 odst. 2 tr. ř.). Jinak z žádného ustanovení trestního řádu nelze vyčíst, že by původně vyhlášený rozsudek soudu prvního stupně vázal rozhodování o téže věci v řízení po jeho zrušení a vrácení k novému projednání. Jestliže se věc vrátila až do přípravného řízení, je ještě patrnější, že hlavní líčení probíhá úplně znovu.

Jinak je tomu, jestliže při vrácení věci zůstal výrok o vině nedotčen. Za takové situace není nové projednávání věci v I. stupni totožné s původním. Pouze v tomto případě lze souhlasit s názorem Nejvyššího soudu z r. 1956[8]).

Jestřáb se pak vyrovnává s námitkou, že při jeho výkladu jsou zvýhodňováni obžalovaní ve věcech vyřízených kasačně oproti těm, u nichž se věc vyřídila apelačně. Použití § 211 tr. zák. z r. 1950, píše Jestřáb, je totiž omezeno mj. podmínkou, že „k dodatečnému splnění vyživovací povinnosti může být přihlédnuto včas, tedy v době, kdy ještě není v první stolici o vině pachatele ohledně zanedbání povinné výživy definitivně rozhodnuto".

Odůvodnění nepokládám za přiléhavé, ač tu bylo sneseno mnoho důvodů. Ke každému z nich je nasnadě námitka jej porážející.

Jestliže splnění je přednější než potrestání, proč tedy zákon nepřipustil účinnou lítost třeba až do právní moci rozhodnutí nebo i po ní? Je tedy zřejmé, že přednost splnění není absolutní. Platí tato přednost jen do definitivního rozhodnutí o vině? Ne, § 214 tr. zák. nemá na zřeteli pravomocné rozhodnutí o vině. Z toho, že se trestní řád v § 264 nezabývá naší problematikou, nelze činit dalekosáhlé závěry. Jde při výkladu o podmínkách § 214 tr. zák. vůbec o otázku objektivní pravdy? Nikoli, to je otázka správného výkladu zákona, tedy otázka zákonnosti, ne otázka shody objektivní skutečnosti s naším poznáním. Hlavní líčení má probíhat celé znovu, ať se věc vrátila soudu I. stupně nebo až do přípravného řízení; je pravda, že v praxi to bývá v druhém případě „patrnější", ale podle zákona tu není rozdílu.

---

[5]) Sdělení Nejv. soudu z 11. 7. 1956, SOP IV 12/1956 doplněné sdělením z 22. 11. 1956, SOP IV 18/1956. V opakovaném hlavním líčení se již zaplacení výživného s účinky § 214 tr. zák. nepřipouští.

[6]) Stanovisko Nejv. soudu Et 2/59—5 z 8. 6. 1959

[7]) Sezn. lit. č. 2.

[8]) Názor citovaný v pozn. 5.

A tak se nám celá argumentace rozpadla. Odkud začít s vlastním výkladem? Přirozeně od toho ustanovení, které právě vykládáme. Hledáme okamžik, do kterého je přípustná účinná lítost. Podle § 214 tr. zák. je to doba, „než soud I. stupně počal vyhlašovat rozsudek". Položme si otázku, proč vůbec zákonodárce zvolil tento okamžik a nikoli okamžik dřívější či pozdější, proč zákon nepřipustil účinnou lítost třeba ještě po právní moci před nástupem výkonu trestu?

Podle mého názoru chtěl zákon vyjít obviněnému do krajnosti vstříc, ale nemohl jít za vyhlášení rozsudku, protože anulování vyhlášeného již rozsudku by se nesrovnávalo s vážností soudu. Zároveň je v tom jakési residuum dobrovolnosti, jež je podmínkou obecného institutu účinné lítosti. Podle § 66 tr. zák. je dobrovolnost vyloučena konkrétní obavou před nebezpečím trestního stíhání. Podle § 214 tr. zák. je vyloučena obavou před výkonem uloženého již trestu nebo před trestem konkrétně hrozícím, je-li již vina zjištěna.

Z toho je třeba vycházet při výkladu § 214 tr. zák. pro opakované hlavní líčení. Srovnávalo by se toto pojetí vážnosti soudu a dobrovolnosti s tím, aby obžalovaný v opakovaném hlavním líčení odvrátil zaplacením dlužného výživného od sebe trest? Myslím, že to smyslu § 214 tr. zák. neodporuje. Nehrozí situace, jíž se chtěl zákonodárce vyhnout: odsouzený vyslechne rozsudek a pod dojmem trestu přísnějšího, než jaký očekával, zaplatí. Původní rozsudek byl zrušen, protože byl nesprávný. Autorita soudu (ani žádná jiná autorita) se nezvýší tím, když se původní nesprávné rozhodnutí chrání a uměle udržuje při životě. Zde není co chránit, neboť rozhodnutí bylo nesprávné. Dospíváme tedy k stejnému závěru jako Jestřáb a současná praxe. Předností tohoto řešení je, že respektuje zájem oprávněné osoby, jak je jen za daného právního stavu možno. Jeho nedostatkem je, že svádí ke kasaci, jakmile se naskytne možnost zaplacení výživného během odvolacího řízení, třebaže důvody pro kasaci nejsou příliš silné.[9]) Nedostatek není to příliš vážný, jestliže kasace je v odvolacím řízení pravidlem. Důsledkem opačného názoru, omezujícího účinnou lítost do prvního vyhlášení rozsudku, je odsuzující rozsudek i tehdy, bylo-li všechno dlužné výživné uhrazeno. V některých případech by tu bylo možno upustit od potrestání podle § 24 tr. zák., ne však po každé. Upustit od potrestání lze jen u trestných činů menšího významu; to nelze vždy o zanedbání povinné výživy tvrdit.

Z našich úvah nad § 214 tr. zák. je možno učiniti tyto *obecnější závěry pro interpretaci právních předpisů*. Řešení, jež přijal zákonodárce v tom či onom ustanovení, zpravidla plyne ze střetnutí několika protichůdných

---

[9]) Poznatek z kr. soudu Ostrava.

zásad a tendencí, je dialektickou jednotou určitých vnitřních protikladů. Příkladů na to je v každém právním odvětví nespočet.

Zájem na odhalení všech trestných činů se v ustanoveních o zajištění osob a věcí důležitých pro trestní řízení kříží se zájmem na šetření občanských práv. Zájem na potrestání všech pachatelů nelze důsledně prosadit v případech §§ 166—168 tr. zák. u osob blízkých s ohledem na těsné citové vztahy. Nezměnitelnost pravomocných rozhodnutí není tak docela v souladu se zásadou objektivní pravdy, a proto je jen relativní nezměnitelností. Tyto protiklady je třeba respektovat i při interpretaci. Nelze proto některou stránku problému absolutizovat, opírat výklad jen o jedno hledisko, jak činí citované stanovisko Et 2/59-5.

Další obecnější závěr je, že právní normu je třeba vykládat především z ní samé a z podmínek jejího vzniku. To znamená ptát se, co je ratio legis, proč byla zvolena taková a ne jinaká úprava. Leckdy čteme nebo slyšíme argumentaci, která jako by předem znala závěr, k němuž chce dospět a jemuž je vše podřízeno. Právní norma ustupuje do pozadí. Nehledá se v ní řešení, ale vybírají se z ní místa vhodná pro řešení předem intuitivně nalezené. Nemusí to být tzv. „účelový výklad" podřizující zákonnost různým krátkodechým cílům, pohodlným prakticistickým tendencím, místním zájmům aj. Nesprávnost „účelového výkladu" není třeba již dnes dokazovat. Jde mi o myšlenkový postup, o přístup k řešení právních otázek, v němž by měla vykládaná norma hrát prvořadou roli.

Opět možno uvést řadu příkladů. Vybíral např. ukázal, že smyslem ustanovení o propadnutí věci je postihnout instrumenta sceleris a scelere quaesita; z toho pak vyvodil odmítavé stanovisko k praxi, používající tohoto ustanovení u zemědělských deliktů ke konfiskaci zemědělské usedlosti[10]). Pojem „dopravního prostředku" v § 208 tr. zák. třeba vykládat nikoli z dopravních předpisů, ale ze smyslu právě citovaného ustanovení: tj. uložit povinnost pomoci při dopravní nehodě tomu, kdo je k ní nejzpůsobilejší; z toho plyne, že dopravním prostředkem jsou míněny ty, jež umožňují poskytnutí pomoci. Příkladem je i výklad § 214 tr. zák.; jeho smysl je třeba hledat především v tomto ustanovení samém.

Těmito poznámkami nechci podceňovat význam systematického výkladu ani význam intuice pro poznání. Jde mi jen o to, nalézt správnou míru mezi různými prostředky výkladu zákona a nepřevracet myšlenkový postup na hlavu.

C. Třetí a poslední podmínkou účinné lítosti je, že *čin nemá trvale nepříznivé důsledky*. Komentář z r. 1958[11]) vysvětluje, že jsou to takové následky, které nelze ani dodatečným splněním dluhu odčinit nebo napravit, např. podlomení zdraví oprávněné osoby.

Skutečně trvalé následky se snad u nás dnes ani nemohou vyskytnout. Situace dětí je v důsledku soustavné péče státu podstatně lepší než v do-

---

[10]) Vybíral: Pojem a význam objektu trestného činu v čs. socialistickém trestním právu. Rozpravy ČSAV, řada společenských věd, 1956, str. 47 a násl.
[11]) Sezn. lit. č. 10.

bách, kdy formulace o trvalých následcích vešla do zákona č. 4/1931 Sb. I když výjimečně ještě dojde k oslabení zdraví v důsledku chudé výživy, není to následek trvalý v pravém slova smyslu. Narušení mravní výchovy v důsledku neplnění výživného je ještě vzácnější; i kdyby se vyskytlo, žádný pedagog by je neprohlásil za následek trvalý. Dítě, které je postiženo neplněním výživného, je zpravidla v péči matky, která se hledí vždy postarat o to, aby dítě mělo vše, co nutně potřebuje. Jestliže se jí to někdy nepodařilo, před soudem to zpravidla nepřizná.

Z toho je možný dvojí závěr; buď že „trvalé následky" jsou ve formulaci § 214 tr. zák. přežitkem, který dnes nemá valný praktický význam, anebo že třeba vykládat „trvalé následky" tak, aby tato podmínka se uplatnila i dnes. Vyslovuji se pro prvý názor. Nevidím důvodu, proč by trvalé následky měly dnes znamenat něco jiného než kdysi. Pro zcela výjimečné případy neškodí, zůstává-li v zákoně toto omezení i nadále.

Těžko si představit případ, aby tu byly nenapravitelné následky, aniž by byly dány znaky 3. odstavce. Vzácný výskyt kvalifikovaných případů § 213 odst. 3 tr. zák. jen potvrzuje, že neméně vzácné budou i trvale nepříznivé důsledky.

D. *Účinná lítost přímého pachatele neprospívá návodci ani pomocníkovi.* Plyne to z toho, že účinná lítost je osobním důvodem zániku trestnosti a že trestní odpovědnost účastníků se posuzuje individuálně (srov. § 31 odst. 2 písm. b) tr. zák.).

SEZNAM LITERATURY

Československá socialistická republika

1. Císařová D.: Ochrana sem'ji i moloděži v čechoslovackom ugolovnom prave. Bjulleten' čechoslovackogo prava, 1958, str. 167.— Francouzské znění: Bulletin de droit tchécoslovaque, 1958, str. 196.
2. Jestřáb M.: K některým otázkám tres ných činů zanedbání povinné výživy. Socialistická zákonnost, 1957, str. 345.
3. Kočí J.: Několik poznámek k uplatňování trestních sankcí zákonného opatření č. 57/1955 Sb. a k trestnímu postihu osob, které neplní svoji vyživovací pov nnost. Soudce z lidu, 1958, str. 118.— Slovenské znění: Sudca z ľudu, 1958, str. 158.
4. Roháček I.: Trestná ochrana rodiny a mládeže. Právny obzor, 1950, str. 664.
5. Rolenc O.: Jak ochraňuje trestní zákon děti a mládež. Soudce z lidu, 1952, str. 28. — Slovenské znění: Sudca z ľudu, 1952, str. 59.
6. Říha J.: Zanedbání povinné výživy ve výjezdním zasedání. Soudce z lidu, 1960, str. 303.

*

7. *Československé trestní právo.* Svazek I — obecná část. Svazek II — zvláštní část. Orbis, Praha 1957. — Slovenské znění: Slov. vydavateľstvo pol. lit., Bratislava 1956. — Nová, přepracovaná vydání: Orbis, Praha, 1959 a 1964, slovenské znění Osveta, Bratislava 1964.
8. *Trestní právo.* Část zvláštní (skripta). Stát. pedagogické nakl., Praha 1953.
9. *Trestní zákon.* Komentář. Orbis, Praha 1953.
10. *Trestní zákon.* Komentář. Orbis, Praha 1958. — Slovenské znění: Osveta, Bratislava 1958.
11. Patschová Zd., Orlický R., Štěpina J.: Vyživovací povinnost podle zákona o právu rodinném. Orbis, Praha 1956.
12. *Komentář k zákonu o právu rodinném.* Orbis, Praha 1954.
13. *Učebnice občanského a rodinného práva.* Svazek I až III. Orbis, Praha 1954. — Nové vydání Orbis, Praha 1955.

Svaz sovětských socialistických republik

14. Basin N.: Usiliť bor'bu s licami, zlostno uklonjajuščimisja ot uplaty alimentov. Sovetskaja justicija, 1957, č. 5 str. 55.
15. Belolipeckij B.: Usiliť nadzor za vzyskanijem alimentov dlja detej. Socialističeskaja zakonnosť, 1952, str. 23.
16. Karatyš G.: Sudebnoje rešenije o vzyskaniji alimentov. Sovetskaja justicija, 1958, str. 47.
17. Pergament A. I.: Alimentnyje objazateľstva. Gosjurizdat, Moskva 1951.
18. Zamjatin V.: Vzyskanije alimentov dlja detej s ich faktičeskich vospitatelej. Socialističeskaja zakonnosť, 1960, str. 31.

Bulharská lidová republika

19. Dimitrova L.: Nakazatelna otgovornost za neplaščane na priädena izdäžka. Socialističesko pravo, 1957, č. 3, str. 43.

20. Kirov D.: Njakoi văprosi văv vrăzka s prestăplenieto po čl. 153 ot NK. Socialističesko pravo, 1957, č. 6, str. 52.
21. Petrov I.: Nakazatelnoto pravo v borbata za zdravi semejni otnošenija. Socialističesko pravo, 1955, č. 7, str. 14.
22. Stojčev, Šamlijeva: Teoria i praktika po čl. 153 i 154 NK. Socialističesko pravo, 1959, č. 3.

Federativní socialistická republika Jugoslavie

23. Stanković V., Đordević M.: Krivičnopravna zaštita prava na izdržavanje. Pravni život, 1961, č. 1, str. 3.
24. Dedinac M., Jevremović N.: Primena čl. 196 i 197 KZ u praksi. Pravni život, 1961, č. 5, str. 32.

Maďarská lidová republika

25. Bertha J.: A gyermek tartásának bűntetőjogi védelme a gyakorlatban. Magyar Jog, 1957, str. 55.
26. Bertha J.: A nevelési kötelezettség teljesítésének bűntetőjogi védelméről. Magyar Jog, 1958, str. 353.
27. Bertha J.: Mégegyszer a nevelési kötelezettség teljesítésének bűntetőjogi védelmeről. Magyar Jog, 1960, str. 343.
28. Kovács P.: A gyermek tartásának bűntetőjogi gyakorlatából. Magyar Jog, 1960, str. 68.
29. László J.: A nevelési kötelezettség teljesítésének bűntetőjogi védelmeről. Magyar Jog, 1959, str. 76.
30. Matuz G.: A tartási kötelezettség nem teljesítése miatt indult bűnűgyek néhány problémája. Magyar Jog, 1958, str. 5.
31. Mezó I.: Hozzászólás a család, ifjúság és nemi erkölcs elleni bűntetteknek az új Btk-ban tervezett megoldásához. Magyar Jog, 1961, str. 1.
32. Paulinyi Z.: A gyermek tartásának bűntetőjogi védelme a gyakorlatban. Magyar Jog, 1956, str. 41.
33. Ruff G.: A tartási és gondozási kötelezettség teljesítésének bűntetőjogi védelméről szóló törvényerejű rendelet. Magyar Jog, 1958, str. 225.
34. Szitás I.: A tartási kötelezettség elmulasztásával elkövetett bűntett néháyn kédése. Magyar Jog, 1958, str. 293.
35. Tillmann L.: Észérevételek a Lagfelsőbb Bíróság 385 sz. bűntető kollégiumi állásfoglalására. Magyar Jog. 1963, str. 13.

Německá demokratická republika

36. Hartmann R., Frenzel R.: Notwendigkeit und Ausgestalltung des strafrechtlichen Schutzes von Kindern und Jugendlichen im künftigen StGB. Neue Justiz, 1961, str. 670.
37. Kirschner: Die Verletzung der Unterhaltspflicht ist strafbar. Der Schöffe, 1957, str. 142.
38. Schmissrauther H.: Unterhaltsanspruche und ihre Durchsetzung. Der Schöffe, 1957, str. 138 a 177.

Polská lidová republika

39. Adaszewski Z.: Alimentacja dzieci w orzecznictwie karnym. Nowe Prawo, 1958, str. 83.
40. Andrejew I.: Le Refus des Aliments en Droit Pénal Polonais — Délit Consistant à se Soustraire à l'Obligation Alimentaire. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Varšava, 1962.

41. Gimbut A.: Przestępstwo z art. 201 k. k. w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Nowe Prawo 1957, str. 57.
42. Kubec Zb.: Odpowiedzialność karna za uchalanie się od obowiązku alimentacyjnego. Ławnik Ludowy, 1959, č. 9, str. 18.
43. Leonieni M.: Z zagadnień warunkowego zawieszenia wykonania kary sprawcom czynów z art. 201 k. k. Nowe Prawo, 1962, str. 1564.
44. Szerer M.: Alimenty i kodeks karny. Prawo i życie, 1959, 23. 8.
45. Winiarz J.: Ochrona rozszczeń alimentacyjnych w prawie karnym. Ławnik Ludowy, 1955, str. 11.
46. Ziembiński Z.: Podłoże sporów sądowych o alimentację dziecka pozamałżeńskiego. Varšava 1954.

Rumunská lidová republika

47. Mihaescu G., Zlatescu V. D.: Pe marginea art. 454 C. P. Justitia noua, 1957, str. 269.

НАРУШЕНИЕ ОБЯЗАННОСТИ СОДЕРЖАНИЯ

Резюме

Эта работа является существенной частью сравнительно большой монографии. Автор попытался разработать в ней тему комплексным по возможности образом. Публикуемая часть содержит три главы, в которых дается подробный анализ состава преступления нарушения обязанности предоставлять содержание (§ 213 YK) и деятельного раскаяния (§ 214 YK), а наоборот, главы, касающиеся преступности, предупреждения преступлений, назначения и приведения в исполнение наказания и соответствующих процессуальных вопросов, были пропущены.

I. В первой главе говорится о общих вопросах уголовно-правовой охраны обязанности содержания. Прежде всего вопрос такой, необходимо ли вообще уголовное принуждение к выполнению обязанности содержания. Автор исследует отдельные условия уголовного принуждения, т. е. степень общественной опасности вообще, нет ли достаточно какое-нибудь более подходящее урегулирование принудительного взыскания, является ли угроза применением уголовных законов довольно действенным средством и не принесет ли наказание преступника больше вреда, чем будет от этого пользы. Во втором разделе этой главы описано историческое развитие уголовно-правовой охраны алиментационной обязанности на территории ЧССР. В третьем разделе находятся рассуждения о систематическом включении уголовно-правового установления об обязанности содержания и его отношения к другим установлениям. Некоторые преступления могут служить как средство для нарушения обязанности предоставлять содержание, у других, наоборот, это нарушение алиментационной обязанности является средством для их совершения. Третью группу образуют такие преступления, в объект которых входит уже сама алиментационная обязанность. Из установлений, имеющих субсидиарный характер, это прежде всего § 20 закона о местных народных судах.

Вопросы провинностей по цитированному установлению разработаны в дальнейших объяснениях этой работы паралельно с аналогичными вопросами преступления нарушения обязанности предоставлять содержание.

II. Вторая глава разделена, как обычно, по группам признаков состава преступления.

Первичным объектом нарушения обязанности содержания (§ 213 УК) являются правовые отношения между лицом, обязанным предоставлять алименты, и лицом на них управомоченным. Здоровье и воспитание управомоченного лица является лишь вторичным объектом. Терминология уголовного закона („nebo zaopatření“) имеет свои корни в Гражданском Кодексе от 1811 г. Выражение „законное“ содержание необходимо толковать как „семейно-правовое“, так как лишь такие-то отношения следует ставить под особую уголовно-правовую охрану. Уголовным правом охраняются следуюшие обязанности содержания: родителей в отношении к детям, обязанности, вытекающие из отношений родства, из отношений между супругами, из требования одинокой матери перед отцом в незарегистриро-

ванном браке, обязанности, вытекающие из усыновления (удочерения). В отличие от этого, другие тому подобные отношения не подлежат уголовно-правовой охране, или подлежат ей только косвенно. Сфера требований, охраняемых уголовным правом, слишком широкая.

Далее говорится о возникновении, содержании, изменении и прекращении алиментационной обязанности. Ряд законов сводит уголовно-правовую охрану к обязанностям „установленным судом". Автор не считает такое ограничение выгодным. Размер алиментов определяют „способности и возможности" лица, обязанного их предоставлять. В семейном праве имеются случаи, в которых исходится из фиктивных возможностей лица, обзанного предоставлять алименты; в уголовном праве, однако, нельзя считаться с такими фикциями. Есть вопрос, какую работу должно исполнять лицо обязанное к предоставлению содержания, чтобы выполнить свою алиментационную обязанность. Здесь бывают коллизии интересов. Размер алиментов изменяется „ex tunc", если изменились обстоятельства. Обязанное лицо не наказывается, если изменились обстоятельства и в соответствии с этим оно дает меньше. В определенной степени необходимо учитывать и предоставление „in natura".

Объективная сторона преступления (2-ой раздел) закючается в неисполнении или уклоне от алиментационной обязанности. Поэтому необходимо заранее изложить, что такое „исполнение" в смысле § 213 УК. Надо различать прекращение алиментного отношения в своей совокупности от прекращения законных претензий на получение отдельных частей определенной суммы. В дальнейшем автор подробно занимается способом, которым может прекращаться претензия на получение определенной суммы, а именно путем исполнения долга, его прощения, или на основе примирения сторон. Предпосылкой уголовной ответственности является фактическая возможность исполнения. Нарушение алиментационной обязанности имеется тогда, когда исполнение не соответствует виду, количеству и времени. Однако, не каждое несоответствие в вышеуказанных трех направлениях становится основой для уголовной ответственности. Автор решает вопрос, какие периоды должны быть засчитаны во время уголовного бездействия (смотри графическое изображение на стр. 49). Далее он занимается более подробно продолжением и длительностью у омиссивных преступлений; вопрос разработан в общих чертах, нарушению алиментационной обязанности уделено особое внимание. Что касается различия между невыполнением и уклоном от невыполнения, автор согласен, в основном, с толкованием Естржаба (Jestřáb), что уклон от выполнения является неисполнением, сопровождаемым дальнейшим деянием, направленным на его срыв, по крайней мере его затруднение, отсрочку. Установление о невыполнении (§ 213 УК) является субсидиарным в отношении к установлению об уклоне от выполнения (§ 213 абзац 2 УК). В дальнейших строчках упомянуто несколькими словами о других вопросах объективной стороны преступления (предшествующее принудительное взыскание, боздействие на материальный предмет посягательства, причинная связь).

Виновность (3-й раздел) должна относиться прежде всего к наличию и размеру алиментов. Недостаточно знать лишь предпосылки наличия алиментов или их размера. В связи с этим автор обращает внимание на юридическую ошибку, касаюшуюся норм вне области уголовного права. Виновность должна далее относиться к действию. Вопрос в том, каково отношение между виновным нарушением трудовой обязанности и виновным нарушением содержания. De lege ferenda рекомендуется ограиичить уголовно-правовую охрану на деяния, совершенные умышленно.

В 4-ом разделе трактуются обстоятельства, обусловливающие применение более высоких мер наказания (§ 213 абзац 3 УК).

5-й раздел содержит некоторые вопросы общей части в связи с § 213 УК. Это: общественная опасность, покушение, подстрекательство, согласие потерпевшего, обстоятельства, исключающие общественную опасность. На этом месте автор занимается более подробно вопросом о единстве действия у омиссивных преступлений.

III. Третья глава посвящена особому установлению о деятельном раскаянии в случае непредоставления алиментов (§ 214 УК). Первым условием деятельного разкаяния является исполнение обязанным лицом алиментационной обязанности, вторым условием является соблюдение срока уплаты (т. е. до вынесения решения суда 1-ой инстанции). Третье условие такое, что деяние не должно влечь за собой длительно неблагоприятные последствия. Прежде всего автор занимается ближе вопросом, возможно ли исполнение, если решение суда 1-ой инстанции было отменено после его обжалования, и стремится более глубоко обосновать современную, допускаемую это практику.

NEGLECT OF THE DUTY OF MAINTENANCE

Summary

This study constitutes an essential part of a greater monography. The author has undertaken the task to treat this matter in a most complex way. The published part comprises three chapters containing a detailed juridical analysis of the features of the crime of neglect of the duty of maintenance (sec. 213 of the Penal Code) and of the effective repentance (sec. 214 of the Penal Code). On the contrary have been omitted chapters on criminality, on prevention, on imposition and execution of penalties and on connected procedural problems.

I. The chapter one deals with general problems of penal protection of the duty of maintenance. The first problem is whether penal coercion is at all necessary for the fulfilment of the duty of maintenance. The author examines the single conditions of penal coercion, that is the general degree of the act's danger to the society, the question whether one could not do with some more appropriate form of executory exaction, whether the threat with penalty is a means effective enough and whether punishment does not bring along more damage than useful effects. The division two of the chapter in question contains the description of the historical development of the duty of maintenance on the territory of the Czechoslovak Socialist Republic. The division third contains considerations about the systematic insertion of the penal provision concerning the duty of maintenance and about the relation of this provision to other provisions. Some crimes can serve as instruments in relation to the neglect of the duty of maintenance, as far as other crimes are concerned, the neglect of the duty of maintenance can be the instrument by which they are perpetrated. The third group is constituted by such crimes, the object of which includes the duty of maintenance. Among subsidiary provisions it is necessary to mention in the first place the section 20 of the Law on Local People's Courts.

Problems concerning the misdemeanours according to the mentioned provisions are treated in the following part of this study, along with the analogous questions concerning the crime of neglect of the duty of maintenance.

II. The chapter two is divided, as usually, according to the groups of the features of the crimes in question.

The primordial object of the neglect of the duty of maintenance, according to the provision of section 213 of the Penal Code, is constituted by juridical relations which exist between the person liable for the duty of maintenance and the person, who has the right to be maintained. Health and education of the entitled person constitute only a secondary object. The terminology of the Penal Code ("or provide for") is inspired by the Civil Code of 1811. The term "legal" duty to maintain is to be interpreted in the sense of a duty based on family law, as only such relations deserve special penal protection. Are protected by penal law the following duties of maintenance: of parents towards children, duties based on relationship, between spouses, rights of the unmarried mother against her child's father who is not her husband, duties based on adoption. On the contrary, other similar relations are not protected by penal

law, or are protected only indirectly. The sphere of rights, protected by penal law, is however too wide.

The author of the study deals further with the origin, the content, the modification and the extinction of the duty of maintenance. Many laws limit penal protection to duties "fixed by the Court". The author does not consider such a limitation as being favourable. The amount of the duty is determined also by the "capacities and possibilities" of the liable person. In family law there are cases, where duties are based on fictive possibilities of the liable person; penal law can however not take into consideration such fictions. There remains the question what sort of labour the liable person has to execute in order to fulfil the duty of maintenance; collisions of interest appear in that respect. The amount of the maintenance is changed "ex tunc", if circumstances have changed. The liable person does not incur any punishment when paying less, adequately to the changed circumstances. It is necessary to consider in a certain respect also the fulfilment "in natura".

The objective features of the crime (division two) consist in not fulfilling or in evading the fulfilment of the duty to maintain. It is therefore necessary to explain beforehand what is to be understood by "fulfilment" in the sense of the section 213 of the Penal Code. It is necessary to distinguish the extinction of the relation of maintenance as such from the extinction of the right to the fulfilment of single rates. The author deals then in details with the different modes by which can become extinct the right to the single rates; that happens principally by fulfilment, by the waiver of the debt, by settlement.

A condition for penal liability is that there exists a real possibility of fulfilment; the duty of maintenance is infringed when the fulfilment does not correspond to the fixed sort, quantity and time; not every disagreement however, as far as these three elements are concerned, has for its consequence penal liability. The author resolves also the question what periods are to be counted within the period of penal activities (see the graph on page 49).

The author deals then in greater details with continuation and duration, in a general way, as far as omissive crimes are concerned and in a special way, as far as neglect of the duty of maintenance is concerned. As for the difference between not fulfilling and evading the duty of maintenance, the author agrees essentially with the interpretation given by Jestřáb to this question, that evading constitutes the not fulfilling, accompanied by other acts, the aim of which is to render impossible the fulfilment, or at least to render it more difficult, to delay it. The provision on not fulfilling (section 213, par. 2 of the Penal Code) is subsidiary in relation to the provision on evading of the fulfilment (sec. 213, par. 2 of the Penal Code). Attached is a brief reference to other problems concerning the objective features of the crime in question (previous executory enforcement, the effect on the material object of the attack, the causal relation).

Culpability (division three) must relate first of all to the existence and to the amount of the duty of maintenance. The knowledge of the factual conditions of the existence or of the amount of the duty is not sufficient. The author takes note in this connection of the error concerning the so called extra-penal norms. Culpability must further relate to the acting; problematic is the nature of the relation which exists between the culpable infringement of the duty to work and the culpable infringement of the duty of maintenance. It is recommanded to limit in the future penal protection to intentional cases only.

The division four deals with the circumstances which warrant the application of a higher penalty (sec. 213, par. 3 of the Penal Code).

Division five summarizes some questions of the general part in their relation to section 213 of the Penal Code; this concerns the danger of the act to the society, the attempt, the instigation and the assistance, the consent of the injured person, the circumstances excluding the act's danger to the society. In this connection the author treats in greater details the problem of the unity of the act as far as omissive crimes are concerned.

III. Chapter three is devoted to the special provision concerning effective repentance as far as the neglect of the duty of maintenance is concerned (sec. 214 of the Penal Code). The first condition for effective repentance is the fulfilment of the maintenance due, the second is the observance of the term for the payment to be effected (before the Court of the first instance began pronouncing its judgement) and the third, that the act had no permanently unfavourable consequences. The author deals in greater details principally with the problem, whether this sort of fulfilment is possible, after the judgement of the Court of the first instance had been annulled by the Court of Appeal; he tries to give more profound grounds for the recent practice which admits such a fulfilment.

OBSAH

Úvod 3

Kapitola I: Úvodní výklady 4
1. Trestní donucení k splnění vyživovací povinnosti 4
2. Vývoj trestněprávní úpravy na území ČSSR 8
3. Umístění § 213 tr. zák. v systému zvláštní části a poměr k souvislým ustanovením 12

Kapitola II: Rozbor ustanovení § 213 tr. zák. (§ 20 zák. o MLS) 16
1. Objekt trestného činu (provinění) 16
— Obecné výklady 16
— Terminologie zákona 19
— Druhy vyživovacích povinností souhrnně 20
— Jednotlivé vyživovací povinnosti 24
— Vznik, obsah, změna a zánik vyživovací povinnosti 29
2. Objektivní stránka trestného činu (provinění) 40
— Co je to neplnění resp. plnění ve smyslu § 213 tr. zák. 40
— V čem záleží trestné jednání 46
— „Neplnění" na rozdíl od „vyhýbání se" plnění vyživovací povinnosti . 52
— Jiné otázky objektivní stránky trestného činu (provinění) 55
3. Zavinění 57
4. Případy zvýšené nebezpečnosti pro společnost 61
5. Některé otázky obecné části ve vztahu k § 213 tr. zák. 65

Kapitola III: Účinná lítost podle § 214 tr. zák. 69

Seznam literatury 76

Cizojazyčné souhrny 79

Acta Universitatis Carolinae

IURIDICA

1960 IURIDICA I: B. Rattinger: *O státně právním významu únorových událostí.* J. Švestka: *Odpovědnost za škody způsobené dopravními prostředky v československém právním řádu.* L. Litsch: *K postavení nejvyšších orgánů Německé republiky v listopadové revoluci 1918.*
IURIDICA II: Vl. Delong: *Obsah pojmu lidově demokratické státní správy.* S. Radvanová: *Byt užívaný manželi.* K. Malý: *Vznik proletářských soudů v sovětském Rusku.*
IURIDICA III: K. Pinc: *K ekonomické problematice společenské spotřeby obyvatelstva.*

1961 IURIDICA I: O. Plundr: *Organizace soudů Polské lidové republiky.* J. Fiala: *Změna účastníka v občanskoprávním řízení.* Z. Češka: *Vliv soudního řízení na běh promlčecí doby.*
IURIDICA II: J. Grospič: *Slovenské národní povstání, jeho státněprávní význam a obsah.* J. Gronský: *K niektorým otázkam rozvoja práce komisií poľského Sejmu.* V. Klokočka: *Parlamentní kontrola vlády v systému 4. republiky ve Francii.*
IURIDICA — SUPPLEMENTUM 2: V. Fábry: *Pozemková reforma v Československu.* B. Spáčil: *Patnáct let československého finančního práva.* O. Průša: *K otázce rozvoje socialistické státnosti.* S. Zdobinský: *K otázce pojmu a předmětu osobního vlastnictví.*
IURIDICA III: F. Šamalík: *Stát a společenské organizace v SSSR.* V. Veverka: *Filosofie české normativní školy.*

1962 IURIDICA I: *Boj komunistické strany Československa za socialistický stát a právo. K otázkám výstavby socialistického státu a státního řízení národního hospodářství* (Sborník).
IURIDICA II: V. Delong: *Orgány socialistického státu a státní správy.*

1963 IURIDICA — MONOGRAPHIA I: M. Milde: *The problems of liabilities in international carriage by air.*
IURIDICA I: B. Vybíral, A. Kudlík: *Několik poznámek k příčinám kriminality a její prevence.* O. Novotný: *Otázka příčin a podmínek zločinnosti.* J. Nezkusil, F. Knobloch: *Akutní otrava alkoholová a její soudně psychiatrické posuzování.* A. Dolenský: *Některé otázky nového systému trestů.* I. Pješčak: *Nový trestní řád a kriminalistika.*
IURIDICA II: V. Veverka: *Charakter soudobých pozitivistických teorií práva v západní Evropě.*

Publikace lze obdržet v prodejnách Nakladatelství ČSAV, Čs. spisovatel, ROH — Práce, v prodejnách odb. literatury n. p. Kniha a na právnické fakultě University Karlovy, Praha 1, nám. Curieových č. 7.

ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE 1964

IURIDICA 2

© Universita Karlova v Praze 1964

Redakční série Iuridica: prof. dr. V. Outrata (předseda), Z. Červený (tajemník), doc. dr. J. Boguszak, dr. O. Novotný

Z nové sazby písmem Baskerville vytiskly nov. záv. MÍR, n. p., závod 1, Praha 1, Václavské n. 15

Náklad 550 výtisků

Vydání 1.

A-02*41369

Cena brožovaného výtisku Kčs 10